

România literară

Contribuția României
la înfringerea fascismului

(Paginile 14-15)

Spiritul revoluționar

DEȘI a debutat mai de mult, primăvara românească a acestui an e puternic marcată de manifestarea politică a generațiilor noi, Forumul tineretului. Reprezentantii Uniunii Tineretului Comunist, al Uniunii Asociației Studenților Comuniști din România și ai Organizației Pionierilor s-au întrunit la București pentru a dezbate cele mai actuale probleme și a adopta hotărâri cu caracter programatic, decurgând din documentele celui de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român.

Adunarea reprezentativă a tinerilor și copiilor patriei a fost onorată de prezența conducerii de partid și de stat, și a ascultat, aplaudind cu adâncă vibrație, cuvântarea atât de însuflețită și atât de stimulatorie a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Amplă și bogată în idei, expunerea a apreciat, în primul rînd, contribuția inestimabilă a tinerei generații, în toate sectoarele de activitate, modul exemplar în care își îndeplinește misiunile încredințate de partid și popor. Avem, într-adevăr, un tineret admirabil, care vădește reală sete de cultură, dorință ardentă de a înfăptui, abnegație patriotică. Noua etapă de dezvoltare a țării noastre cere și tineretului, ca și tuturor oamenilor muncii, o calitate nouă a producției și a vieții, organizare științifică a activității, ridicarea nivelului de pregătire profesională, tehnică, științifică, culturală. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat necesitatea de a se asigura „o valorificare superioară atât a materiilor prime, cât și a forței de muncă, a inteligenței creatoare a poporului“.

Inteligența, dinamizată de spirit revoluționar, e unul din factorii decisivi ai progresului și civilizației. De aceea, conducătorul partidului nostru l-a îndemnat pe tineri, cu cea mai mare căldură, să-și dezvolte **spiritul revoluționar novator**, să lupte cu cea mai mare hotărâre împotriva a ceea ce este vechi și perimat în toate sectoarele, inclusiv în domeniul conștiinței, să acționeze neabătut **pentru promovarea noului**. Dealtfel, partidul nostru, a cărui glorioasă aniversare o celebrăm azi, 8 mai, a fost întotdeauna, în cursul marilor și îndelungatei sale istorii, promotorul noului, al spiritului revoluționar.

Acordînd un spațiu însemnat problemelor organizării timpului liber, odihnei, distracției, jocurilor, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a referit la nevoia de a se redimensiona, pe coordonate spirituale contemporane, activitatea politico-educativă de mase, de a se ține seama cât mai apropiat de însemnătatea pe care o au literatura și artele în dezvoltarea trăsăturilor omului înaintat al societății socialiste. „**Avem nevoie — s-a spus în Cuvîntare — de o literatură revoluționară militantă; avem nevoie de cîntece, de jocuri, de teatru, de o artă revoluționară care să ducă mai departe tot ceea ce este bun în tezaurul națiunii**“ și care, contribuind la modelarea conștiinței actuale, să facă, totodată, „**să triumfe idealurile nobile ale egalității, fraternității, prieteniei, ale păcii și colaborării între toate popoarele**“.

Participarea, la Forumul tineretului, a numeroși scriitori și artiști tineri, numărul remarcabil de cărți, spectacole, compoziții muzicale, picturi, sculpturi, balet, filme create de tineri în ultimii ani arată că imboldul dat de partid rodește neconținut în sufletele și cugetele generațiilor noi și că există un puternic și sensibil front tînăr al creației novatoare. E neîndoielnic că, luînd în discuție realizările — ca și carențele — din domeniul creației literar-artistice, examinînd modul de afirmare a talentelor, ca și ceea ce uneori stînjenește deplina valorificare a potențialului creator, Forumul tineretului va da un impuls nou literaturii și artelor, sensibilizînd cu forță sporită tendințele novatoare, angajarea comunistă în slujirea intereselor civilizației noastre materiale și spirituale, prezența fierbinte în actualitatea patriei.

■ Trăim într-o epocă de profunde transformări revoluționare ale societății, în general de transformare revoluționară a lumii. În aceste condiții, prima cerință este aceea de a fi și de a rămîne revoluționari, de a lupta cu hotărâre împotriva a tot ce este vechi și perimat în toate sectoarele, inclusiv în domeniul conștiinței, și de a acționa neabătut pentru promovarea noului, a spiritului revoluționar în întreaga viață socială.

Uniunea Tineretului Comunist, întregul tineret trebuie să pună în centrul activității însușirea temeinică a celor mai înaintate cuceriri ale științei, tehnicii, ale cunoașterii umane, să facă totul pentru ridicarea pregătirii profesionale și pentru lărgirea orizontului politic și cultural, deoarece numai astfel își va putea îndeplini în orice condiții sarcinile și misiunile încredințate. Rolul tinerilor de azi — viitorii constructori ai comunismului — este nu numai de a continua ceea ce s-a realizat, ci de a ridica pe noi culmi, de a da noi dimensiuni dezvoltării societății, de a cuceri noi și noi taine ale naturii, noi domenii ale cunoașterii umane și de a le pune în serviciul socialismului și comunismului.

NICOLAE CEAUȘESCU
(Din Cuvîntarea la deschiderea
Forumului tineretului)

România literară

DIRECTOR: George Ivașcu. Redactor șef adjunct: G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție: Roger Câmpăneanu.

O sinteză a istoriei

9 Mai 1877 — Independența

9 Mai 1945 — Ziua Victoriei

ACOLADA istorică dintre cele două date relativ îndepărtate în timp, dar coincidente, semnifică, de fapt, drumul dezvoltării României moderne. Acum 103 ani, prin voința de veacuri a poporului român și prin jertfa fiilor săi pe cimpul de luptă, se pecetluia legitimitatea actului de proclamare a independenței României. „Suma vieții noastre istorice” — cum îl numea Eminescu — acest act avea să deschidă calea libertății și suveranității, a stăpînirii avuțiilor pămîntului, a afirmării proprii personalități și conduite în lume. „Dobîndirea independenței naționale — subliniază Programul Partidului Comunist Român — a dat un nou și puternic impuls dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare”.

Evoluția avea să se accentueze odată cu creșterea rolului clasei muncitoare în viața țării și cu constituirea, la 8 Mai 1921, a detașamentului ei de avangardă, Partidul Comunist Român. La 23 August 1944, acesta va constitui forța decisivă pentru reșterea țării pe făgașul ei firesc, pentru întoarcerea armelor împotriva adevăratului dușman, alături de victorioasele Armate sovietice, în cadrul efortului general al Națiunilor Unite.

ZIUA VICTORIEI — 9 Mai 1945 — avea să găsească poporul român alături de Națiunile Unite, al căror sacrificiu de sine era înclinat de triumful asupra fascismului. Faptele de arme ale ostașilor români, cele 170.000 de vieți pierdute în luptele grele de-a lungul celor 1.700 de kilometri străbătuți de la Marea Neagră pînă în Boemia stau mărturie voinței de dreptate și pace a poporului român.

SÎNT 35 de ani de atunci. Speranțele omenirii într-o lume a păcii și înțelegerii nu au fost rasplătite pe măsura jertfelor imense aduse într-o conflagrație de dimensiuni nemăintînitate. Efortul popoarelor a trebuit să se îndrepte din nou spre contracararea tendințelor de împărțire și dominație, de forță și amenințare cu forța. Evenimentele internaționale au luat un curs nedorit, primejdios, iar astăzi, în 1980, la trei decenii și jumătate de la sfîrșitul războiului, omenirea are serioase motive de îngrijorare.

În tot acest interval de timp poporul român și-a adus contribuția la cauza înțelegerii, colaborării și păcii. Inaugurînd o nouă epocă în relațiile internaționale, președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a statuat principiile fundamentale ale politicii externe românești: colaborarea cu toate națiunile lumii, pe baza respectului deplinei egalități în drepturi, al independenței și suveranității naționale, al neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc. România s-a pronunțat și se pronunță ferm — la toate nivelele organismelor internaționale și în toate împrejurările concrete ale vieții internaționale — pentru abolirea politicii de forță și împărțirii lumii în blocuri și zone de influență, pentru dezangajarea militară și reducerea cursei înarmărilor, pentru securitate reală în lume, pentru rezolvarea tuturor conflictelor existente pe calea tratativelor — singura în măsură să ofere o soluție reală de coexistență, destindere și pace.

ZILELE trecute, de la tribuna Forumului tineretului, președintele României Socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a dat o expresie vibrantă acestor principii care configurează, în fond, voința nestrămutată de pace a poporului nostru: „Astăzi, mai mult ca oricînd, pe primul plan stă asigurarea păcii, independenței, a dreptului popoarelor de a fi libere, a dreptului omenirii la viață și pace. Se discută mult în lume despre drepturile omului; dar se uită sau nu vrea să se ia în seamă dreptul fundamental al fiecărui popor, al omului la independență, la pace, la viață. Orice fel de drepturi ar fi discutate, nimic nu e mai de preț decît libertatea, pacea și viața! Și, cu aceste drepturi, nu putem face nici o concesie! Vom face totul, în numele dreptului la viață, pentru a înfrînge pe cei care doresc să ia dreptul fundamental al omului — viața, pentru a asigura pacea — dreptul fundamental al omului!”

Și, mai departe: „A fi OM înseamnă a fi împotriva războiului, a asupririi și distrugerii! A fi OM înseamnă a fi prieten cu semenii tăi, a fi pentru frăție, pentru colaborare, pentru viață, pentru oameni! Trebuie să întărim solidaritatea și să luptăm împotriva acelor care încetează de a mai fi oameni atunci cînd vor să arunce omenirea în războiul nuclear! Nu există nici un motiv, nici o justificare, nici un ideal în numele căruia omenirea să fie aruncată în război și distrusă! Trebuie să spunem un NU hotărît acestei politici, să luptăm pentru o politică de pace, de colaborare, de egalitate în drepturi!”

Sînt, aceste cuvinte, un profund mesaj umanist adresat contemporaneității astăzi, la cei 35 de ani care marchează — aniversativ — mult așteptată și atît de greu plătită ZI A VICTORIEI.

Cronica

2 România literară

Către
CONDUCEREA UNIUNII SCRITORILOR
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ FEDERATIVĂ IUGOSLAVIA

Belgrad

Dragi tovarăș,

Cu mare și profundă durere am aflat de greua și ireparabilă pierdere pe care o încercați prin încetarea din viață a Ilustrului luptător revoluționar, a neobositului militant pentru cauza clasei muncitoare, a întregului popor muncitor, pentru cele mai nobile idealuri și năzuințe de libertate, independență națională, socialism și pace, Iosip Broz Tito, președintele Republicii Socialiste Federative Iugoslavia, președintele Uniunii Comunistilor din Iugoslavia.

Prin contribuția sa inestimabilă adusă la edificarea societății socialiste pe pămîntul atît de scump, de sfînt pentru el, pentru toți compatrioții săi, a unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră, tovarășul Iosip Broz Tito este apreciat ca o mare personalitate istorică, care a condus cu eroism și abnegație revoluționară popoarele Iugoslaviei și pe comunistii iugoslavi în lupta pentru eliberarea țării, împotriva invadatorului fascist. După eliberare, conducînd statul și Uniunea Comunistilor din Iugoslavia, a fost în fruntea operii de făurire a noi societăți, pe o cale proprie, independentă, de construire a socialismului, a luptat cu toată hotărîrea pentru progresul și prosperitatea patriei.

Întreaga viață nouă a Iugoslaviei, pe plan material și spiritual, a fost însuflețită și călăuzită de ideile tovarășului Tito, de vasta sa activitate ideologică și practică, de profundul umanism caracteristic gîndirii sale revoluționare, novatoare și cutezătoare.

În istoria popoarelor Iugoslaviei, personalitatea eroică, multilaterală a tovarășului Tito a marcat anii cei mai fecunzi și creativi, anii în care Iugoslavia a înregistrat rezultate remarcabile, fără precedent, în toate sferile vieții economico-sociale, politice, spirituale, s-a afirmat cu strălucire pe plan internațional.

Noblețea și forța ideilor sale vor fi veșnic prezente în inima și gîndirea tuturor luptătorilor pentru înălțarea omului pe cele mai înalte culmi ale afirmării umane.

Prieten apropiat și de nădejde al poporului și al țării noastre, tovarășul Tito a promovat împreună cu tovarășul Nicolae Ceaușescu — personalități de excepție ale lumii contemporane, exemple de prietenie sinceră, plină de cordialitate, înțelegere și solidaritate în soluționarea marilor probleme cu care se confruntă omenirea în interesul maselor muncitoare — cele mai bune relații între popoarele noastre, legate prin lupta comună pentru socialism, independență, pace, progres și prosperitate.

Scritorii din România socialistă, alături de întregul popor român, vor păstra în amintire lor plină de respect imaginea marelui luptător revoluționar, a conducătorului Iugoslaviei, a prietenului poporului și țării noastre, a marii personalități a veacului nostru, a lui Iosip Broz Tito.

În aceste clipe grele, primiți, dragi tovarăș, condoleanțele sincere ale colegilor și tovarășilor voștri din România, sentimentele noastre de compasiune.

CONSILIUL UNIUNII SCRITORILOR
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Viața literară

Plenara Consiliului Uniunii Scriitorilor

MARTI, 6 mai 1980, la București, a avut loc plenara Consiliului Uniunii Scriitorilor, cu următoarea ordine de zi: Informare despre activitățile Uniunii Scriitorilor pe primul trimestru al anului 1980; Aprobarea planului de muncă pe trimestrul II 1980; Analiza activității revistelor „Viața românească” și „Convorbiri literare”; Diverse.

La această plenară au mai participat, ca invitați, membrii comisiei de cenzori a Uniunii, redactorii șefi ai revistelor editate de Uniune, directorii ai editurilor de beletristică, membri ai colectivelor redacționale și ai consiliilor de conducere ale celor două publicații supuse analizei.

Pe marginea problemelor înscrise în ordinea de zi, la dezbateri au luat cuvîntul scriitorii: Paul Anghel, Alexandru Andrișoiu, Alexandru Balaci, Geo

Bogza, Nina Cassian, Constantin Chiariță, Șerban Cioculescu, Ioana Crețulescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Dan Deșliu, Gabriel Dimisianu, Ștefan Augustin Doinaș, Domokos Geza, Alexandru George, Romulus Guga, Mircea Radu Iacoban, Traian Iancu, Ion Ianoși, Corneliu Leu, Nicolae Manolescu, Ileana Mălăncioiu, Vasile Nicolescu, Ioanichie Olteanu, Radu Petrescu, Gheorghe Pituș, Catinca Ralea, Ioanid Romanescu, Mircea Săntimbreanu, Eugen Simion, Mircea Horia Simionescu, Corneliu Sturzu, Mircea Tomuș, Dorin Tudoran, Mihai Ursachi.

A luat, de asemenea, cuvîntul tovarășă Emilia Sonea, adjunct de șef de secție la C.C. al P.C.R.

Lucrările plenarelui au fost conduse de George Macovescu, președintele Uniunii Scriitorilor.

Seară literară cehoslovacă

În cadrul „Zilelor culturii cehoslovace în R.S. România”, Uniunea Scriitorilor și Muzeul literaturii române au organizat, marți, 6 mai a.c., o seară literară cehoslovacă. În deschidere au luat cuvîntul scriitorii Alexandru Oprea și Radu Lupan. Prof. dr. Corneliu Barborică a vorbit despre legăturile culturale dintre România și Cehoslovacia.

Cenaclul dramaturgilor

La cea de a patra ședință a Cenaclului dramaturgilor care a avut loc luni, 5 mai, în foaierea sălii Majeștic al Teatrului Giulești a fost prezentată piesa Infracțorul existențialist de Paul Everac. Au participat la discuții: Paul Anghel, Ștefan Dimitriu, Gheorghe

Dumbrăveanu, Paul Everac, Alice Georgescu, Ștefan Iureș, Virgil Mirescu, Florian Nicolau, Radu Popescu (președintele cenaclului), Constantin Radu-Maria, Mircea Șeptilici, Eugen Șerbănescu, Ioan Taub, Paul Tutunghi, Laurențiu Ulici, Cornel Vulpes și Ion Zamfirescu.

Încheierea „Decadei cărții beletristice”

La Clubul Uzinelor „Republica” din Capitală a avut loc încheierea Decadei cărții beletristice, („Luna cărții în întreprinderi și instituții”), organizată de U.G.S.R., Consiliul Culturii și Educației Socialiste și Uniunea Scriitorilor.

Au participat: Traian

Iancu, directorul Uniunii Scriitorilor, George Chiariță, Dan Deșliu, Gabriela Negreanu, Al. Gheorghiu-Pogonești, Grete Tartler, Dan Tărchilă, precum și membrii cenaclului literar al uzinelor „Republica”, Nicolae Stela, George Nica și Valeriu Stoica.

Arghezi la hotarul
dintre cuvînt
și muzică

În cadrul manifestărilor organizate de Muzeul literaturii române cu prilejul Centenarului Arghezi, va avea loc un recital poetic-muzical realizat în colaborare cu Radiofuziunea Română. Vor călăuzi în universul operei argheziene, la hotarul cu celelalte arte, Radu Boureanu și Doru Popovici. Își dau concursul actrii: Mariana Cercel, Cristina Deleanu, Dinu Ianculescu și solistele Valentina Bezetti și Adina Iurașcu. La pian, Florin Rădulescu. Manifestarea va avea loc miine, vineri, 9 mai a.c., orele 18, în Sala Dalles.

În spiritul
colaborării

În cadrul înțelegerii de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din țara noastră și Uniunea Scriitorilor din U.R.S.S., ne-au vizitat Mihail Godenko, Mihail Vladimov, Alexei Pianov, Inna Strelkova, Lila Dolgoșeva.

● Liviu Rebreanu — OPERE XI. Ediția critică realizată de Nicolae Gheran cuprinde, în acest volum, piesele de teatru și încercările dramatice ale scriitorului, dintre care Cadrilul, Plicul și Apostoli sunt redate din volume, alte zece, (citeva în limba maghiară) din manuscrise, ca și un mare număr de secvențe dramatice grupate în Fragmentarium. (Editura Minerva, 1 234 p., 45 lei).

● Perpessicus — 12 PROZATORI INTERBELICI. Antologia îngrijită de Dumitru D. Panaiteșcu cuprinde majoritatea articolelor, studiilor și mențiunilor critice dedicate de Perpessicus prozei semnate de Nicolae Iorga, Hortensia Benadac-Bengescu, Gala Galaction, Tudor Arghezi, Panait Istrati, Mateiu Caragiale, Cezar Petrescu, Gib I. Mihaescu, Ionel Teodoreanu, G. M. Zamfirescu, Anton Holban și Mircea Eliade. (Editura Eminescu, 284 p., 14 lei).

● Alexandru Depărușanu — SCRIERI. Publicată în seria „Restituție” și reunind, cu excepția unor poezii puțin semnificative pentru creația sa poetică din volumul Doruri și amori, aproape tot ce a rămas de la autor, ediția îngrijită, prefăcută și adnotată de Dumitru Bălăeșcu cuprinde Versuri, Teatru și Publicistică. (Editura Minerva, XXXVI + 564 p., 23 lei).

● *** — ANTOLOGIA PIESEI ROMÂNEȘTI ÎNTR-UN ACT. II. Selecția alcătuită de Valentin Silvestru, din care un prim volum a apărut anul trecut, cuprinde piese într-un act, notate ca atare de autori sau avînd caracteristicile speciei, scrise în prima jumătate a secolului nostru de Alexandru Măceșonski, Claudiu Miliian, Victor Eftimiu, Mihail Sorbul, Lucrăția Petrescu, Emil Isac, George Ranetti, Mihai Săulescu, Nicolae Iorga și G.M. Zamfirescu. (Editura Dacia, 230 p., 7 lei).

● Marla Banuș — HLMERA. Eseuri și publicistică literară grupate în următoarele cicluri: „Dedala”, „Alfa și Delta”, „Confluente”. (Editura Cartea Românească, 412 p., 18 lei).

● Dumitru Micu — SCRITORII, CĂRȚI, REVISTE. Volumul reuneste studiile: Presa literară românească, Poezia în „Viața nouă”, Camil Petrescu, director de perioadă, Emanoil Bucuța, cărturarul artist, Alice Călugăru, Horia Furtună, I. M. Rașcu, Mircea Eliade, Cimitirul Buna-Vestire. (Editura Eminescu, 308 p., 10 lei).

● Mihai Georgescu — INSPECTORUL DE TEREN. Autor al mai multor volume de teatru, Mihai Georgescu ne propune acum un roman cu tematică contemporană. (Editura Albatros, 286 p., 7,75 lei).

● Ion Marinca — VIZITATORUL DE MISTREȚI. Unsprezece povestiri pentru copii. (Editura Ion Creangă, 136 p., 6,50 lei).

● Viorel Dianu — REVELAȚIE ÎN DO MINOR. Volum de povestiri. (Editura Scrisul românesc, 152 p., 5,25 lei).

● Victor Iancu, Dumitru Mureșan — PĂMÎNT-COSMOS ȘI RETUR. Literatură științifico-fantastică. (Editura Facla, 220 p., 6,50 lei).

● Iordache Marin — SEMNĂTURA PENTRU MAMA. Fidelă inițiativă sale Editura Eminescu publică în acest volum trei piese într-un act: Semnătură pentru mama, Acțiunea „T”, Secretul. (Editura Eminescu, 128 p., 4,50 lei).

LECTOR

Memoria necruțătoare

ESTE bine știut că mult înainte dar mai ales după primul război mondial, pacifismul, ideea abolirii conflictelor armate, a înfîlînit adeziunea a miliarde de oameni. S-au scris mari romane, piese de teatru, s-au făcut filme răscolitoare... Și totuși, numai peste un deceniu, artizanii războaielor își reocupaseră locul în sinistrele lor ateliere. Unul dintre ei, un zugrav psihopat, ca într-o bună piesă expresionistă, devine omul de șoc al cercurilor militariste, al marilor contere germane, și nu numai germane. Rasismul, conceptul odios al „națiunii superioare”, era unul din aspectele cele mai alarmante, alături de teoria de junglă a „spațiului vital”, deopotrivă primejdioasă, o veritabilă provocare insolentă adresată lumii.

Cînd toate jocurile complicității indulgente fuseseră făcute, cînd misterioasa diplomație ezitantă s-a trezit, era prea tîrziu. Zugravul psihopat incendiase Europa.

Cînd țara noastră a fost tîrîrită într-o aventură tragică, mi-am pus întrebarea dacă nu poate fi evitat un război, dacă nu cumva e un blestem, dacă umanitatea cu mijloacele ei pașnice nu poate zădărnici o agresiune armată, năvala hoardelor nesătute de „spațiu vital”. N-am putut răspunde. Eram tîntuit pe un pat la Colentina cu o boală foarte gravă. O alarmă aeriană a zguduit văzduhul orașului încă în orele dimineții dar noi, contagioșii, n-am fost evacuați, orice mișcare putîndu-ne fi fatală.

În clipele următoare am avut senzația că sînt proiectat în neant, oricum spaima era foarte aproape de pragul morții, probabil trecusem chiar dincolo pentru că liniștea desăvîrșită nu putea fi reală. Interesant este că nu am avut viziuni escatologice, desigur pentru că nu mă sfîrșeam numai eu ci întregul pămînt, așa cum simțeam.

Mai tîrziu, în viața „normală”, am urmărit sau am fost implicat în fenomene specifice, adică purtînd semnul brutalității, al cinismului, al disprețului față de individul ajuns o simplă matricolă. Acel timp m-a învățat că tragedia se drapează adesea, și mai ales în război, cu vorbăria patriotardă, cu exacerbară maladivă a unor sentimente falsificate prin chiar orientarea lor tendențioasă, malefică. A fost proprie fascismului această metodă de „convingere”, mai gălăgioasă, mai persuasivă cu cît se aglomerău semnele prăbușirii.

Din păcate nu s-a scris, sau încă nu s-a scris, o carte mare, o carte reprezentativă pentru acei ani de sînge și moarte, de durere și speranță, de rezistență surdă, răbdătoare și înțeleaptă, în fața monstruoasei ofensive fasciste. Dar memoria noastră nu poate greși, generațiile se vor succede prin veacuri și se va ști că poporul român s-a opus cu hotărîre fascismului. Prețul greu pe care l-a plătit a stat ca o cunună de spini pe fruntea lui întunecată, dar o experiență străveche i-a spus mereu că va veni un ceas, o zi, un timp al adevărului.

Destinul a vrut ca abia la 23 august 1944 Țara să regăsească matca virtuților păstrate din vechime. Se confirmau astfel nădejdiile poporului cel mult și îndelung răbdător, adevărul libertății și al demnității umane era neschimbat, dar acum se ivise și necesitatea morală a unei răzburări legitime. Astfel, în ziua de 11 februarie 1945, cînd la Yalta se prefugura cu multe dificultăți și incertitudini chipul lumii pacificate, 250 000 ostași români luptau în munții Jarovita, Tatra Mică și Metalicii slovaci, împotriva rămășițelor turbate ale armatei naziste. La începutul ofensivei, îndată după august 1944, fuseseră 540 000, din care 170 000 în cimitirele înșirate din Transilvania pînă la Praga.

AM fost unul dintre gazetarii care au plecat spre front la mijlocul lui martie. În zorii unei zile, Budapesta mi-a apărut ca o cetate pustie, cu ziduri sfîrtecate, cenușie și tristă. Pînă noaptea tîrziu, cînd am auzit vaietul unei canonade, am urmărit de-a lungul liniei ferate imaginile tragice ale celei mai teribile încleștări din istorie. Trecînd frontiera maghiară am intrat în munți, în noaptea densă, dar în zori, la marginea unui sat slovac am auzit iar tunetul artileriei, uneori foarte limpede, alteori pîrînd că vine din pămînt sau din văzduh. Eram la Luceneț dar pînă aici venea zvonul straniu al luptelor dinspre Bratislava, ciocotul văzduhului avea ceva măreț și lugubru la ceasul acela dinspre ziuă. Curînd văzui satul ars, ulițele sfîrtecate de proiectile, ochii goi ai ferestrelor, turlele retezate ale bisericilor. Nici o făptură nu se arăta, un om, o vietate oarecare, o pasăre sau un ciine. Nu prea departe, chiar lîngă biserica cea mare, ruinată și ea, se vedea un cimitir proaspăt, cu crucile aliniate, cu țărîna crudă din care își făceau loc palide fire de iarbă. M-am apropiat și am citit pe lemnul ud, tăiat dintr-o pădure apropiată: Ion, Constantin, Anton, Vasile, Niculae... Mîini misterioase lăsaseră ici și colo buchețele de flori primăvăratică sau capete de luminări. M-am strecurat printre zidurile calcinate, durerea mă înăbușea, gîndul meu rătăcea pe mari întinderi de pămînt străin udat de sînge românesc.

Un soare anemic se ivi din păduri și încălzi puțin văzduhul. Se arătară parcă ieșind din morminte sau căzuți de pe altă planetă, niște oameni, bătrîni cu ȳari și cojoc, femei cu fustă neagră și scurteică și recunoscuți îndată portul țaranilor slovaci atît de asemănător cu al maramureșenilor noștri. Aveau în ochi acea spaimă nelămurită, adîncă, pe care o lasă marile nenorociri, cataclisme. Auzind că sînt român, pe fețele lor obosite se făcu puțină lumină și arătară spre biserica mare, spre pămîntul în care se topeau ostașii noștri. Curînd i-am lăsat acolo în satul ars, pentru ei venise pacea. Tunurile băteau departe spre Viena.

MI-AM continuat drumul cu precauție, cu popasuri multe, înfîlînînd mereu ostași români, mai ales la Banska-Bistrița și mai departe în valea neguroasă a rîului Vah unde am simțit mirosul de fiară al naziștilor. Prin defileul adînc am urcat încet pînă la un regiment răsfirat pe o colină păduroasă. Obținusem dezlegare să ajung pînă aici, în linia întîii, la numai cîteva sute de metri de liniile nemțești. Un miros necunoscut, făcut din pulbere arsă și muguri de brad, stăpînea văzduhul și cu lumina bogată, era chiar plăcut. Comanda unității de infanterie era ascunsă sub o stîncă enormă, probabil doar pentru cîteva ceasuri. În ușa bordeiului mă întîmpină comandantul regimentului, bărbos, cu o capelă soldătească trasă pînă peste urechi, cu șuba între umeri. După paloarea obrazului și lumina stinsă a ochilor mi-am dat seama că e bolnav, îmi apucă mîna și mi-o strînsă cu degetele lui într-adevăr fierbinți.

Cîteva clipe m-a privit cu o intensitate curioasă, se întreba probabil ce caut eu acolo, ce vreau. Dar și eu îi cercetam în acest timp chipul care părea foarte bătrîn, era chiar un moșneag din care războiul îndelungat făcuse o adevărată măsură a suferinței, a bărbăției, a renunțării la toate bucuriile vieții. Există și asemenea exemplare care trăiesc cu discreție, izolați în filosofia lor. Fără o vorbă îmi întinse bidonul în care se mai clătina puțin rom. Din găvanele negre ochii lui continuau să mă străpungă. Cu destulă emoție mi-am cerut iertare că-l tulbur și am spus că nu i-ar strica puțină odihnă. Cu un glas surprinzător de subțire el zise:

— Odihnă? O, dragul meu... eu vin de departe, de foarte departe... nu pot să plec tocmai acum...
— Ce credeți? Cît mai ține?
— Ce măsură să aibă timpul nostru? O săptămînă, o lună... Spune te rog ce este prin țară, ce se întîmplă...
— Nu știu ce să vă spun mai întîii. Țaranii au

ROMANIA INDEPENDENTĂ — sculptură de Gabriela Manole Adoc și Gheorghe Adoc

intrat pe moșii... e sărăcie mare... lupta politică e crîncenă... fierbere mare.

— ...Așa... așa... șopti colonelul și tăcu îngîndurat. Statmajoristul îmi spuse că pe o anume poziție va fi o scurtă acalmie și explică:

— Știți, se mai strîng morții... se evacuează răniții... oamenii mai mîncă sau se odihnesc... vine un sergent sanitar să vă ducă la tranșee.

Pornind spre linia întîii, am mai văzut obrazul pămîntiu al moșneagului colonel și țigara fumegînd între buzele livide.

Printre copacii cu coaja rănită de gloanțe, prin gropi proaspete, prin frunzare împroșcate cu sînge, am ajuns în liniile noastre.

MAI departe, de-a lungul unui șanț nu prea adînc — nemții, unii cu ochii deschiși spre cer, alții sfîrtecați de grenade, cei mai mulți ghemuiți, apărîndu-se cu disperare. Tabloul era de un tragism sfișietor dar sufletul meu a rămas înghețat. Nu uitam că omenirea fusese înjunghiată cu sîngele rece și siguranța monștrilor.

Notez aceste firimituri de amintiri într-un moment cînd omenirea asistă la cea mai fantastică aglomerare de mijloace ucigătoare. Oamenii de știință afirmă fără ezitare că un război atomic total ar putea transforma Pămîntul într-o planetă moartă. Se va găsi și psihopatul care să-l dezlănțuie? Popoarele, cu siguranță, nu vor mai admite. Memoria noastră e necruțătoare.

Nicolae Jianu

Arghezi și „generația războiului” sau patosul împotrivirii

AVORBI despre influența exercitată de Tudor Arghezi asupra literaturii românești dintre cele două războaie înseamnă, astăzi, a practica difuzarea truismelor. Recunoașterea în autorul Testamentului a celui mai mare poet contemporan, de către majoritatea criticilor din epocă (G. Călinescu, Mihail Ralea, Tudor Vianu, Perpessiciu, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu etc.), obligase la succesive revizuirii receptivitatea lentă a lui E. Lovinescu și pusese în lumină adevărata brutală contestare a unui temperament coleric ca Ion Barbu — contestare tot atât de nedreaptă pe cât fusese și a lui Arghezi însuși față de Rebreanu —, ostilitatea fanatică a lui Nicolae Iorga și ridicolele acuze ale multor scribi obscuri. Evocând perioada respectivă, Geo Bogza (care colaborase la ziarul „Cît o foită de țigare” al lui Arghezi, „Bilete de papagal”, în 1928—1929) avea să declare mai târziu: „Tudor Arghezi a pus pețetea unei alte vorbiri și implicit a unei alte gândiri pe generația mea. Zi de zi, în atelierul «Biletelor de papagal» se auzea nicova: marele meșter bătea cuvintele pe o parte și pe alta, bine încălzite la flacăra geniului său, ca pe bucăți de fier, de tuci și de oțel, dindu-le sunete noi, iar în jur, cu ochi mari și inimi entuziaste, se grămădeau ucenicii. [...] Bătălia literară în numele lui Tudor Arghezi a fost o bătălie a tineretii împotriva a ceea ce e depășit și ea a deprins mîntea și inima noastră cu gustul unor astfel de bătălii”. („Viața românească”, nr. 5, mai 1960). Generația lui Geo Bogza parcursese anii tineri ai formării spirituale sub zodia insatisfacțiilor și confruntărilor de după întiul război mondial; cunoscu toți răzgul de a-și consacra elanurile generoase unor experimente estetice ivite în alte zone din spațiul culturii europene și transplantate — dar pînă la urmă neacclimatizate — în literatura românească; epoca îi îngăduise acestei generații să dea „bătălii” literare, să rătăcească pe vaste întinderi de valuri veșnic frământate și să ajungă la limanul clarificărilor, ajutat în mare măsură și de luminile călăuzitoare ale scrisului lui Tudor Arghezi. În schimb, generația care a venit în urmă — „generația războiului”, căreia îi aparțin și Ion Caraion, și Geo Dumitrescu, și Marin Preda, și alții alții cu mai mărunte realizări — a fost sortită să intre în viață, încă efervescentă și nelimpzită, sub tunetul masacrelor din cimpia Vistulei, al șarjei monștrilor de oțel din Flandra și al marilor seisme istorice, doboritoare de fruntarii și distrugătoare de state, în atmosfera infectată de fumul cuptoarelor morții din lagărele de exterminare. Această generație abia trecea peste pragul ieșirii din adolescență cînd Austria dispărea de pe harta continentului într-o singură noapte, iar în Peninsula Iberică, pămîntul dintre Pirinei și Atlantic începea să fie semănat de ruine și udat cu sînge din belșug. Primele ei avînturi lirice au fost întinate de sfișiera Cehoslovaciei și a Poloniei; începuturile afirmării publice i s-au frînt sub mutilările fizice și morale, din 1940, ale țării. „Bătăliile” ei nu se mai puteau desfășura în altitudinile ozonate ale artei, pentru crezuri și formule estetice. „Bătăliile” ei trebuiau să se poarte, pe viață și pe moarte, pentru a asigura supraviețuirea omului asaltat de dezastre și a condițiilor de demnitate și libertate, implicate în structura lui cea mai tainică.

Mai mult decît poezia lui Arghezi, publicistica sa devenea un exemplu demn de urmat pentru această generație — în care, vorba poetului, „eu priveghez pe ultima ei treaptă”. „Biletetele de papagal”, noi n-avusem parte să le citim prospete, cu cerneala încă nevizată, decît în cea de-a treia serie a lor, din vara anului 1937 și pînă la sfîrșitul iernii lui 1938; seria maximei străluciri — întîia — apăruse cînd ne aflam încă la vîrsta aruncării cu praștia ori a jocurilor cu bile, și o cunoscuseră numai cei ce descoperiseră miracul privirii înapoi și al căutării rădăcinilor, oferit de răsoarea colecțiilor de ziare și reviste vechi. Apucasem totuși să deprindem cîte ceva din scrisul lui și învățătura se dovedea utilă în haosul în care ne trezisem la cei douăzeci de ani ai noștri. Pe mulți dintre noi ne aduna suflătește și ne fortifica nezdruccinata lui încredere în om, în capacitatea acestuia de a învinge orice potrivnicie și de a rupe toate zăgăzurile ridicate în calea permanentei sale innobilării. Deși în anii aceia zăgăzurile deveneau din zi în zi mai uriașe, sporeau în număr și păreau trainice — existența unor oameni care nu se îndoiau că le vor putea mina și prefăce în pulbere alunga și din cugetele noastre dubii și resemnarea. În bezna atîtor dovezi de lasitate, atîtor abandonări de credințe, atîtor trădări de jurăminte, cite ne asaltau din toate părțile, apărea înviorătoare „convîngerea năpraznică” cu care Arghezi își urmăse chemarea — și avea să și-o urmeze, sub privirile noastre uimite, chiar atunci cînd primejdiile ajunseseră capitale. Colecta adeviziuni marea lui sinceritate, proclamată drept „valuta universală și în eroare” și practi-

cată de el cu statornicie. Impunea respect ostilitatea lui neimblînzită față de atitudinile simulate, de itinerariile etice în zigzag, ca și preocuparea lui permanentă de a căuta cărarea și linia dreaptă, chiar dacă nu le nimerea întotdeauna. Dobîndea admirație superba lui mindrie încăpățînată de a-și cîștiga, prin eforturi supraomenești, o deplină independență materială și de spirit. Erau privite cu venerație inflexibilă lui împotrivire față de orice îngredire a libertății de gîndire și de exprimare, alipirea lui de tot ce este autentic și fuga scîrbită de pașise, de surogate, de contrafaceri. Încrederea în perfectibilitatea continuă a omului, refuzul perseverării în greșeală, pentru oblojirea vanității rînite, revelau echilibrul lăuntric și demnitate de intelect; amîndouă îi erau substanțiale și făceau parte din zestrea spirituală moștenită de la străbunii țărani de prin părțile Gorjului. Așa fusese Arghezi pînă atunci — așa avea să se dovedească

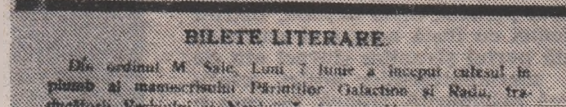
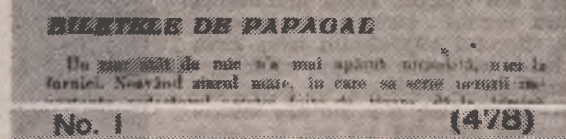
mism și amenințări”. Reinvierea lui Cocă, a acelei păsări grăitoare și neînfricată care rămăsese simbolul onestității publicistice, se dovedea mai mult decît necesară. În 1942, Tudor Arghezi a cerut de la guvernul militar dreptul de reparație pentru „Bilete de papagal”. Dar, „nefiind un privilegiat înscris în catalogul chelnărilor Președinției și Propagandei — va istorisi el ulterior — am fost, după tărăgăneli de un an, refuzat. Interpretul cererii și al refuzului a fost cea mai inefabilă serafică jăvră dintre dulci, suspinătoare și distrată, un găinaț cu ochelari umflați, care-și lingea vizitatorii cu surisuri gelatinoase și cu vaetul: Vai, iubite maestre!”

Eșecul demersului a determinat pe Tudor Arghezi să accepte intercalarea „Biletelor de papagal” între coloanele ziarului „Informația zilei”, delimitîndu-le însă conținuturile, prin chenar, ca războiului bine muncit, arendat de gospodarul priceput și harnic în marginea hectarelor de bălării

directive și supravegheri multiple, pînă la cugetul și inima cititorului. Cele o sută șaptezeci de „Bilete” apărute în anul premergător Eliberării au reprezentat o luptă eroică, dusă — paralel cu publicațiile clandestine ale organizațiilor patriotice și politice — de unul dintre exponenții de frunte ai intelectualității românești, împotriva celui mai cumplit flagel al secolului. Ca orice luptă, ea a cunoscut atacuri vijelioase și replieri tactice, lovitură frontală și simple hărțuiri, cuceriri de poziții și simulări de acțiune. Tudor Arghezi a folosit, cu egală eficacitate, parabola și polemica, fabula și pamfletul, poemul în proză și imprecizia sau blestemul, peste care a turnat apa vie a convingerii neînfrînte în dreptatea luptei purtate, în neaservirea cuvîntului scris, în responsabilitatea civică a profesiei sale. A înfierat abandonarea idealurilor generoase (Tinerimile), impostura și pretinsa competență (Dialog plastic), lichelisul și slugărnicia, abjecția entuziasmelor remunerate (Dialog jubiliar), demagogia conducătorilor de atunci (Viață sau scamă) și politica pseudo-culturală a regimurilor de dictatură (Visul lui Bazil).

Dar ținta spre care s-au îndreptat cu precădere atacurile necruțătoare ale lui Arghezi au fost, în anul acela, fascismul în general și manifestarea lui cea mai sălbatică, hitlerismul, indeosebi. Mulți, foarte mulți din cei ce aparținem „generației războiului” n-am uitat și nu vom uita niciodată paginile fierbinți scrise de el, în 1943, împotriva lui Hitler, împotriva ideologiei sale veninoase, împotriva trădătorilor de țară, de credințe și de idealuri — care-i primiseră arginții pentru a-i deschide calea însingurată a unor vremelnice triumfuri — și împotriva hoardelor lui asmuțite asupra lumii. Teorii aberante ca „spațiul vital” smuls din spațiul vital al altora (Document pentru un romancier), „rasa superioară” destinată să robească și să conducă rasele decretate inferioare (Fel de poveste), „primatul doctrinei” asupra dreptului — care alcătuiau doctrina hitleristă, încropită din resturi de ipoteze absurde — au fost înfățișate de Arghezi în hidroasa lor golițiune, chiar sub ochii unui guvern aliat cu hitlerismul. Încrederea în apropiatul sfîrșit al fascismului, în destinul identic al oricărui dictator, în pieirea lamentabilă a slugilor lor de pretutindeni și din toate timpurile, a fost atunci consolidată în cugetele unora dintre noi prin „slova de foc” a condeiului arghezian, pururi necruțător, ca și în rechizitoriul făcut în vara lui 1943 ziaristului pro-fascist Pamfil Șeicaru, care se înfrupta cu aceeași lăcomie și din ideile reacționare ale lui Charles Maurras, și din stipendiile lui Mussolini: „Știm, Cocă, un domn Polemist căruia nu-i mai tîmnește nimic. După ce s-a lăcomit în toate cu entuziasm, i-a cam ajuns entuziasmul de prisos... A mai rămas un sferț de cal-putere din marile lui dinamism și cu el trebuie să tragă, într-un ham demoralizat, un calabalic... Simte stringîndu-i-se imorejur, încet și inevitabil, un cerc, altădată vast, în interiorul căruia opera ca pe domeniul personal... Se apropie peretii de el, ca într-o cameră de tortură și îl suocă. E halucinat... Poliștiștii suie și scoboară scările blocului pe care și l-a clădit, etajul și san-tajul, după spusa unui contemporan (toti cei care am trăit zilele acelea știm că contemporanul nenumit fusese N. Iorga și că expresia avusese parte de îndelungi comentarii în epocă — n. m.). Ei se opresc între scări și îl caută pe gaura ușii. [...] A visat și o judecată. Pe zece scaune, judecătoria. Se pregătea să vorbească un ceas și jumătate despre lucrurile sacre cărora s-a devotat. Dar i-au interzis și publicul și jurul. A putut să audă cu urechile lui sentința. Visa că e pus la zid și împuscă-t... Cînd s-a deșteptat, a plîns o săntă-mină. I s-a părut că fusese adevărat. Era numai o repetiție, ca la teatru” (Domnul Polemist).

Sanctiunea dreaptă pe care umanitatea ultragiată și istoria nepărtinitoare aveau să o dea celor ce batjocoriseră demnitatea sacră a omului și călcaseră în picioare drepturile naturale ale popoarelor — și, implicit, tuturor celor ce ar rivni vreedată să o facă — a fost rostită de Arghezi cu anticipație, într-un blestem încercat de accent și inversunări biblice: „Tu ai în tine, năpîrcă, mai multe jivine: și dihorul, și hiena, și un păduche. Te aștept să te retez în două cu nuiaua, tăvălit... Aj în-teles de unde îți vine primejdia ticăloșiei și ai vrea să te îngredăști cu măsurii, cu garduri putrede și cu sulți ruginite. Te mai mîngîiași cu visul că oamenii nu te-au cîntărit și că i-ai mai putea stăpîni cu o teroare meștesugită. Ai simțit că s-a schimbat ceva? Timpul te înghesuie și te stringe și te lichidează treptat. Cauți în van să scapi de frînghia lui, care-ți înnoadă coada și-ți curmă gîtjeul. Nu mai ai mult și ai să dansezi în văzduh, în luptă cu streangul... De cînd te rabdă țărîna, vinătă năpîrcă cu capete multe! Te-a lăsat să te umfli, să crești și să te înalți

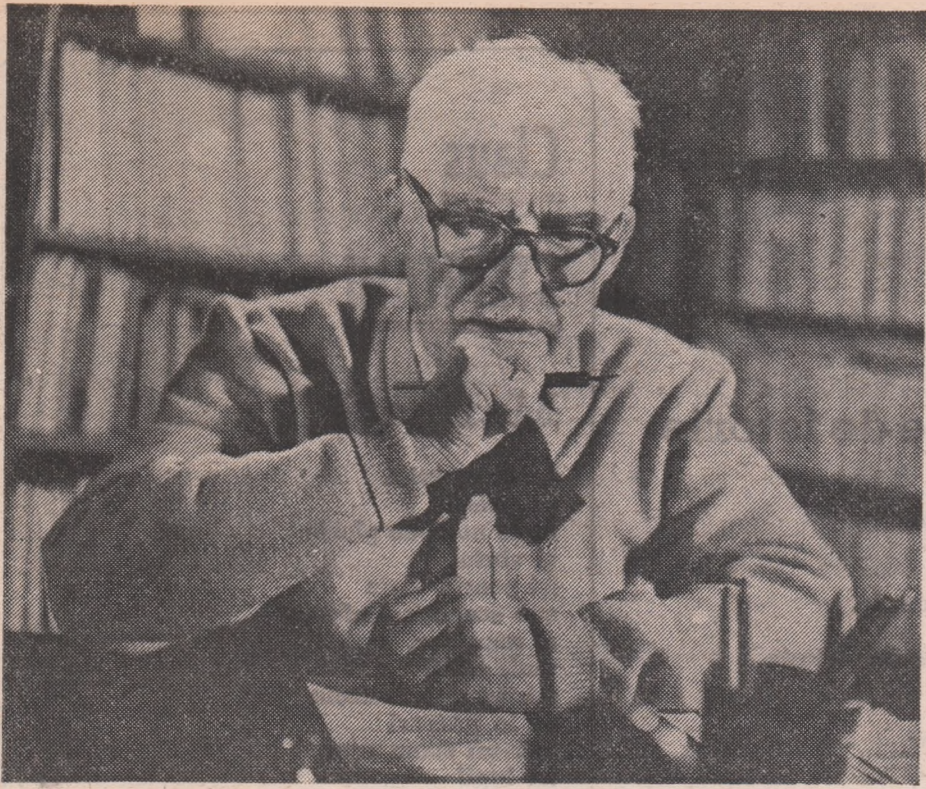
„Bilete de papagal” în primul format — 12 x 31 cm. — și în formatul cîrticică — 12 x 19 cm. — și pamfletul Baroane în „Informația zilei” din 30 septembrie 1943

și „generației războiului” în epoca tuturor dezastrelor, cînd prezența scrisului său incandescent în vatra aproape stînsă a ziarului cenzurat va însufleși speranța în risipirea tenebrelor și va consolida încrederea în inevitabilul răsarit. Într-o epocă în care șira spinării căpăta flexibilități de cauciuc și tremur de gelatină, iar convîngeriile (cînd nu beneficiau de imobilismul dogmei!) se scoteau și se ascundeau, oportun, din mincă, din nas ori din ureche, cu măiestrie de prestidigitator, Arghezi avea să ne ofere tuturor — și mai ales celor foarte tineri pe atunci — exemplul tonifiant al omului mindru de condiția lui umană, al omului nerobit decît propriei conștiințe.

BILETELE DE PAPAGAL ale lui Arghezi nu mai apăreau, însă, de cinci ani, din februarie 1938, cînd fuseseră suprimate din ordinul lui Armand Călinescu. Între timp, în țară se succedaseră dictaturile, cu denumiri și uniforme diferite, dar cu aceleași îngrediri ale libertăților cetățenești, cu aceeași încălcare brutală a demnității omului. Dictatura de operă bufă a lui Carol al II-lea fusese înlocuită, la 6 septembrie 1940, de cea singeroasă a legionarilor, care — în numele fantomei unui „căpitan” grotesc — transformaseră jaful, tîlhăria la drumul mare, teroarea și asasinatul în metode de guvernare, ucigînd pe Nicolae Iorga și alți zeci de fruntași ai vieții politice, pentru ca după zdrobirea rebeliunii legionare din ianuarie 1941 să se instaurze aceea a generalului Ion Antonescu, slujită de obediențe cazone, de naivitatea opțiunii între rău și foarte rău, sau de lichelisul. Economia românească se găsea înfeudată Germaniei naziste, unități ale armatei hitleriste intraseră pe teritoriul nostru și, la 22 iunie 1941, fusesem tirîți în războiul contra Uniunii Sovietice. Neamul întreg, sfișiat și robit, ajunsese „drumeț în calea lupilor” — așa cum spusese însuși N. Iorga, cu puțin înainte de cutremurătorul său martiraj. Presa legală devenise searbădă, cenșură, fără nerv, fără vibrație și fără prestigiu, căci „era supravegheată de un minister, de o cenzură și de șapte poliții adiacente”, care trimiteau redacțiilor „note și observații, aprecieri asupra gradului de confor-

și pagină. În același an, pînă a nu învia zilnicele sale „Bilete”, tabletele argheziene innobilaseră coloanele săptămînalului „Duminica”, condus de tînărul — atunci! — poet Traian Lalescu și un mai vîrstnic gazetar fără scrupule; dar cînd jumătatea experiență de director s-a folosit de naivitatea jumătății lirice pentru a dezlîntui o campanie de injurii împotriva lui Camil Petrescu, marele scriitor și-a retras colaborarea. „Continuarea ei — a precizat el în scrisoarea trimisă lui Liviu Rebreanu și pe care acesta mi-a dat-o să o public în ziarul lui, unde eram secretar de redacție — ar putea să capete înțelesul dezagreabil, pentru simțul de proporții și măsurii, că aprob introducerea metodelor de ură și răzburare în judecata critică, nejustificată cel puțin pe o existență proprie concretă” („Viața” din 3 mai 1943). Din spațiul dobîndit în prima pagină a ziarului „Informația zilei” — în care pînă atunci se găseau mai mult titluri culese cu litere mari, ca de afiș, decît texte scrise măcar cu gramatică, dacă nu și cu talent, dar care odată cu „Biletetele de papagal” mai obținuseră și colaborarea lui Victor Eftimiu și Gala Galaction — glasul lui Cocă s-a făcut auzit în fiecare zi, de la 9 aprilie pînă la 30 septembrie 1943, cînd apariția pamfletului Baroane a justificat suprimarea unei prezențe publicistice în răspăr cu normativele dictaturii și internarea poetului pe trei luni, în lagărul deținuților politici de la Tirgu-Jiu.

IN NOUA prezență cotidiană a condeiului său, Arghezi a înțeles că circumstanțele unei libertăți limitate nu-i mai îngăduie să utilizeze expresia clară și răspîcată, ci că e obligat să facă apel la „concordanța unor obscurități”, strecurate în text „cu învenimente în transparentă”, și să lase de cite ori va fi cu puțință „o licărire crucișă” să tresară „din oglîndirea tremurată și clipită inadins” a frazei, pentru ca adevărul gîndit să ajungă, printre

pe spinările celor doborâți de tine. M-ai făcut să te îndur, să te miros, să te aud, să te rabd... Ți-a sunat ceasul, năpîrcă. Ți-ai ascuțit? A bătut ceasul tău din cimitir" (Năpîrcă).

Toate aceste „Bilete de papagal“ apărute zilnic în 1943 nu au fost decît trepte ascendente spre **Baroane** — spre acea pagină de înaltă măiestrie artistică și de curată dragoste de țară, prin care „bicul răbdat“ s-a întors „pedepsitor“ asupra invadatorilor. Frazele lui Argezi au exprimat atunci minia, împotrivirea și ura unui neam întreg, prea deseori umilit dar niciodată îngenuncheat, cu un patos autentic (egalat, poate, numai de vibrația profetică din **Dumnezeu să-i ierte!** pe care-l scrisese N. Iorga în martie 1907): „Mi-a ieșit o floare-n grădină, ca o pasăre roșie rotată, cu miezul de aur. Ai prihănit-o. Ți-ai pus labele pe ea și s-a uscat. Mi-a dat spicul în țarină cît hulubul și mi l-ai rupt. Mi-ai luat poamele din livadă cu carul și te-ai dus cu el. Ți-ai pus piscul cu zece mii de nări pe stinca izvoarelor mele, și le-ai sorbit din adînc și le-ai secat. Mocirlă și bale rămîn după tine în munți și secetă galbenă pustie în șes. Și din toate păsările cu graiuri cîntătoare, îmi lași cîrdurile de ciori. Incepi să tremuri acum, căzătură. Așa s-a întîmplat cu toți cîți au umblat să-mi fure binele ce mi l-a dat Dumnezeu. Te-ai cam subțiat și învinețit. obrazul ți-a intrat în gură, gulerul ți-a căzut pe gît ca un cerc de puțină uscată. Dacă te mai usuci nițel, o să-ți adune doagele de pe jos. Ce floacă plouată-n capul tău! Ce mustață pleoștită! Ce ochi fleșcăiți! Parcă ești un soarece, scoș din apă, fiartă, de coadă. Baroane...“ („Informația zilei“ din 30 septembrie 1943).

BILETELE lui Tudor Argezi au înlesnit, în anii războiului, limpezirea de cuget și scrutări de conștiință, au stimulat rațiunea și omenia bunului simț, au dărmat prejudecăți, au diminueat temeri și au înlăturat sovăieli. Pentru mulți din greu încercata mea generație ele n-au fost numai lumini în bezna unei epoci prielnice rătăcirilor, ci și chemări la datorie — la o datorie căreia nu încetasem să-i simțim marea, fără să știm însă cum să o împlinim. Cuvintele lui Argezi, încoruptibile și dure ca diamantul, au inobilat, într-o vreme a tuturor pingărilor, meseria care furase iubirile tineretii noastre și ne-a dat cîtorva cutezanța de a ne înrola firavele condeie în lupta purtată atunci împotriva celor ce sugrumau libertatea și demnitatea omului — în împrejurări și cu urmări amintite deseori în ultimul deceniu (cf. Marin Preda, **Viața ca o pradă**, ed. Albatros, 1977; Petru Vintilă, **101 picături de cerneală**, ed. Cartea românească, 1973; Emil Manu, **Lirica românească antifascistă**, în „Scinteia tineretului“ din 23 iunie 1979, și **O revistă antirăzboinică: «România viitoare»**, în „Lucașul“ din 7 iulie 1979, etc.). Chiar ancorarea acestei generații în istorie, în politic, în social — ancorare determinată, fără indoială, de însăși epoca în care ponderea au detinut-o istoria, politica, socialul — nu va putea fi înțeleasă în toată complexitatea ei fără cunoașterea forței iradiante a publicisticii lui Tudor Argezi.

În asemenea condiții devine nedumeritoare reluarea, după trei decenii, de către Sașa Pană (în volumul său memorialistic **Născut în '02**) a zvonurilor fanteziste colportate de înși fără simțul răspunderii sau de rea credință, după apariția pamfletului **Baroane**, cu privire la soarta scriitorului urmărit de furia ambasadorului hitlerist, baronul Manfred von Killinger, care se scotise unicul destinatar al împrecățiilor argeziene. (În realitate, minia lui Argezi nu se îndreptase împotriva unui individ, ci vizaze globale pe toți cîtorva pămîntului românesc.) Autorul acestor «memorii» își exprimă „siguranța că odată cu articolul trimis la redacție Tudor Argezi s-a pus la adăpost sau, mai exact, a fost pus la adăpost de cei care i-au sugerat acea tabletă“. Și, nemulțu-

mit cu relatarea propriei ipoteze, Sașa Pană consemnează și birfelile unui neidentificabil „vechi funcționar la Președinția Consiliului de Miniștri“, pretins poet, „pe nume Munteanu“, de la care memorialistul ar fi aflat că Argezi „n-a scris din proprie inițiativă“ pamfletul. Există însă mărturiile unor oameni implicați direct, prin profesia lor, în apariția celebrului pamflet. Unul dintre ei, secretarul de redacție al ziarului „Informația zilei“, Ion Panait — gazetar onest, care redactase, cu cîțiva ani înainte, la „Lumea românească“ a lui Zaharia Stancu, o pagină zilnică dedicată problemelor muncitorești, bine informată și combativă, semnată Pirvu Parr — a declarat că a păstrat manuscrisul tabletei în buzunar pînă în seara cînd știa că va fi de serviciu la cenzura presei Ion Th. Ilea, pe a cărui voită lipsă de vigilență știa că se poate bizui. „Am dat la cules — spune Ion Panait — tableta **Baroane** la ora unu și jumătate noaptea, iar la ora trei Ion Th. Ilea i-a dat «bun de tipar» [...] am mers la tipografie, unde muncitorii entuziasmați de acest rezultat — deoarece știau despre ce este vorba — l-au tipărit imediat și la orele trei și jumătate gazeta era difuzată în toată Capitala, de muncitori. La șase dimineața tipografia era încercuită de armată și gazeta, cită mai era în tipografie și pe piață, a fost confiscată.“ Insuși cenzorul în cauză a relatat, cu onestitate și modestie, adevărul: „Eu... am fugit! Mă aștepta, în cel mai bun caz, prima linie de front“ (Ion Th. Ilea, **Mărturisiriile unui anonim**, ed. Cartea românească, 1974).

Ca unul care am trăit acele zile și nopți frământate de neliniști prin redacțiile ziarelor bucureștene, în zumbetul neîntrerupt al știrilor și zvonurilor, obligat de profesie să le drămuiesc cu atenție și să extrag din ele numai fărîma de adevăr — chiar cînd nu-i puteam găsi loc în pagina tipărită —, sint dator să depun mărturie nemincinoasă: știu că violentul pamflet al lui Argezi a fost primit cu entuziasm de sute de mii de oameni, care i-au copiat textul, învățîndu-l pe de rost, și cu oarecare satisfacție de unii dintre colaboratorii lui Antonescu, indignați și ei de arroganța și pretențiile mereu mai nesăbuite ale emisarilor nazisți, care se purtau în România ca într-o țară cucerită; știu, de asemenea, că au existat și tentative inabile ale agenților guvernamentali și ale cîtorva gură-cască de a lansa în opinia publică diversiunea unor „suspuse“ complicități la apariția pamfletului argezian, — diversiune unanim respinsă atunci; și mai știu cu certitudine că Argezi, a cărui colaborare solicitată a cîștit vreo două dintre publicațiile întemiate, diriguite ori numai slușcite de mine („Tribuna românească“, 1947; „Argeș“, 1966—1967), își apăra cu atîta dîrzenie independența de gîndire și de expresie, încît imprudentul care ar fi îndrăznit să-i sugereze liniile directoare ale unui subiect putea să aibă surpriza dezagreabilă de a citi în articolul poetului idei cu totul potrivnice speranțelor și intereselor sale. Așadar, a prezenta posterității pe cel ce a scris pagini intrate în cartea de aur a istoriei noastre naționale, drept un biet mercenar al condeiiului, primind comenzi și sugestii cu docilitatea cîrpaciului periferic, înseamnă a colporta neadevăruri mai mult decît regretabile.

Căci intransigența convingerilor lui Argezi a fost sigiliul care s-a imprimat adînc în conștiința „generației războiului“, căreia îi aparțin, iar lui însuși l-a dat dreptul, mai tirziu, cînd tenebrele fuseseră alungate dar zările nu deveniseră încă senine, să spună cu justificată bucurie: „...În orice caz, o datorie a fost satisfăcută, aceea de a nu fi absent din vremea ta, din țara ta, și din marile ei tragedii: datorie față de contemporanii chinuți și decentă față de posteritatea interogativă“ („Adevărul“ din 4 februarie 1947).

Al. Cerna-Rădulescu

O variantă a „Psalmului de taină“

ÎN cuvîntul cu care se deschidea ediția bibliofilă, **Versuri**, din 1959, Tudor Argezi justifica nereproducerea în acest volum definitiv a **Agatelor negre**, ciclul parțial publicat în revista „Linia dreaptă“ (1904) și în „Cugetul românesc“ (1927), cele mai multe rămase în manuscris¹⁾: „Desigur că nici unele **Agate negre** nu intrunesc preferințele autorului, dar plac cîtorva remarcabile gusturi literare, pe care o atitudine fermă și negativă nu a fost în stare să le descurajeze.“

Poetul se referea în primul rînd la B. Fundoianu, care pregătise prin 1925 un spectacol de teatru gîndit ca o **antologie** a poeziei românești și care reproducea în revista „Integral“ (an. I, nr. 3, 1925, număr închinat lui Tudor Argezi) fragmente din comentariul său la spectacol. Fundoianu îl prefera pe poetul **Agatelor negre** din 1904: „Pe atunci Argezi era poet numai pentru cîțiva prieteni și cîțiva efebii; cele cinci volume pe care le vestește azi îl vor crea pentru cafenele și gloată; noi îi știam de mult, îi aveam cu toți volumul de versuri în căiețele mici, copiate de noi și dificil adunate din reviste, «in care latele panglicii întorsu-s-au de-atîtea ori». Volumul lui Argezi, imprimat de noi, se numea **Agate negre** și o primă ediție originală executată pentru rarii bibliofili.“

Ne îndoiim de existența acestui prim volum tipărit, Fundoianu vorbind la figurat de **imprimare** în sensul de **transcriere**. Al. Rosetti își amintește că prin 1914 culegerea **Agate negre** circula în manuscris (c.f. „Gazeta literară“, an. XIV, nr. 29, 20 iulie 1967, p. 1).

Încercînd să reconstitui ciclul **Agatelor negre**, din „Linia dreaptă“ (1904), din „Cugetul românesc“ (1927) și din manuscrise, m-am izbit de faptul că, deși poetul și-a repudiat această fază tutelată de lecturile din Charles Baudelaire, și-a reluat teme și imagini în poeme ulterioare. Printre agatele „recondiționate“ figurează cea numerotată 4, apărută în „Linia dreaptă“ (an. I, nr. 3, 15 iunie 1904); un fragment este introdus cu identități de versuri și de idei-imagini în **Psalmul de taină** (din **Cuvinte potrivite**). Confruntarea textelor e concludentă:

...Iar tu aceea de-altă dată
care-ai întins în mine ceață
revino doar o clipă-n viață
căci ești în mine neuitată.

Apari din lumea ta te chem,
Apari sub negrul meu tavan,
căci voi: cu glas de uragan
să te blestem!

(1904)

¹⁾ Volumul include în sumar numai două piese din acest ciclu (21, 37)

O tu aceea de-altă dată
ce te-ai pierdut din drumul lumii!
Care mi-ai pus pe suflet fruntea
și-au luat într-insul locul mumii,
Femeie răspîndită-n mine
ca o mireasmă-ntr-o pădure.

Ridică-ți din pămînt urechea,
în ora nopții cînd te chem,
Ca să auzi o! neuitată,
neiertătorul meu blestem.

(**Psalmul de taină**)

Și Ion Pillat considera **agatele negre** poezii de **avangardă**, cînd reproducea, „cu dificila îngăduință a poetului²⁾“ citeva în „Cugetul românesc“ (an. II, 2 febr. 1929, p. 115—120).

Argezi scrisese **Agatele negre** sub influența evidentă a lui Baudelaire, morbul baudelaireian din **agate** a fost explicat elocvent (Șerban Cioculescu) și chiar uneori cu insistență (E. Lovinescu). Argezi a repudiat acest ciclu, simțîndu-se poet de a doua zonă, fără să-și dea seama că preluate — în parte în psalmi — **agatele** nu-și trădau obsedanta lor ontogeneză, **psalmii** fiind noțiuni poetice cu care operase și poetul francez. Se știe că inițial Baudelaire își intitulase volumul **Psalmi—Limbes** și numai apoi, la sugestia lui Hippolyte Babou, ajunsese la titlul **Les Fleurs du Mal**. Fugind de atmosfera scursă din Baudelaire³⁾, deci fugind de **agatele negre**, Argezi repeta tot o primă versiune a unei formule baudelaireiene — psalmi.

Punînd față în față prima versiune a **Psalmului de taină** (din **Agate negre**) cu cea de a doua, putem observa mai ușor desacralizarea ideii de psalm la Argezi. Poetul concepe psalmul ca un dialog sălbatic cu iubita, care ia, în acest caz, locul divinității. Drama cunoașterii existențiale devine aici o dramă a cunoașterii erotice.

Emil Manu

²⁾ Dificila îngăduință putea să însemne și sfiala poetului T.A. de a-și publica **agatele** în revista pe care o conducea.

³⁾ Pentru amatorii de portrete colorate reproducem o schiță de portret argezian semnată de Ion Vinea, referindu-se la Argezi cel din perioada **Agatelor negre**: „... Purta verile un veston de lustrîn, închis pînă la gît, și o lavalieră de mătase fină, după moda ilustrată de Charles Baudelaire. Cine oare dintre cei vîrstnici nu-și amintește de frumoasa fotografie din **Les Fleurs du Mal**, ediția Calman Levy, a trei franci și cincizeci de centime volumul?“. („Steaua“, an. XII nr. 6, 6 iunie 1961).

Revista revistelor: „Ethnologica“

● RECENT apărută, **Ethnologica**, nr. 2, 1979, este închinată **În onoare Mircea Eliade**. Patru studii excelente sînt dedicate direct marelui om de cultură: **Mircea Eliade et la conception historique de la culture** (Romulus Vulcănescu), **Eliade ou la soif du concret** (Constantin Noica), **Sur une phrase de Mircea Eliade** (Sergiu Al. George), **L'herméneutique de l'archétype chez Mircea Eliade** (Adrian Marino), substanțiale și subtile contribuții la opera cercetată; ele sînt ilustrate de trei eseuri de M. Eliade, traduse în franceză de M. Rădulescu. O a doua secțiune cuprinde studii cu conținut etnologic mai larg; printre ele distingem: **Tentative de principis linguarum reliquias reperendi** (Liviu Franga), o serioasă contribuție lingvistică în limba latină asupra fondului original al limbii române, **Une interprétation d'anthropologie stylistique: la ballade Iovan Iorgovan**, în care Mihai Rădulescu demonstrează existența unei noi discipline: antropologia stilistică, **Shakespeare's Poetical Justice**, un eseu de shakespeareologul Dan Lăzărescu ce ne revelează zone mai puțin cunoscute ale gîndirii dramaturgului, și competentul articol

teoretic al lui Romulus Vulcănescu: **Tradition of Interdisciplinary Research in Romania**, care își deduce substanța din impresionantele lucrări interdisciplinare „Porțile de Fier“. Două valoroase colaborări de peste hotare se disting de asemenea în această acțiune: **Narrative as a Means of Communication of Venetia Newall** și **Sedentarization among the Pastoral Nomadic Qeshqa'I** de Sam Beck. O a treia secțiune discută citeva „perspective etnologice în investigația istoriografică“, la B. P. Hasdeu (V. Vetișanu), A. D. Xenopol (V. Mirescu) și N. Iorga (Paul Simionescu). Recenzii și comentarii la numeroase cărți prezintă cultura română cititorului străin; ele preced o bibliografie selectivă a cărților și articolelor referitoare la opera lui M. Eliade. Revista reproduce și un portret profund interiorizat al savantului român, executat de Marcel Lăncu, în 1939.

Ethnologica nr. 2, 1979, prima revistă românească de specialitate care dedică un număr integral lui Mircea Eliade, prin prezentarea ei grafică și riguroasă studiilor publicate se recomandă ca un moment publicistic notabil.

red.

Grafică de NECULAI PĂDURARU (Galeria „Simeza“)

Ion

RAHOVEANU

În loc de zăpezi

În loc de zăpezi te exprimă lumina,
Poezia abisului greu de păduri și azur te exprimă,
Tăietorule de brazi, cioplitorule-n stîncă !

Un freamăt de grîu, o credință,
Un ciine te urmează spre iarnă,
Spre caii săi albi de pe munte.

Departe de gări și în timpuri
Ce dur le despici pe versanți
Tai drum prin vigorile culmilor.

Un candelabru aprinde acolo, din moarte,
Din durerea de seară-a truditelor văi,
Unde-ți rămîne deschisă o zare, o carte...

Înaltele drumuri

Stelele — lămpi de carbid — se aprind
În galeriile zărilor.

Brazii foșnesc nemurire pe culmi,
Riuri în defilee o murmură.

Secundele inimii-n ritmuri îmi urcă
Devoranta imagine-a poeziei.

Părul în vînt aurindu-ți prezența,
Ecou adincimilor sui.

Peniță de aur pe ceruri
Alunecă luna.

Adunările noastre de ființe, de lucruri,
Pot face zero, neant în total ?

Totuși fac altă natură și stinsă și vie,
Moartea rămînîndu-ne inexistent
adversar.

Lumina poeziei

Poezie — lumină și platină cerului,
Raze coboară și fulgere scurge-n pămînt !

Prin clipe de vechi Diogene-am trecut
Pină-n amurgul acesta ce seamănă
Unui lucrător în ținută de lord.

În armuri de lumini poezie cu ochii în
cearcăn,
Remarcabil urcuș din durerile-adînci
Pe dealuri, pe-nlănțuitele lor bucurii.

Cuvînt din pustiuri fecunde, inscripție-n
piatră,

Din munte în inimi, în spirit, tării.
În gînd neuitate-nvieri,
Întinerire eroilor pururi.

Desene de Miha Vulcănescu

Ion

PETRACHE

Prima lecție de istorie

Noaptea plină
de gînduri involburate.
Gînduri căzute
în mocirla cimpiilor
tunse de tunuri și grenade.
Noapte,
coamă a morții care se despletește
în vîntul primăverii,
odihnind corbii
pe degetele scheletelor
care arată crimă.
Arbori uciși
de un semnal dat de un chipiu
sub care nu se ascunde
decît o singură poruncă :
moartea !

Purtase și el șosete și sort
și ghiozdan către deschiderea lumii ;
și a stat și el într-o bancă
de unde îl asculta pe bătrînul dascăl
vorbind despre războiul din Troia.
Poate că în dreapta lui stătea un poet,
iar în stînga un coleg ce-a murit
îmărtind manifeste.
Poate.
Comanda de sub chipiu, bătută de vînt,
i-amestecată în pulberi,
peste graniți,
spre țara crimei.

Au înțepenit clopotele...

S-au agățat de gîtul porumbeilor
și nu mai vor să bată.
Sînt obosite —
atîrnate de gîtul tunurilor,
au bătut prea mult.
M-am întors acasă
și satul meu nu mai e
și bate doar vîntul...

Războiul nu dă decît o palmă.
Cei care nu mor de ea,
o primesc pe a doua :
întoarcerea...

Intersecții de nori

Clipa spartă în două
înainte de a fi plămădită.
Ciob de aripă zăngănind
între cimitire.
Fulg adiat de boarea
morții necugetătoare
lingă pruncul din leagăn
și poate o bombă întirziată
ce ne dă bucuria primăverii
venită și așa prea tîrziu.
Lăsați busola, că am fixat-o eu
în noaptea victoriei,
să arate un singur punct cardinal :
Pacea...

Îngeri albi, îngeri negri...

Aviatorii sînt îngeri de noapte,
îngeri ascunși sub pelerina morții.
Aviatorii sînt îngeri negri
după prima întîlnire cu moartea.
Aviatorii sînt îngeri albi
după moarte, cînd rămîn
cu vulturii în pisc de munte.

Claus

STEPHANI

Marmația

Intră cu grijă
în ținutul
unde norii de ploaie
și vîntul
își poartă viața
sub acoperișul afumat
al munților,
unde cîinii
miriie ziua molcom
pe la praguri
într-un somn ușor,
iar lupii
prevestesc iarna
în ultimele picături
cu lumină de toamnă ;
fetele, ieșite din odaia
deschisă a codrului
își albesc seara
genunchii
în riul întunecat Vișeu.

Intră cu grijă
în ținutul liniștit,
ecoul cuvintelor tale
te urmărește
și se năpustește
asupra-ți
dacă cumva
te retragi în tăcere.

Vișeu

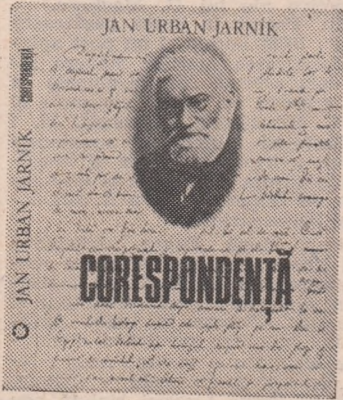
Vișeu —
exclamație în spițele
roții Marelui Soare,
strigăt de pasăre
rotindu-se în amiaza tîrzie ;
vara vine
și pleacă
grăbită,
din marele vid
în urma ploii
porțile se-nchid
șovăind
și chemarea pătrunde
într-un ținut deschis.

Valea Vasărului

Seara se-nșiră
copac lingă
copac
în peisajul ascendent ;
în tăcerea
tremurîndă
vin tăietorii de lemne —
emanînd forfota
din fețele lor
acoperite de praf,
tîrziu
pădurea se inițiază
pentru
foșnetul reținut.

În românește de
Anghel Dumbrăveanu
și Horst Fassel

Jan Urban Jarník: CORESPONDENȚĂ

COLABORATOR al lui Andrei Bârseanu la importanta culegere de **Doine și strigături din Ardeal**¹ romanistul ceh Jan Urban Jarník² (1848—1923) a fost un cald și statornic prieten al poporului și al folclorului nostru. Se abilitase ca docent pentru limba română la Universitatea din Viena, în 1879, cu teza **Importanța limbii române pentru studiul limbilor romanice**³. De la Paris, scriindu-i în 1875 lui Constantin Georgian, viitorul adversar al lui N. Iorga la concursul pentru catedra universitară, își afirma sentimentele sale față de limba noastră:

„D-stră știți prea bine că mi-a părut rău, neputînd să învăț cu d-stră această limbă română, care-mi place așa de mult”.
Și încheia astfel:
„Finind această întâia a mea epistolă în românește, vă rog încă o dată să mă iertați”.

Pasionatul novice își cerea scuze pentru stingăciile în minuirea idiomului nostru, iar corespondentul său român îi restituia scrisorile, la cerere, cu îndreptările solicitate. Astfel, în loc de latinismul **finind**, a corectat cu **sfișind**, iar din exces de zel „neoașist”, a propus scrisoare în loc de **epistolă**⁴.

Simpatizîndu-și corespondentul, C. Georgian respingea pluralul de politeță, înlocuind pe **ai** cu **ei**, și pe **să mă iertați** cu **să mă ierți**.

Mai tirziu vom vedea că Jarník, în scrisorile către numeroșii săi corespondenți români, în majoritate transilvăneni, alterna în aceeași frază uneori, pe **dumneata** cu **tine**, dintr-un sentiment de adevărată prietenie.

Se remarcă, în aceste prime scrisori în limba noastră, căre C. Georgian, că Jarník nu evita neologismele, folosindu-le fără greș. Ulterior, stilul său va evolua în direcția neoașă și va înregistra o scădere simțitoare a neologismelor. Deoarece și-a făcut însă studiile în Franța, ne vor izbi unele particularități sintactice ale limbii franceze. Astfel, va scrie în 1883 lui Andrei Bârseanu:

„Mie mi-ar plăcea să facem așa cum ne era vorba, adică să o dedicăm⁵ Asociației transilvane etc., eu fiind membru onorar și d-ta avînd avut cîteva stipendii din partea societății”.

Acest **avînd avut** e un calc după galicul **ayant eu**.

Este drept că în limba noastră avem echivalentul la verbul a fi, **fiind fost**, pe care Jarník îl întrebuințează corect, precum și forma veche a perfectului, **am fost trimis** cererea mea la Academie⁶ (scrisoare către Bârseanu, Paris, 29 aprilie 1884).

Vrînd să spună că ai lui sînt sănătoși, Jarník scrie, calchiînd din franceză **se portent bien** cu **se poartă bine**⁷, sintagmă care în românește are înțeles etic: **se poartă frumos**, în sensul **bunei purtări**.

Pentru că a fost mai mult în contact cu transilvănenii, Jarník folosește multe ardelenisme. Dăm cîteva exemple de verbe: a **corege**, part. trec. **cores**, pentru a **corecta**, a **eserie**, pentru a **publica**, a **delătura**, pentru a **înlătura**, a **asceta**, pentru a **recruta**, a **molesta**, pentru a **supăra**, a **congratula**, pentru a **felicita**. Fișele sînt numite **fidule**, **rețetele** — **recepte**, **extrasele** — **separate**, **logodnicii** — **fidanțați** etc. Recunoaștem în aceste forme influența latinismului, pe care a combătut-o cu succes Titu Maiorescu, prin adeviziunea lui Slavici și părăsirea acestui stil în coloanele „Tribunei” de sub conducerea acestuia.

Pecetea stilului jarnikian este sfătoșenia. Corespondentul trimite adeseori scrisori foarte lungi, lăsîndu-se în voia plă-

¹ În Editura Academiei Române, 2 volume, 1883, reeditate în 1964 și 1968.

² Jan Urban Jarník, **Correspondență**, Ediție îngrijită și studiu introductiv de Tr. Ionescu-Nișcov, Editura Minerva, București, 1980, în colecția „Documente literare”.

³ Iordan Datcu și S. C. Stroescu: **Dicționarul folcloriștilor, Folclorul românesc**, București, 1979, pag. 249.

⁴ Vocabulă frecventă în corespondența din trecut: „Doresc ca mica mea epistolă să vă găsească în cele mai ferice momente ale existenței”.

⁵ E vorba de lucrarea lor în colaborare.

⁶ Scrisoare către Bârseanu, Viena, 11 octombrie 1881.

ceril de a comunica, de a trece prin asociație de idei de la una la alta, în modul cel mai călduros și familiar.

Chiar cînd îi scria unui personaj important, cum era Titu Maiorescu, în 1877 fost rector și fost ministru al învățămîntului, Jarník se desfășoară pe larg, nu fără a-și cere scuze.

„Trebuie să mă grăbesc de a termina, ca să nu ostenesc paciența d-voastre. Într-aceleși timp, vă rog pe d-stră să mă iertați că am îndrăzneala să vă răspund românește și nădăjduiesc că aceasta nu-mi va fi luat în sens rău, chiar dac-ați găsi în rîndurile mele mai multe greșeli în contra gramaticii și spiritului limbii române, decît ați aștepta din partea unuia care s-a îndrăznit de s-a apucat de-un lucru așa de greu, adică de studiul limbii un popor străin”.

Fraza este însă foarte bine compusă, cu prea puține greșeli, ca acel verb la diateza reflexivă s-a **îndrăznit** în loc de cea activă, a **îndrăzni** și în finalul prea concis, în care a vrut să zică **de către un om de neam străin**.

Îngrijitorul ediției, Traian Ionescu-Nișcov, care semnează excelentul studiu introductiv, a corectat: „studiu limbii [de] un [lui] popor străin”. Nu cred că este forma cea mai bună. În genere, d-sa abuzează de rectificări în paranteze drepte, [], chiar cînd nu e nevoie de nici o îndreptare. Dăm exemplul unei singure fraze din scrisoarea a II-a către Titu Maiorescu. Jarník scrisese:

„Știu eu foarte bine cît de **imperfect** este cărticica mea, că este un fragment foarte mic de o lucrare ce nu ar putea să fie decît rezultatul unei munci de mai mulți ani, dar important este, mi se pare, să se constate că autorul are niște calități și cunoștințe ce permit să se aștepte ceva de la el în viitor”.

E corectată greșeala la cuvîntul **imperfect[ă]**, pentru respectarea acordului, dar nu și vechiul genitiv cu prepoziția **de**. Fie! În schimb, sînt completeate forme absolut corecte și citim cu mirare: „rezultatul [ale] unei munci” și „important[ul] este” și „să se constate[ze]”.

DEOARECE asemenea exemple se întîlnesc la tot pasul, adică mai la fiecare pagină, credem că era mai bine să nu se facă nici o intervenție în scrisul lui Jarník, decît atunci cînd textul este oarecum sau cu totul neinteligibil și cere neapărat o lămurire. De pildă, citim într-o scrisoare a lui Jarník către Bârseanu, la data de 9 iulie 1914:

„...cele răsplătite sînt tocmai lucrările la care partea d-tale a fost **cutropitoare**...”

Jarník nu a înțeles să-i facă lui Bârseanu un reproș, ci a vrut să spună despre contribuția colaboratorului său, la **Doine și strigături** și la **Pavel Cătană**⁸, că a fost **covirșitoare**, adică mai însemnată decît a lui, a lui Jarník! Aci era poate necesară o notă!

Evitînd neologismele, Jarník spunea, scriînd dintr-o localitate balneară⁹:

„Mă găsesc de trei zile într-un loc de **bale**...”

Poate și aci ar fi fost necesară o notă. Acum, la această dată, împlinîndu-se patruzeci de ani de cînd romanistul ceh se pasionase de limba noastră și o stăpînea aproape la perfecție, asemenea naive sintagme, excesiv „neoașe”, surprînd pe oricine.

Corespondentul e un bărbat înțelept, comunicativ cum spuneam, sfătos și, adăugăm, adeseori spiritual. Iată ce impresie i-a făcut soția lui Bârseanu:

„...cum rezolută¹⁰ este, pare-mi-se, drăguța d-tale; ca cum o aș vedea, cu ce glas răstit și hotărît îți spunea să sfișești odată și să te pui la masă. Ca nu cumva să te pui supt papuc (dacă se zice și românește fraza¹¹ asta), că papuc, cit de frumos și cit de mic să fie piciorușul care-l încălță, tot papuc rămîne. D-ta prea ești bun și zău, mi-e frică... ba nu, nu mi-e frică, că și eu crez că nu-s rău și tot mă aflu, slavă Dlui în starea asta de plîns. Și să zic adevăr, nevasta mea nici nu vrea, nu dorește să fie așa și sînt convins că nici o femeie, care își iubește pe bărbat¹² și-l stimă¹³, nu poate să do-rească una ca asta, fiindcă-atuncea ar do-vedii lămurit că nu-l onorează”.

Din acest citat, se vede cît era de delicat Jarník. După ce a glumit pe seama bărbatului sub papuc, a simțit că gluma poate să jignească și atunci s-a pus în aceeași situație, de bărbat dominat de soție, iar la urmă, ca și cum ar fi văzut în aceasta un reproș adus acesteia și de natură s-o pună pe ea într-o lumină echivocă, a retractat afirmația, cu o generalizare etică foarte justă. Lucrul reiese clar din fraza următoare:

„Dar să nu crezi că-ți dau o lecție, nici să crează așa drăguțuța d-tale, tot ce scri-sesem acum era numai de ris”.

⁷ O povestire a lui Jarník.
⁸ Scrisoare din Poděbrady (Boemia), 22. IV. 1914.

⁹ Voluntară, plină de voință, domina-toare.

¹⁰ De fapt expresie, nu frază!

¹¹ Editorul corectează „pe bărbat[ul]”!

¹² Corect: **bărbatul**, fără pe!

¹³ Ardelenism, pentru stimează. Scrisoa-rea este din 4 iulie 1883.

PERNA

Pentru mine, cel mai nemilos instrument de tortură morală — cit a durat războiul — a fost perna. Cu cit era mai moale, îngăduind capului să se afunde în ea și să capete, față de restul corpului, unghiul care să nu chinuie vertebrele cervicale, nici să provoace tendoanelor suferința numită torticolis, ce te face să ai gît de lup, cu cit era mai albă și mai îmbietoare la somn, cu atît mă chinuia mai mult.

În timpul zilei, ascultam posturile de radio interzise, fermecat și intrigat de „mesajele personale” de la Londra: „Melpomena visează pe gazonul verde și se parfumează cu Heliotrop”, sau „De partea cealaltă a lunii, sînt elefanți verzi”, despre care am mai pomenit cîndva. Cui îi erau adresate și ce roțițe urmau să declanșeze în uriașul mecanism al războiului? Ore întregi, mă pierdeam în presupuneri.

În timpul zilei, mă întîlneam cu prieteni, spuneam sau ascultam anecdote:
— Cum, douăzeci de mii de lei costumul ăsta prăpădit, care mai are și o pată de untdelemn?
— Da, dar e de untdelemn veritabil!... din seria începută odată cu războiul.

În timpul zilei, citeam sau ascultam muzică, pe Mozart și chiar pe Wagner, nesinchisindu-mă de faptul că îl asculta și Hitler. În timpul zilei, mergeam pe bicicletă, cu atîta voluptate încît, în unele momente, uitam de război.

Noaptea, însă, nu mai erau nici prietenii, nici anecdotele, nici bicicleta. Noaptea, cînd îmi lăsam capul pe pernă, în loc să adorm, în mine se trezea — neîndurătoare — conștiința. Prin ce eram îndreptățit la acest exorbitant privilegiu? Locuim într-o cameră de mansardă, a cărei chirie abia o puteam plăti; într-o iarnă, nu avusesem decît un măr — atîta tot: un singur măr într-o iarnă întregă —, dar cînd mă culcam îmi puneam capul pe o pernă.

În acea clipă, îmi veneau în minte cei de pe front, cei care făceau efectiv războiul. Nici cînd mi-i închipuiam secerate de mitraliere sau striviți de tancuri, nu mă simțeam atît de vinovat față de ei, ca atunci cînd mi-i închipuiam dormind cu capul în noroi, pe roți de chesoane, pe mantăi pline de sînge, în timp ce eu aveam sub frunte — suprem răsfaț al vieții civile — un blind moticul de fulgi.

Geo Bogza

JEAN-PAUL SARTRE este primul scriitor care a refuzat — ceea ce se cheamă a refuzat — Premiul Nobel.

Pictură de ALECU IVAN GHILIA

Anul următor, la 1 februarie, după ce-i cunoscușe soția, Jarník o dregea de minune, dacă eventual o greșise:

„Să-ți spui adevărul fără nici o lingușire, că impresia ce-a făcut asupra noastră a fost din cele mai favorabile: ni se pare că este isteată, bunișoară, dragăstoașă, dragălașă, cuminte, frumușică, gingașă și cite mai sînt **epitheta ornantia**”.

Fiu al unui țesător boem sărac, Jarník nu își ascundea modesta origine și greutățile începuturilor, ca și lipsurile materiale, pînă ce titularizarea la catedra de romanistică de la Universitatea din Praga l-a pus la adăpostul nevoilor și i-a îngăduit să-și întrețină o familie numeroasă, ba chiar să se bucure de vilegiatura anuală la locul lui de naștere, Pottenstein (Potštýn), în al său Tusculum, după pilda lui Cicero.

A vizitat în dese rînduri Transilvania și în interval de patru decenii, de cinci ori, „țara”, mindrindu-se că la sărbătorirea semicentenarului Universității din Iași a cuvîntat și a luat masa în prezența suveranilor, cu care a stat de vorbă și pe care i-a uitat cu o frumoasă expresie tipică: „o rup pe românește”.

Întîia oară cînd a fost la București, a asistat acasă la Maiorescu, la lectura comediei **O noapte furtunoasă** și a avut grija să-l felicite în 1912 pe Caragiale la împlinirea vîrstei de 60 de ani, cu o lungă și substanțială scrisoare, în care-și făcea și o sumară autobiografie.

Nu avem pretenția să cîntărim activitatea prodigioasă a romanistului, a cărui bibliografie românească oferea în 1918 nu mai puțin de 180 de titluri, din care nu lipseau încercări literare și memorialistice.

În încheiere, ținem să prezentăm, **ipsis verbis**, din mărturiile de prețuire a limbii noastre:

„Una din lucrări, care m-a interesat mai

mult, a fost și este pînă în ziua de azi¹⁴ constatarea de cită bogătate¹⁵ se bucură limba română, bogăție care, cu părere de rău trebuie s-o spun, de multe ori este nesocotită și nebagată în seamă, chiar de acei pentru care ar trebui să fie ca un fel de comoară nesleită de inșiși români”.

Urmează mărturia:
„Chiar de la început mă simțeam atras de farmecul nespul al limbii poporului român cu tot amestecul cuvintelor de obîrșie străină, că tocmai împrejurării aceste limba română dătoarește vîlaga și varietatea sa cea din cale afară de mare”.

Să ne ierte merituosul îngrijitor al ediției critice că nu i-am adoptat corecturile, chiar pe cele juste¹⁶, ca să lăsam textului savoarea sa originală, uneori frustă.

Fotografia de pe copertă mi-amîntește chipul iubitului meu dascăl de liceu, Dimitrie Horvat. Un motiv în plus să-mi fie drag Urban Jarník și să-i recomand corespondența ca pe o lectură savuroasă.

Șerban Cioculescu

P.S. — În lipsa probelor de care s-a dispensat Eugen Barbu în recentul său post-scriptum la serialul Caragiale, nu am obligația vreunei disculpări. Îl anunț însă că mă voi ocupa în curînd de caragialeolog, deși aveam intenția să fac acest lucru abia la al 1 000-lea articol, cu ocazia banchetului jubiliar de rigoare. Punerea mea în cauză față de opinia autohtonă și cea franceză m-a adus însă în stare de urgență.

¹⁴ Praga, 13. IV. 1915, către umoristul bă-nătean Aureliu P. Bănuț.

¹⁵ În **Dicționarul limbii românești** de August Scriban, Iași 1939: „f. Vechi, Azl Trans. Bogăție”. Încă un ardelenism!

¹⁶ „Una din lucrările”, „de inșiși români” ai „împrejurării acesteia”.

Poezia lui George Magheru

Portret de Celine Emilian

A U trecut, neobservați, cincizeci de ani de la apariția primului volum de poeme semnat de George Magheru, mărturisire patetică, lucidă și involburată de inedite imagini, cum nota la vremea respectivă „Adevărul literar” (decembrie, 1929) și e bine să ne amintim, uneori, de astfel de evenimente, evocându-le permanenta în lirica noastră.

Capriciul, volumul despre care este vorba, cuprinde patru secțiuni: „Cartea cosmică”, „Cartea balcanică”, „Cartea modernă” și „Arta poetică”. „Capriciile” poetului fiind de fapt marile sale întrebări ce vizează descifrarea universului, mereu aureolat de repetate metamorfozări esențiale: „Prin ale somnului de întuneric lungi zăbrele, / a străbătut marea miilor de stele... / De ce acest necugetat deliciu? / Al Universului imens, eu sint un mic capriciu.” (Capriciu).

Deși aparent complicată în expresie, poezia primului volum are o structură polivalentă, răspunzând unor experiențe sufletești bogate, unei alchimii interioare încărcată de multe semnificații. Poetul creează orchestral, pe un larg registru sentimental, interferind gingășia și candoarea cu ironia și persiflarea nuanțată.

Ca într-un flux al memoriei — o continuă mișcare a ideilor pe care le caută peste tot, — „Si prin crăpături de zid văd arta și ideile, pline de serpi” — George Magheru ordonează componentele universului pe măsura preceptelor sale morale, comentariul poetic vizând o ordine discretă a realității, surprinsă în succesive și spectaculoase treceri ca-n poezia „Ruina”: „Turn taciturn! Strigoii negri și slab... / Picăturile de timp curgând prin ighiab / în blazon au ros sabia și scutul... / Șoareci negri rontăsc trecutul...”

Aparent poemele din „Cartea cosmică” denotă o lipsă de organizare și de acuratețe; portretele, pastelurile și meditațiile au un ușor aer desuet, de lincezeală, ca după o copioasă masă romană, când vinul curge și muzica devine subtilă tentație, „Nimfa în parc”, „Somn” și „Desteptare”, surprinzând prin invenția lexicală și atrăgând atenția prin luxuriante imagini și metafore ce amintesc de creația lui Jules Laforgue sau Akermann.

Un umor fin distilat și o ironie greu sesizabilă îi permit lui George Magheru să se desprindă de realitatea cotidiană nu printr-o expertiză poetică, ci prin constientizarea ideii de posibilitate a jocului, a puținței de a crea spectacole la limita realului. Or, libertatea pe care și-o acorzi de a te amuza, de a inventa și de a destrăma iluzii presupune să fii conștient, chiar foarte conștient de singurătatea ta. Musil spunea că poetul, adevăratul poet, este „omul cel mai conștient de singurătatea fără scăpare a eului în lume și printre oameni”.

Bolnav, tîntuit ani de-a rîndul în pat, participarea la război însemnându-l fizic pentru totdeauna, purtat pe brațe pentru a vedea Partenonul și ruinele civilizației grecești în călătoriile făcute în Elada, George Magheru a sublimat suferința

transformînd-o în poezie a suferinței și a iubirii pentru spațiile pure din spectacolul cosmic.

Moralist și dirigitor de sentimente, poetul cultivă expansiunea eului pînă la limitele cosmice, prelucrează la mari temperaturi emoționale o substanță poetică originală, întreaga lui poezie pîrînd o eflorescență a gândirii și sensibilității.

Dacă „Prometeu” al lui Akermann, din ciclul „Poezii filozofice” se configurează în spații sociale și de revoltă împotriva Forței și Hazardului, „Prometeu” al lui George Magheru este mult mai pămîntean, mai apropiat de viața reală, nerevendicînd servicii extraordinare aduse omenirii: „S-a agățat de încordări crispat, / prin munți de cremene, de spat și de feldspat / și a intrat în lumea subterană, / făcînd Pămîntului întia rană”.

POEZIA lui George Magheru a suscitat reacții și comentarii încă de la apariția datorate indeosebi marilor ei bogății lexicale, un adevărat festin al metaforelor și tainelor metrice, un uimitor spectacol de ordine și dezordine a cuvintelor cunoscute și mai puțin cunoscute de poezie.

Vorbînd despre „Cartea balcanică”, secțiune a Capriciilor, Perpessicius, un sincer admirator al poeziei lui Magheru, nota: „D. George Magheru este un moralist prin dirmonul căruia se vîntură toată modernă pleavă românească sau, ca și vorbim în vocabularul poetului, toată pleava balcanică și în exercițiul acesta d. George Magheru întrebunțează toate procedeele: ironia, parodia locurilor comune, ireverența reverențioasă, calamburul lexical, aliterările, gîndirea neologică, procedee pe care numai poezia modernă și numai un virtuoz al versului fantezist, cum d. George Magheru este, le poate minui cu succes”.

„Cartea balcanică” anunță Poemele balcanice care vor apărea peste șapte ani, în

1936, dar în același timp impune un demn contemporan al lui Ion Barbu cel din ciclul „Isarlik”, poate mai pitoresc în direcția vocabularului și a atmosferei decît autorul „Domnișoarei Hus”. „Cartea balcanică” este un fals interludiu al temei erotice într-un spațiu exotic încărcat de imperceptibile ritmuri, parfumuri de trandafiri și crini, de plăceri distilate sau subtile desfătări.

„Cartea balcanică” ne duce cu gîndul mai degrabă la atmosfera și personajele din Orient, volumul lui Pius Servien, aceeași dimensiune a ritualului erotic, dulcea aminare, moliciunea trupurilor și muzica secretă a chemării fiind comune celor două poezii.

Dar poezia lui George Magheru, dezlăntită, fără opreliști și hotare se transformă într-un adevărat spectacol de surprize lexicale, trăsînd geometrii neașteptate, bizare și savante, broderii de imagini scintilătoare sau șocante ca-ntr-o prețioasă țesătură de Tebassa. Accentul epigramatic, șocul spiritului infierbîntat, cugetările dure, spuse răsăpîcat, surprind pe cititor. Fiîndcă poetul se urcă „în vorbe ca-ntr-un balon”, își oferă prilejul de a călători într-o Europă pe care o vede decadentă, ascultînd glasurile diletanțului, scepticului sau cercetătorului într-o altitudine de revoltă și susceptibilitate, avînd mare încredere în forța creatorilor de frumos, deoarece știe că „ies cîntecele de poet la lună și stelele din telescop”, în timp ce obiectele intră în idei.

Aparent, George Magheru lasă cuvintele în libertate cu o mare ușurință, în realitate însă arta lui poetică este mult mai complicată, poetul trădînd la fiecare cuvînt pentru a-i găsi locul și valoarea, la fel ca și Tzara.

Poezii antipoeice (Cartea românească, 1933) reprezintă o prelungire a temei erotice tratată în Capricii, un scepticism ca-leidoscopic traversînd întreg ciclul „Oglinzi pasionate”. Poezia este încărcată cu evocări halucinatorii provocînd neliniște

sau mirare, un vapor e „cu șobolani de ciumă invadată” iar corăbierul „bolnav de dor, de ciumă, de scorbuc”.

Silabe potrivite reprezintă secvența cea mai bună a Poeziilor antipoeice, poetul spîrgînd colțurile inertiilor imaginației, contaminîndu-se de sonoritatea cuvintelor și a imperceherii lor, cele douăsprezece poeme din „Suita balcanică” cit și „Cîntec chinezesc” și „Cîntece pentru înconjurul lumii” scoțînd în evidență marile resurse poetice ale lui G. Magheru.

Mai tîrziu, Poeme în limba păsărească („Adevărul”, 1936) impun și un poet aplecat spre descifrarea marilor mistere ale lumii, de data aceasta „lumea amorfă a mitologiei grecești cu toate spasmele ei păgîne” (N. Mihailescu, „Viitorul”, 12. I 1936), dezlăntînd fantezia și spontaneitatea acestui „virtuoz scamator al imaginației, în inima căruia bat pulsul și tristețea lui Cyran de Bergerac”, cum îl caracteriza același Perpessicius.

„Poet bizar, după Eugen Jebeleanu („Cuvîntul liber”, 11. IV. 1936), ce a reușit să prelucreze livrescul la mari temperaturi în linia lui Camil Petrescu și N. Davidescu: „Poeme în limba păsărească” aduc în opera poetică a domnului George Magheru o viziune nouă: lumea elenă, cu zei, cu colonade — viziune, însă, deloc conformă Greciei cîntată de Stephan George, de pildă, dintre artiștii străini, sau celei evocate, la noi, de dl. N. Davidescu, fiind vorba de o Helladă cu zei caricaturizați, frămîntați de pasiuni omenesti, o Helladă cu divinități mai apropiate, poate, de cele ale lui Homer.”

Inrudit, după opinia lui George Călinescu, cu Moréas, prin neprevăzutul asociierilor, „autorul e un fel de Urmuz care se ia în serios și, ce-i drept, starea halucinatorie produce neori versuri ce pot da sugestii altora”. („Adevărul literar”, 10.V.1936).

PARNASIAN prin retorica versului, modernist prin bogăția de idei, fantezist de cele mai multe ori, revoltat sau trist, George Magheru sugerează în Poeme în limba păsărească o fidelă alianță dintre eu și un univers revelatoriu încărcat de semnele limpezimii unui timp și ale unui spațiu, al fecundității milenilor de soare și indoieli. În fond, lupta cu zeii înseamnă confruntarea cu nemurirea, cu eternitatea într-o patrie a cuvintelor și imaginației. Dar confruntarea presupune un altfel de limbaj, poate făcerea statuilor de marmoră sau înțelepciunea Sphinxului, de nu cumva murmurul nostalgic al valului ce mîngie piatra țărîmului. Or, George Magheru se dovedește un sensibil și știutor arheolog de sentimente și revelații în oglinda înșelătoare a mitologiei.

Coarde vechi și noi (Cartea românească, 1936), volumul în care apar și „poezii pentru documentare”, din prima tinerețe, prelucrează livrescul și observația în cugetare ori caricatură, lumea fiind adesea raportată la sine printr-un fantezism colorat și suculent. Emoționantă este la George Magheru reușita de detașare a umanului din perimetrul conglomeratelor aventuri cotidiene ale existenței individuale, poetul întărînd sentimentul pierderii marilor combustii într-o lume contradictorie și obtuză, amintind virtual de glasul lui Bacovia: „Hoțul negru a intrat în vis, / Fluera gardianul. Hoțul / S-a lipit de gang ca un afis. / Somnul meu e obosit și trist, / Dumnezeu nu mă păzește. / Fluera gardist” (Noapte).

Există aproape întotdeauna la George Magheru o intenție nesimulată, poate o nevoie imperioasă de a rămîne insingurat și sentimental, de a recunoaște în femeie incarnarea ideii de frumos în forme nedefinite dar descumpănitoare: „Voi, Duris, Euphronios și Amasis / Ce-ai desenat simțirea pe argilă. / Pricepeti că imi pun eternitatea / Pe o materie încă mai fragilă.” (Olarilor greci).

Alteori, cu mijloacele unui iluzionist, ne face să vedem efectele înșelătoare ale imaginației iubitei, bătîndu-și joc de sine pentru prea marea sa tentație a Orientului, acest „veac de bine și de frumusețe”.

Strălucirea imaginilor, tonul expresiv, precum sorbiturile încărcate de plăcere ale unei cafele turcești, l-au făcut pe sensibilul critic Pompiliu Constantinescu să remarce că „Un amestec foarte pitoresc de satiră, de fantezism, de viziuni arhaice și moderne, de crudități de limbaj și de expresii științifice, de sensualitate și intelectualism, circula în poemele domnului Magheru”.

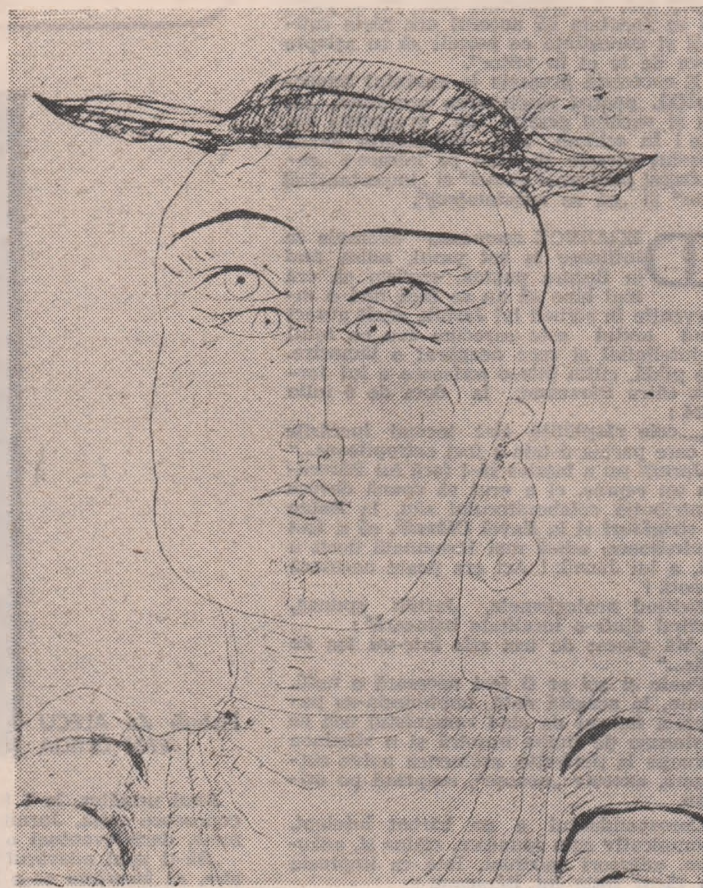
Prin predilecția sa, mărturisită liric, pentru Orient și spiritul nealterat al Greciei antice, George Magheru dă noi valențe aza-zisei bilingvitate literare venind în completarea seriei Anton Pann, N. Filimon, Ion Ghica, Ion Luca Caragiale, Panaft Istrati, Ion Barbu. Nota originală a poetului în contextul acestei remarcă constă în a acorda spațiului exotic, existențial sau simbolic de extracție balcanică, sonorități misterioase, ce zămislesc elanul erotic clocotitor și obsedant în imagini ce tin de un impresionism încărcat de pasivitate și contemplație.

Așadar, un poet singular și insingurat și o poezie „plină de podoabe și cugetări care și-a surprins cititorii dintru început și care face din George Magheru una din aparițiile cele mai originale ale lirismului nostru dintre cele două războaie”, cum pe bună dreptate remarcă Perpessicius.

Cerebral și ironist, moralist, virtuoz al versului, erudit al tainelor metrice și lexicale, George Magheru își merită pe deplin un loc în pleiada poetilor români de valoare, loc cerut de creația sa atît de originală.

Al. Graur

Ion Deaconescu

NECULAI PADURARU: Portret (Galeria „Simeza”)

LIMBA NOASTRĂ

● UN cuvînt este o imbinare a unui grup de sunete cu un înțeles, iar acesta din urmă rezultă, în principiu, dintr-o abstractizare: se lasă la o parte amănunțele caracteristice pentru fiecare exemplar și se grupează într-o noțiune întreaga speță. Am zis „în principiu”, pentru că mai există și ceea ce se cheamă **nume proprii**: acestea au fiecare o denumire, de exemplu **Ialomița** este un singur riu, cu toate particularitățile sale.

Diferența dintre numele proprii și cele comune are urmări importante în materie de etimologie. Dacă în două limbi diferite aceeași noțiune e numită cu același complex sonor, sintem convinși că între cele două cuvinte trebuie să existe o legătură etimologică: ori amîndouă limbile sînt inrudite și au moștenit termenul din limba mamă, ori, dacă nu sînt inrudite, l-au imprumutat una de la cealaltă, eventual amîndouă de la o a treia. Altfel nu ne putem explica de ce concordă și forma și conținutul.

Cînd e vorba însă de nume proprii, nu putem judeca așa, pentru că avem numai asemănări de sunete, nu și de înțeles și deci concordanța se poate datora întîmplării: nu vom pretinde, de exemplu, că **Toledo** are aceeași etimologie cu **Tolstoi**. Numai în două cazuri avem siguranța că știm de ce s-a stabilit un nume propriu: cînd avem documente care ne arată în ce

Nume proprii

împrejurări a fost creat, și cînd locul sau persoana ne informează ele înseși. De exemplu dacă o localitate se numește **Lacu-Sărat** și e situată lângă un lac cu apă sărată, sau dacă cineva e poreclit **Șchiopu** și constatăm că-i lipsește un picior, atunci originea numelor e clară.

Limbile indo-europene (cu excepția latinei) folosesc compunerea pentru a forma nume de persoane, ceea ce înseamnă că numele sînt adesea lungi. În cadru intim, sînt de obicei scurte, reduse la unul singur dintre elementele de compunere, eventual cu adăugarea unui sufix scurt. E ceea ce se numește hipocoristice. Astfel în slavă, de la **Vladimir** se formează **Mirce** (de unde **Mircea** al nostru), de la **Mihail**, **Mișa**.

Am pregătit astfel terenul pentru a prezenta o carte recent apărută în Editura Științifică și Enciclopedică, cu titlul **Onomastică românească**. Autorul este profesorul Ioan Fătruș de la Universitatea din Cluj-Napoca, de la care am mai avut numeroase lucrări privind numele proprii. De astă dată e vorba de nume de persoane, dintre care foarte multe sînt puse la baza unor nume de locuri. În lucrare sînt criticate, pe bună dreptate, etimologiile bazate numai pe asemănarea de formă, apoi se propun, pentru nenumărate nume de locuri românești, explicații

care pornesc de la hipocoristice (aproape toate consoanele sînt avute în vedere pentru a fi adăugate la rădăcini). Desigur, nici acest fel de explicație nu dispune de argumente hotărîtoare, și autorul e conștient de acest lucru, pe care îl subliniază în mai multe rînduri. Dar mulțimea exemplelor de fiecare tip constituie cel puțin un indiciu de justețe și, în orice caz, este bine că ipotezele au fost formulate.

Aș avea de făcut o singură obiecție: la p. 66 este respinsă explicația prin **Berilă** a numelor **Berlești**, **Berleasa**, pe motiv că „îi în silabă accentuată nu ar fi fost suprimat”. Fără să pot combate etimologia pusă în loc (care pornește de la un radical **Ber-** cu sufixul **-l-**), atrag atenția că în derivatele pomenite accentul este pe sufixele **-ești**, **-easca**, nu pe **l**. Pe de altă parte, într-un articol publicat în 1938, în **Buletin de la Société de Linguistique de Paris**, am arătat că există cazuri de sincope a unor vocale accentuate.

În ansamblu, socotesc că **Onomastică românească** este o lucrare foarte binevenită și sînt sigur că va servi ca punct de plecare pentru alte cercetări care vor completa și vor perfecționa studiile privitoare la numele proprii românești.

Tineri poeți

P RINTRE tinerii care frecventează regulat, de mai bine de trei ani, Cenaclul de Luni, Domnița Petri face figură aparte. E o ardeleancă (născută la Nepos, Bistrița-Năsăud, în 1956) tăcută și rezervată, cu un obraz modelat parcă în lemn moale de un sculptor țăran, cu pomeți proeminenți și bărbie ascuțită, care scrie o poezie aproape tradițională în factură, abia împetrăită de neologisme și cuvinte tehnice, gravă și citeodată dramatică. Nu-i cunoscut volumul de debut (*Timpul sevei*, Junimea, 1976), dar *Eclipsa* e o carte matură și gânditoare, ca și ochii elipsoidali și fără veselle ai poetei. Lirismul izvorăște din confesiune și intimitate, este evocator, dar nu descriptiv, nostalgic și paseist, dar nu sfîșiat. Temele predilecte sînt mai curînd acelea ale generației '60, la începuturile ei: copilăria, atmosfera locurilor natale, familia, iubirea neîmplinită și neliniștită. Imaginile, nu extraordinare, sînt totuși proaspete, vii, imbinate de un puternic simț al naturii: „Se face Aprilie. Lemne mari / în urechea zilei bătrine, cercei / săraci. Humă. / Să-ți cumperi cărbuni și carne tare de / oaie, / într-un cîmp uscat să te desfeti / de singurătate-ți. // Trec fără griji nopțile. Cocosii / au adormit înspre zori. // Se face umbră, patrusprezece stilpi / o inconjură. / Marea! Deserturi spre care / inserarea va păși fără gîndul de noi. / acolo se va ridica, blind, / sfîntul Aprilie.“ De lirica feminină a vârstei ei, o despart absența senzualității și o anumită înclinație etică. Sufletul poetei e însă pur, necomunicativ. Versurile cîntă o „floare a frigului“ și o zi ruginită în inimă, o „iarnă goală“ care retează degetele „fragilelor simțuri“ și îngheață „miresma bezmetică de trupuri“. Erosul e încușat: „Mi-e bine fără cel care-ai fi putut să fii. / umplînd fîntina bună cu stoguri de cenușă. / Stă casa noastră goală, cu lacătul pe ușă. / Sub ploile bătrine, îmbătrînim de vil. // Atunci deschid fe-rastra spre sud, ca o cătușă / pe glezna vârstei, fraged rănită și amar / îți scriu scrisori cu tușul curgînd din minutar, / din ornicul în care m-ascund ca-ntr-o mănășă. // Mi-e bine și mi-e somn, un somn nervos și crud, / prin care încă treci, dar nu te mai aud.“ Închisă în reveriile ei, retractilă, obsedată de fanare și îmbătrînire, Domnița Petri nu e însă poeta senzualității frustrate, ci a maternității neîmplinite. O frecvență semnificativă o au la ea metaforele nunții nepetrecute, a copiilor nenăscuți și a unei vinovății mărturisite cu jumătate de gură: „Miresă ne-ncepută și ciudată, / o pline tare și în jurul ei, lumina / oprită în pereți, în coapsa lată / a stelei care îmi albește vina.“ Sau: „Nopțile fără tine, toate mi-au fost / fructe pestrițe, / Supte din teascuri. / Într-o clipă și clipă, ramuri și vreascuri / ardeam desfătare și post. // Lăudat numai gîndul în care-a rămas / pruncul nostru tăcut, nenăscutul.“ În sfîrșit: „Rosu noroc, / nunta mea arșă pe foc. / Într-un alun / crește timpul cel bun, / iar în aripa de albină / sărbătoarea dulce suspină. // Mai am timp, mai e timp / să mă spargă-n

Domnița Petri, *Eclipsa*, Editura Junimea, 1979; Eugen Suciu, *Bucuria anonimului*, Editura Albatros, 1979.

călcie veninul din ghimp. // Dar ce mișcă sălbatic în largă cîmpie? / Puful blind, puful blind de / păpădie? / Pentru cine? Soarele a jucat tilhărește / pe balanță și pește“.

Nici o ridicare a tonului, nici un țipăt: poeziile par cumînți, în seriozitatea lor, abuzînd uneori de o cursivitate și de o coerență tradițională care le fac banale. Și totuși fantezia poetei e capabilă, în clipe privilegiate, să transfigureze universul domestic al copilăriei pierdute pînă la viziunea „priveliștilor“ interioare ale unui Fundoianu: „Cartofi pentru porci grași, închiși în cotet; / se prăvălea toamna pe Someșul Mare, / ca un suflet de inecat stîngea lămpile / caselor mici de pe deal. / Seară amară, noi deodată triști / o-nțelgeam mai mult ca pe o foame; / simteam laptele mamei pe limbă, dar curățam / mai departe cartofi. // Din el un abur gros, care umplea tot satul, / de parcă-n toate casele se curățau cartofi. // O, dulcele amestec de-amidon, / dinții de lapte se-ncliau în pastă: / harbujii fierți, tăiați cu securicea, / mai îngrășau aerul rece-al serii. // Simburi alune-coși ca pestii, / harbujii cu miezul cafeiniu, / coaja-nmuțată și cleioasă / frigea și se rupea ca apa.“

U N POET foarte bun, încă de la debut (*Bucuria anonimului*) este Eugen Suciu, original, inventiv, chiar dacă, uneori, cultivă absconzitate rece în felul lui René Char. Își definește singur poemul în acest stil hieroglific-aforistic: „Despre vis (o știință-a tăcerii) / și despre poezie un singur lucru / se poate spune la fel... // un soare / pe care l-a născut setea.“ Sau, altădată, printr-un tipic *conceito*: „Cortegiul anevoios / al unor pășări de pradă / fiecare cu colivia în spinare / — nu sînt paseri iubite / sînt poemele tale.“ Dacă așa cum spune Hocke, „cel mai bun *conceito* reprezintă o fericită alianță între inspirație și inteligență“, putem afirma fără

riscul de a greși că Eugen Suciu e un *conceitist*, îndrăgostit de imaginea socantă și fulgurantă, care nu se poate desfășura în elementele componente, trebuind înțeleasă ca o pură figură a fanteziei lirice. Iată, din nenumăratele exemple, citeva: „în aerul serii / respirația ta / a aprins / o corabie cu mirodennii“: „În ochii mei / negri / negri / sfințenia unui surplus de fierăstraie“; „în pervaz — seara / ca o piscică / se despletetește de imprezvizibil.“ Un comentator de ocazie care a scris despre Eugen Suciu l-a reproșat aceste acrobații lirice, socotindu-le ininteligibile. Reproșul denotă absența minimeia educației literare. De la Góngora la Lorca și de la Shakespeare la Ungaretti, toți manieristii au recurs la asemenea procedee, jucînd pe muchea prăpastiei. Poetul nostru cunoaște bine ce fel de joc face și o spune admirabil: „creierul meu mă sperie / ca un acrobat / care lucrează fără plasă.“

Creierul: o asemenea poezie tinde de inspirația fabricată cerebral și disprețuiește orice alt hazard decît acela controlat de rațiune. Nimic suprarealist, automatic, în *Bucuria anonimului*, care curinde versuri de o „senzualitate lucidă“, de la notația simplă la aforism. *Orasul ca un fosfor tăcut* e, de pildă, un poem de notații succesive, în care comparațiile seamănă cu niste salturi ametoare și atmosfera se încheagă din bizareria lor: „Sînt zile / în care orașul / lunecă pe lingă mine — lent / ca măruntaiele unei tăceri // miini / cu memoria lor chimică / veșnicia / în cămăsa ei de piatră / încheiată la gît / roșii crăpături / în peretele de sfială al zilei / domni cu virsta matură / ca niste pesti — amintînd / ametoarea viteză a nepăsării / în spinarea corailor / melancolia unei străzi / pe care o piscică / o înfăcă din zbor / întocmai ca pe o vrăbie / Cite un cuvînt de necîntînt / pe lingă care risul țîsteste / spre gheara tăcută-a menhirilor / cite un gang atîpit / în care / întunerecul pilește minerele de uși / scrumul ca o răsplată / îndărătul unor perdele / aducînd vorba / despre cra-

niul pleșuv al paradisului // din ghiozdanul unui școlar / rostogolindu-se pe asfalt / cifra obeză: / doi.“ În schimb, *Așa cum te iubesc* constă într-o cascadă de definiții și de aforisme la fel de neprevăzute: „Cîndva eram un sentiment liber / dar adevărul e o așteptare // așa cum tineretea / e nevoia de a face pe cineva să se mire / așa cum dintre toți / poet e cel ce moare mai des / așa cum singur poetul n-are vîrstă / în fiecare zi murînd / așa cum vroiam să-mi uimesc libertatea / înainte de a o poseda / așa cum fluviul e tinăr cînd se revărsă / așa cum malurile care uită marea / nu fac decît să-i sporească frumusețea / așa cum femeia se naște iar bărbatul devine / așa cum poate adevărul e-aici / (miracol și catifelare desigur) / așa cum tot temîndu-te să nu ucizi firescul / te pomenesti vorbind singur / (ca la marii actori — / după ce se golește sala / sufletul le umblă încă pe scenă) / așa cum mitul se naște prin frustrare / așa cum gestul e adaos / așa cum important e ceea ce stîrnete / așa cum călătorînd prin nimicuri / și se deznoadă spaima / așa cum uncori mă-ntorc la mine ca la o minune / așa cum te iubesc / așa cum din tară / nu poți să faci sanie cu zurgălăi.“

Aceștia sînt printre cele mai lungi poem-zii din culegere (dacă exceptăm *Muguri alechimiei*, poem complex și oarecum pretențios). În general, lirismul lui Eugen Suciu e fragmentar și antiretoric. Definiția lapidară e preferată elocvenței și juxtapunerea imaginilor, dezvoltării retorice. Tropul cel mai caracteristic rămîne comparația obisnuită: chiar dacă termenii ei sînt adesea îndepărtați și contrastanți. Poemele leagă, prin acest procedeu, elementele cele mai diferite într-un univers tensionat și ireductibil la logica prozaică: „cînd în teava puștii / prebelitele se plimbă / ademenînd / eclipse de păpădii“. Din nou, poetul e conștient de procedeu utilizat: „știu / aceeași muzică steapă / leagă între ele stelele / și naște vegetația perfectă a legilor“. Invocînd de cîteva ori tăcerea, absența cuvîntului (în tradiție mallarmeană), își construiește poeziile nu pe discurs, ci pe axiome vitale: „Simt nevoia / să vă spun ceva vital / axiomatic / ca un sunet de trompetă.“ Urechea ne e izbită de aceste sunete simple și puternice, de aceste constatări ce se vor elementare cu toată sofisticarea lor. Eugen Suciu e un remarcabil poet care iată ce bine se pricepe să-și illustreze titlul cărții sale în numai șase versuri exacte și succinte: „A locuit în singurătate / cum alții în Alexandria // zile întregi pășea prin odale / pentru a uita cine este // și el a fost carnea / care a aprins trompetele.“ Anonimul, obținut prin exercițiu spiritual, printr-o yoga de un fel anume, înseamnă tăcerea poeziei în care poetul vorbește despre sine, a confesiunii, și nu întimplător persoana la care se referă mărturisirea este persoana a treia.

Nicolae Manolescu

HORTENSIA MASICHIEVICI-MIȘU: Ciulinul (Galeria „Orizont“)

George Alboiu

„Un poet printre critici“

(Editura Cartea Românească)

■ DE LA un poet, în exercițiu critic, ne-am fi așteptat fie la o carte „pro domo“, fie la o exegeză poetică despre opera confracților clasici sau contemporani, dată fiind subiectivitatea demersului, uncori chiar declarată. Însă poetul George Alboiu în textele sale critice este foarte puțin poet și se obligă să rămîna lucid, chiar rigid, dogmatic și profesional, chiar profesional.

Cînd judecă pe contemporani, George Alboiu izolează o metaforă, subliniază o idee, marchează versurile definitorii pentru o personalitate, congruența unui univers. Incizia sa microscopică e întotdeauna remarcabilă și nu e un vers plăcut autorului, care să nu placă tuturor. (De altfel și formularea sa critică are concizune aforistică.) Or, poetul își îndreaptă observația și imaginația asupra umanității și naturii și creează o viziune unitară, un tot; chiar și acolo unde, aparent, nu avem o „viziune“ stabilă, un univers definit, există de fapt un amestec, un mixaj de „viziuni“ imprumutate. Cînd vorbește de Ștefan Aug. Doinaș, surprinzîndu-i foarte exact personalitatea literară, George Alboiu se gîndește la sine ca la un revers posibil; fraza următoare poate fi parafrazată fără a greși: „Șt. Aug. Doinaș este poet în critică și critic în poezie fără ca prin aceasta critica lui

să fie «poetică» ori poezia aservită actualui critic. Credincios spiritului cartezian, Doinaș ține la distanță ceea ce ar fi excesiv, nu vrea să cunoască lipsa de măsură, simțîndu-se mai bine pe pămîntul tare al unei ordini intelectuale“.

Deci despre George Alboiu am putea afirma că în poezie este poet și în critică — critic, numai că reflexivitatea originară din actul liric se traduce dincolo prin dogmatism. Prima dogmă este prioritatea și superioritatea ontologică a operei față de critică. Critica nu vine decît după operă și nu poate exista decît în și prin operă. Așadar, poetul George Alboiu este un negator al raporturilor posibile dintre critică și literatură — în primul rînd, al judecății de valoare. Anti-critic, face critică pentru că o „urăște“ și, în felul acesta, deschide o discuție legitimă și profitabilă. „Dar critica deține calitatea surprinzătoare de a trage de partea sa, de a transforma în act critic orice atitudine polemică — pînă și atunci cînd acesta pare să-i fie împotriva. Nu poți să te ridici împotriva criticii fără să faci critică, aici este forța și misterul ei“ — scrie George Alboiu.

Secțiunea a doua a cărții ilustrează perfect teoriile. Aderența la generațiile mereu mai tinere înseamnă, în fond, inaderență la nici una. Folosînd frecvent termenul de generație — mai ales în sensul de delimitare valorică — George Alboiu distinge însă tipologii, în sensul profund clasic.

Practic, nici un poet de oarecare notorietate nu lipsește din analizele sale, foarte exacte, pertinente, constructive pe spațiile mici ale unui text singular.

Aureliu Goci

Titus Cergău

„Insula lui Ovidiu“

(Editura Sport-Turism)

■ INTR-O perioadă de pionierat a culegerilor de folclor din Dobrogea, Titus Cergău a contribuit la cunoașterea acestui domeniu prin materiale culese de la prima sursă, valorificate în mai multe articole publicate în revista „Analele Dobrogei“ și mai de curînd în antologia de folclor dobrogean *Cîntece la Marca Neagră* de Constanța Călinescu și Ion Faiter (1977).

Văzînd că multe din legende culese de dînsul se refereau la Insula lui Ovidiu, autorul a scris lucrarea de față, incurajat și de mențiunea lui Giovanni Boccaccio cum că „Sulmona n-a plîns îndelung nimic altceva afară de faptul că insula din Pont îl păstrează într-un anumit loc pe Ovidiu al său“.

Cu toate că istoria antică nu pomeneste de existența sau de trecerea lui Ovidiu prin insula ce-i poartă numele, lucrarea este binevenită pentru că mulți nu știu cum s-a ogîndit amintirea lui Ovidiu în memoria bătrînilor dobrogeni. Cartea mai poate fi folosită la popularizarea insulei lui Ovidiu din lacul Siutghiol (Mamaia), despre care cei mai mulți nu știu de ce poartă numele ilustrului poet latin Ovidiu Naso. De menționat că autorul nu neglijează evoluția cunoașterii insulei cu mărturiile scrise, astfel că prin această

carte se aduce o contribuție notabilă și interesantă, atît pentru cunoașterea unui pitoresc și legendar colț dobrogean, cît și pe făgașul folclorului nostru național.

Dacă unii vor găsi lipsuri în cartea lui Titus Cergău, nu trebuie să se piardă din vedere că ea este scrisă de un dobrogean îndrăgostit de colțul lui de țară și mai puțin de un specialist. Ea izvorăște din aceiași entuziasm care l-a dus pe octogenarul său autor (născut la 20 ianuarie 1900) la înființarea și conducerea, din 1937 pînă în 1940, la Constanța, a revistei „Gînduri de la Mare“ (la care am colaborat și eu din 1937 pînă în 1939) și la alte inițiative dobrogene. Nu trebuie uitate, în acest context, nici cărțile anterioare ale lui Titus Cergău, inspirate din aceleași realități dobrogene, precum scriba monografică romanțată *Insula Ovidiu* din 1946, *Legende dobrogene* (1947), *Cîșmeaua Belului* (1971), *Corabia din povești* (1976). Lucrarea de față (cu un cuvînt înainte de N. I. Barbu și ilustrații de Maria Dinulescu), închinată memoriei geografului Constantin Brătescu, aduce la lumină un buchet de legende ovidiene, care dacă n-ar fi fost publicate s-ar fi pierdut odată cu bătrîni de la care le-a cules inimosul lor autor. El se impune astfel ca un dobrogean de suflet, care bine merită atenția noastră și a străinilor, dintre care profesorul Ilio Di Iorio din ovidiana Sulmona îi scria: „te felicit că te ocupi de legendele lui Ovidiu și îți spun: și tu ești cetățean al Sulmonei, de vreme ce te ocupi cu o glorie a neamului pligin“.

Radu Vulpe

„Jurnal de noapte“

CEL SE observă repede în versurile lui Nicolae Prelipeanu*) este mobilitatea spirituală poetică, care te-ru simpatie golănesc al figurii lui lirice, trecerea imprevizibilă de la atitudinea solemnă meditativă la jocurile de cuvinte. Foarte „muntenești“ aceste insușiri la poetul clujean. Începutul unui poem (**Norme ale frumuseții**) amintește de stilul bravadei minulesciene: „nemaivind să spun nimic din ceea ce ar fi fost de spus“, alte versuri — vioaie, țanțose, percutante — aduc în minte poezia lui Geo Dumitrescu și mica lui teroare verbală. Iubirea de sonoritatea silabelor, răsucirea, ruperea cuvintelor pentru a obține delectabile efecte muzicale, trimit la alt mare spirit muntean, Nichita Stănescu. Citim în **Aparențele**: „apa-rena la Florența / aparența sudului în vezica udu-lui / aparența nemișcării celui mort demult / aparența locuirii undeva în lume / apa-rena la Mayenta / aparența nemișcării neclintită mai trăind / aparența aparența / providența providența / la Florența la Mayenta / dar carența dar carența“ — abil dictat automatic, spectacol ingenios de cuvinte, limbaj provocator, ironie și cruzime.

Întorcem pagina și ochii descoperă alt peisaj, alt stil, altă tonalitate. Neliniștea s-a instalat deja în poem (**Înt-un alb obraz**), spiritul rătește, aem, într-un labirint, sărbătorile verbului au încetat: „Cum înaintam pe culoarul nesfârșit [...] / Pe-acei culoar nesfârșit unde înaintam / înapoiindu-mă dintr-una în alta...“. Lirismul spinten, petulant a devenit, deodată, interogativ, iritat, versurile vorbesc de **cenusă**, de **singe**, de **Styxul cel vechi mutat înăuntru**, de **extincție** și alte asemenea subiecte vesede, cu aerul cel mai firesc de pe lume. Nicolae Prelipeanu este un poet ironic și bufoneria este, spune chiar el, „apana-jul maiestății sale“. Ironiștii și fanteziștii (numeroși în literatura română de azi) primesc sau privesc nenorocirile fără sentimentul catastrofei, nu însă fără sentimentul gravității. Dovadă acest **Jurnal de noapte** unde găsim aproape toate marile teme lirice: tema timpului ireversibil, sentimentul uniformității, monotoniei exasperante, delirul crepuscular al toamnei, raportul dintre trup și suflet, tema blagiană a mineralizării organice etc. Nicolae Prelipeanu trece fără complexe, cu o „eleganță cavalerescă“, „fără a-și

*) Nicolae Prelipeanu, **Jurnal de noap-te**, Editura Dacia, 1990

urii chipul“ (cum spune Lucian Raicu în **Practica scrisului și experiența lecturii**), de la un subiect la altul, aparent dezinvolt, grăbit, în fond serios și profund. În noaptea de trei spre patru iunie descoperă, în tren, pentru prima oară că existența are un sfârșit. Apoi își reproșează că nu se îndoieste prea mult de sine, după ce ne avertizase cu trufie (trufia poetului) că „acumularea cuvintelor duce către același punct“. La urmă aflăm că „nimic nu se mai întimplă de-acum înainte“. Probabil nimic nu se mai întimplă, dar am aflat deja întâmplări destule, unele foarte neliniștitoare. Aceea, de pildă, că în „siciul ființei nu e ușor de supraviețuit“, că vechile iubiri sînt uitate repede, că neliniștea e rece și că viitorul se înfățișează poetului ironic „ca o pulbere“. Toate acestea le desprindem la o lectură rapidă din poemul ce dă titlul volumului: **Jurnal de noapte**. Poemul, ca toate celelalte, se termină abrupt, poemul este voit neîncheiat, autorul nu vrea să-și trateze (cum se zice cu un termen imposibil pentru lirică) tema până la capăt, după principiul liric modern că si tăcerea poate fi un limbaj elocvent, că absența nu-i decît o formă a prezenței. „Golul“ exprimă, ca și plinul, o stare a sensibilității și se constituie (în sculptură cel puțin) ca o formă, o „figură“ a stilului. Dar să rămînem la ce exprimă, nu ce ascunde poezia din **Jurnal de noap-te**. O vagă notație, întâi, impresionistică. O stare indecisă în fața materiei, o bucurie a cuprinderii lucrurilor convertită într-o interogație fără răspuns: „Prin umezeala pămîntului lăsîndu-mi pe creștet / picătura ei de sticlă înghețată / printre ierburile rare ale întinericului / înainta corpul meu viu în acea zi // lînștea te făcea să crezi că e pace / pacea te făcea să crezi în neliniște / corpul meu viu se adresa din cînd în cînd / sufletului // nimeni nu-i răspundea / nimeni nu i-a răspuns pînă în ziua de azi / umezeala întunecată a pămîntului / dezgheța ierburii sub tălpile celui ce trece“.

EXISTA o temă a umidului în versurile lui N. Prelipeanu, o atracție (care-i poate veni de la Bacovia) spre universurile umbroase și umede. În poemul citat (**Întimplare**), voiajul se desfășoară într-o pădure umedă și întunecată, în altă parte (**În**

munți) imaginația e atinsă de o „pătră umedă“, într-o călătorie nouă, în pădure, poetul redescoperă „întinericul binevoitor“ și arborii care, din pricina unei mari combustii interioare, asudă din abundență. Singurul subiect al vieții poetului este, dealtfel, pădurea. O spune limpede, cu o superbă insolență: „singurul subiect al vieții mele este pădurea“. O pădure **umedă** care vine din urmă, care stă în față și se îndepărtează, o pădure, în fine, în care spiritul voiajor rătește și se simte „fericit eliberat celest“ (**Pădurea**). Versurile sugerează, parcă, contrariul: sentiment de reclusiune, teamă obscură, înfundare în codrul interior, ridicarea punților din afară. După o ploaie torențială, spiritul acesta curios și evaziv descoperă doi melci și o broască „în pădurea umedă și întunecoasă“ (**Norii de cerneală**). De undeva, de sus, privește linia ferată și „văzduhul umed“, în timp ce, în spate, se deschide „aceiași pădure ce mă urmărește într-una“, iar în oraș fanfara cîntă la o înmormîntare. Decor bacovian, estompat de speculația lirică, pierdut în șirul impresiilor proaspete, alerte, Nicolae Prelipeanu are un fin simț al materiei deși el (ine să ne contrazică, într-una din obișnuitele lui bufonerii: „Întors cu spa-tele către materie / Sufletul se neliniștea pe sine însuși...“.

Sufletul se neliniștește, adevărat, dar în contactul cu elementele materiei. Că este așa o dovedește și faptul că a doua temă frecventă în versuri este aceea a **pulverizării**, curioasă la un ironist. Cele mai frumoase poeme din **Jurnal de noap-te** se grupează în jurul acestei obsesii. O fină sugestie a declinului aflăm în versurile de mai jos: „Toate se-ntîmplă pe rînd sau deodată / frunzele cad chiar în clipa cînd cresc / pană de foc poartă pasărea Phoenix / planînd într-un spațiu grotesc / nimeni nu știe nimic sau mai știe ceva / dar iată cum plouă pe geamul vecin / ștergînd liniștit umbra ta / oricum rătăcită acolo oricum în declin“.

Sugestia este reluată în alt poem (**Din altă toamnă**) și, în genere, în versurile mai direct sentimentale ale lui Nicolae Prelipeanu: **Cum a fost prima toamnă fără Lucian Blaga** (excelent pretext liric), **Trece călăul, Trecutul, Bătrîne** etc. În-

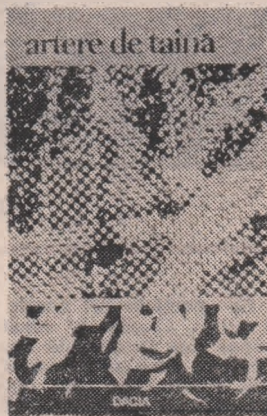
Biologie și transcendere

CEL din urmă volum semnat de Victor Tornyopol*) face din biologie centrul unui univers esențializat în stil expresionist. Organismul, elementele materiei vii rezidă programatic în însuși titlul ales (**Artere de taină**) și în formule lapidare de autodefinire, poetul fiind, de pildă, „galaxie de celule vătămate și fragile“ (**Caniculă**). Forte obscure electrocutează „în fuza venelor“ trupul (**Poicovarul**); o matrice genitrix reuneste micro- și macrosmosul, intrucit „Placenta planetară, impuls de cerc și sferă / plutește ca un abur în nervii noștri moi“ (**Întiul cere**). „Conectat la pulsul incandescent al semnului universal“, poetul studiază „codul ereditar al sfintei picături de singe lîn și de azot“ (**Azot**). Transcenderea materiei se realizează prin vîz, treaptă primordiale a cunoașterii. „Aprinzîndu-mi ochiul să vadă prin perete“, pînă cînd, corespondent al focului inițiat, „gîndul stringe carnea în inel / și-n cușet îmi preface mina și aceste vine“ (**Inelul gîndirii**). Altădată poetul „se desface“ în oglinzi, simbol frecvent al eului esențial în poezia modernă (Mal-larmé, **Herodiade**), oglinzi în care Victor Tornyopol integrează „cristalul vederii“ (**Frig**). Iubita „nălcă“ sau „polei lunar“ va fi ingerată prin vizualizare, pentru că, zice poetul, „ochii mei o vor culege ca o pradă“ (**În timp ce încă zbori**). Transfigurarea culminată prin receptarea estetică și finalmente prin tema poetului și a poeziei, își anexează simbolismul verticalității prin materia mineralului sau prin aceea a zborului (vulturii, pescăruși, condori). Visul apare astfel ca un vultur care-și mărește la ficcare întoarcere cuprinderea aripilor, cînd „grădina înflorea în jurul lui ca o orchestră“ (**După rouă**); tot el (visul) alină „cumplitul dor“, „ciupind arterele ca niste corzi / cu aripi nevăzute, mari, ca un condor“ (**Dor**). Descinderea se motivează fie prin descoperirea esențelor (**Minerii**), fie prin șocul adversității realizat de scafandru, „căzut din miit“ în „hala unui trist laborator“.

Iubirea, temă atît de puțin frecventă la alți poeți, este văzută în acest volum ca o palinogeneze cosmică sprijinită tot în biologie. „Arterele de taină“ ale cuplului își descoperă corespondențele în aceiași oglinzi magice: „Stăm în mijlocul acestor ceruri împreună / auzim cum bat în noi aceleași tari marea / și nu știm unde vom deschide cu această cheie / pînă ce arte-

rele de taină vin ușor și ne cunună“. Într-alt poem irudit, **Oglinzi**, cei doi au revelația identității biologice: „Doar împreună cînd privim oglinzile mea în față / dezmoartim arterele de taină împletite-n ceață“. Matrice a tuturor regnurilor, Erosul infuzează îndrăgostitorilor o „febră vegetală“, în timp ce „muguri pliesnesc în plină noapte“; în același context „trupul“ iubitei capătă echivalent valoric (arghe-zian), fiind „plătit cu lanul de seacă“ (**Nuguri**). Anatomia iubitei va fi în mod previzibil cosmică: „valul părului“ asemănat cu „un vînt alpin“ sau cu o „atlantă marea“, „grii ancestral“. Ea mai este zeitate arhaic-telurică, o Mumă, „doamnă roditoare“, zeificată de „tribul meu de luptători“ (**Dimineața**). Ritualul eroului carnal stimulează fertilitatea chtoniană, „orchestra pomilor de rod“ (**Agrestă**). Uneori implicațiile scenice ale idilei includ gravuri ale cavalcadelor romantice, precum în **Oblinc**: „De voi auzi vijelii în pădurile tale / al meu va fi acest galop nebun / cum aș putea uita piciorul călcînd în sandale / semnele aruncate în calea ta ca o ploaie / de năprasnicia mea dorită cu care vin din taifun“.

Într-o tratare la fel de sobră a liniilor recunoaștem tema poetului răspunzător pentru evoluția și dramele existenței sociale cu punctul originar într-un Poeta Vates de asemenea romantic: „Stau cu pămîntul la ureche / în unghiul veacului gonînd serai după serai“ (**Veghe**). Implicit, esența poetului va fi, la Victor Tornyopol, etnică: „Și cu cit mă îndepărtam de Bizant / ucidem în mine alte amintiri amare / imperiul otoman m-a prins în lanț / fanarioții m-au coborît în ocele de sare“ (**Între ziduri**). Poetul va glorifica elanul transcendent al spiritului, „omul care suie“, spre a înfrunta „fulgere și uragane subterane“, asumîndu-și această poetică a Cetății: „Scormonesc îndurerat fărîme de scoartă / miinile mă dor de sine și cenușă / poezii noștri rupte ca o piine / au fost mutați în cripta marelui poem / clădit să lumineze violetul nostru miine“. (**Sub ruine**). Descinderea „în genuni“ minerale, „în cristale de simțuri pitite“ este întreprinsă de poet asemănător unui erou al lui Novalis (Heinrich von Ofterdingen) în scopul de a extrage esența, lamura artei sale: „Abia mai respiră o gură de aer / adîncurile-acestea sînt grele și dure / și totuși poezii, minerii plînsului meu / au învățat să dorească și să îndure“ (**Minerii**). Acțiunea acestui Poeta Vates echilibrează antinomile lumii prin cîntecul simbolic al unui armoniu

catartic: „În clipa în care te mîngii, armoniu / multe cîștite smulz inimii din trup / pistoale descarcă șiruri de crime. / Eu cînt din armoniu și cresc / frumoasele tărîmuri de vamă / și adverse injurii de spumă opresc“ (**Vamă**).

Aceiași erou liric meditează pe tema istoriei văzută ca aglomerare de straturi orizontale, htoniene: aici „schilozii odihnesc în cimitirul de sub arini“, „pomierii și soldații / mai suie scări și se rostogolesc sub gardul viu“, pe cînd sosocaua se așează „peste strat de oase“. Dar această viziune cosmașcă pledează pentru un „testament“ umanist adresat urmașilor, prefigurînd în caz contrar o dureroasă ruptură între generații: „Cetatea suferă de-un betșug amar / bătrînii au uitat murînd să lase / nepoților un epitaf pe osuar / să știe încotro să se înalte pe terase“ (**Epitaf uitat**). La rîndul ei istoria națională este o sinteză a celor „coborîți din fresce toți în straie noi / stringînd la piept urne și hrisoave“, — cu spațiul contemporan, „cetatea nouă de oțel și calcar“, absorbind drept operă a spiritului „cîte-o carte“ (**Strămoși**).

E adevărat că înfățișîndu-se astfel, volumul lui Victor Tornyopol nu apare spectacular, ocolînd atît flora metaforei luxuriante, cît și prozaizarea polemică dar și exhibiționistă de care unii poeți se simt atît de tentați. Universul său are o sobrietate aspră, iar nucleele simbolice, integrate esențelor, transfigurează organiciul în idei.

Elena Tacciu

Calendar

- 29.IV.1935 — s-a născut Vasile Vetișanu
- 7.IV.1920 — a murit C. Dobrogeanu-Gherea (n. 1855)
- 7.V.1925 — s-a născut Gh. Tohăneanu
- 7.V.1931 — s-a născut Ștefan Iureș
- 7.V.1937 — a murit G. Topirceanu (n. 1886)
- 7.V.1938 — a murit Octavian Goga (n. 1881)
- 8.V.1923 — s-a născut Traian Iancu
- 8.V.1930 — s-a născut Florin Chiritescu
- 8.V.1933 — a murit Spiridon Popescu (n. 1864)
- 8.V.1937 — s-a născut Darie Novăceanu
- 9.V.(27.IV.st.v.).1872 — a murit Ion Heliade Rădulescu (n. 1802)
- 9.V.1895 — s-a născut Lucian Blaga (n. 1961)
- 9.V.1918 — a murit George Coșbuc (n. 1866)
- 9.V.1931 — s-a născut Victor Vintu
- 9.V.1945 — s-a născut Sterian Vicol
- 9/10.V.1946 — a murit Pompiliu Constantinescu (n. 1901)
- 10/24.V.1923 — s-a născut Ion Caraiion
- 10.V.1925 — s-a născut Nicolae Frîncutescu
- 10.V.1929 — s-a născut Ion Horea
- 10.V.1929 — s-a născut Kanyadi Sandor
- 11.V.1924 — s-a născut Aurel Gurgăhianu
- 11.V.1940 — s-a născut Gheorghe Istrate
- 11.V.1941 — s-a născut Crișu Dascălu
- 12/24.V.1912 — s-a născut George Barițiu (n. 1893)
- 12.V.1885 — s-a născut Al. T. Stamatiad (n. 1956)
- 12.V.1916 — s-a născut Constantin Ciopraga
- 12.V.1921 — s-a născut Marin Porumbescu
- 12.V.1934 — s-a născut Lucian Raicu
- 13.V.1806 — a murit Samuil Micu (n. p. 1745)
- 13/25.V.1899 — s-a născut G. M. Cantacuzino (n. 1960)
- 13.V.1924 — s-a născut Iv. Martînovici
- 13.V.1927 — s-a născut Gheorghe Vlad
- 13.V.1931 — s-a născut Dan Gri-gorescu
- 13.V.1940 — s-a născut Mircea Ciobanu
- 13/14.V.1974 — a murit Gheorghe Dinu (Stephan Roll, n. 1903)
- 14.V.1901 — s-a născut Mihail Maglari
- 14.V.1916 — s-a născut Nagy Elek
- 14.V.1920 — s-a născut Ursula Bedners
- 14.V.1925 — s-a născut Heredi Gustav
- 14.V.1937 — s-a născut Ion Segărceanu
- 14.V.1957 — a murit Camil Petrescu (n. 1894)
- 15.V.1847 — s-a născut Ioniță Scipione Bădescu (n. 1904)
- 15.V.1925 — s-a născut Savin Bratu (n. 1977)
- 15.V.1926 — s-a născut Aurel Martin
- 15.V.1931 — s-a născut Sonia Larian
- 15.V.1938 — s-a născut Horia Pătrașcu

Rubrică redactată de Gh. CATANA

Acțiune și contemplantare

INTIMPINAT de Eugen Simion cu formula roman total și de Nicolae Manolescu, concomitent, cu aceea de roman complet, **Cel mai iubit dintre pământeni** impresionează întâi de toate, într-adevăr, prin ceea ce aș numi, la rîndul meu, sentimentul îmbrățișării atotcuprinzătoare a vieții.

Acest sentiment nu decurge neapărat din proporțiile fizice, ca să le spun astfel, ale romanului (cele peste 1200 de pagini!), ci este, dincolo de aspectul cantitativ, o expresie a complexității viziunii literare. Și aici, ca de altfel oriunde în literatura sa, Marin Preda construiește prin îmbinări de unghiuri care dau reprezentării epice adincime extraordinară, asigură timpul narativ largi albi de revărsare, imprimă situațiilor umane sensuri al căror ecou se răspîndește în planuri multiple.

Prin bogăția de aspecte, **Cel mai iubit dintre pământeni** impune comentatorului problema tacticii de abordare: cum să procedeze cineva pentru a nu eșua în nisipul amănunțelilor, pentru a-și tăia drum, fie și după ocoluri, către zonele romanului cele mai pline de semnificație?

În ce mă privește, nefiind primul care se pronunță despre noua carte a lui Marin Preda, îmi pot îngădui să trec de unele lucruri deja arătate și să mă opresc la un singur aspect ce îmi apare însă important: relația dintre acțiune și contemplantare, dintre principiul activ și principiul reflexiv, ca atitudine prin care prezențele umane din roman își definesc structura.

Și în proza de pînă acum a lui Marin Preda și în reflecțiile lui literare poate fi urmărită preocuparea pentru dialectica relației contemplantare — acțiune. În **Convorbirile** cu Florin Mugur, prozatorul remarcă la un moment dat: „Tema aceasta, a omului contemplantiv, e demnă de cea mai mare atenție; de fapt, aici se pune întrebarea ce este viața: un prilej de acțiune sau un prilej de contemplantare?”

Pentru naturi ca Ilie Moromete desigur că, mai presus de orice, viața fusese „prilej de contemplantare”, prin asta înțelegînd însă cunoaștere, încordarea intelectului către un plan de esențe, deslușit, aș spune, cu metodă în vîlmășagul fenomenelor ce compun existența. Deci, ca om contemplantiv, spre a relua formula lui Marin Preda, Moromete acționează și el, dar orientat spre cunoaștere, doritor înainte de toate să găsească un sens întîmplărilor trăite; insul activ e chiar acela care provoacă întîmplările, promotorul lor. Tipologic, opusul lui Ilie Moromete este Țugurlan, omul faptei.

Respinge însă Moromete, în absolut, soluția activă? Nu, din moment ce îl

vedem tenace angajat într-o luptă, desfășurînd în susținerea poziției sale tacticiabile, complicate manevre de cedare aparentă și refuz mascat, ineficace pînă la urmă, într-adevăr, dar implicînd consum de inteligență și investire de energii sufletești. În fapt atitudinea lui e aceasta: a trăi **exclusiv** în act înseamnă orbire, sărăcire lăuntrică, infirmitate. Realizează deplin bucuria existenței numai acela care se pătrunde de spiritul ei adînc, sau măcar se străduiește să-l afle în înțelesuri care ne poartă dincolo de suprafața realului.

Dar Petriți, acest pămîntean deloc în afara tumultului vieții din epoca lui, lăsîndu-se cu voluptate confiscat de ceea ce el însuși numește, privind în urmă, „barbaria concretului” („Mi-am recitat acest lung manuscris și dincolo de ceea ce el conține, m-a uimit barbaria concretului, pe larg etalat și cu plăcere vizibilă...”), acest personaj, așadar, ce principiu întruchipează? Contemplantare sau acțiune? Există argumente de a-l plasa și într-un lot și în celălalt. Aplecarea spre analiză, deprinderea de a căuta dedesubtul faptelor imediate mecanismele declanșatoare, raportarea, mereu, a întîmplărilor trăite la categorii mai largi, permițînd concluzii asupra condiției omului în lumea prin care trece, la urma-urmei chiar profesiunea de filosof a căreia i s-a dedicat trimis eoul în regnul reflexivilor. Dar în același timp cită fervoare a angajării în tot ce întreprinde, cit spirit ofensiv în respingerea agresării și vexațiilor venind de peste tot; iar cînd primejduită îi este viața nu ezită să facă gestul extrem de apărare: uciderea celui care voise să-l ucidă. Că întreg acest consum nu țintește ameliorarea propriului statut social, ci promovarea unei idealități este lucru sigur, și numai în sensul acesta poate fi acceptată considerarea sa, de către Laurențiu Ulici, drept un „mare indiferent”, altfel nedumeritoare (v. cronică din **Contemporanul**). Indiferent deci în ordinea acțiunii practice, dar nu și în sfera ideii sale de absolut moral.

S-A VORBIT deja despre sugestia amar-ironică a titlului cărții. O percepem pe măsură ce luăm act de mereu mai complicatele raporturi ale eoului cu mediul său. Acest „cel mai iubit dintre pământeni”, cum i se adresează Suzi la un moment dat implîndu-i sufletul de o nemărginită bucurie („Mi se păru că visez! Mie îmi era adresată, și cu un astfel de patetism parcă mistic, care mă coplesii, această supremă declarație?”), el însuși promotor acerb al principiului iubirii ca rațiune decisivă de a fi (romanul se încheie, ne amin-

tim, cu tulburătorul adagiu reluat din Apostolul Pavel: „dacă dragostea nu e, nimic nu e!”), acest om, așadar, întemeiat lăuntric pe credința în „mitul fericirii prin iubire”, este sortit să dezlănțuie asupra-i, în valuri repetate, nedomolite revărsări de ură. Și tot lui, spunea înainte, îi este dat să ajungă, în două teribile împrejurări, la soluț-limită de apărare: omuciderea.

Un șir lung de contrarii îl aruncă astfel pe erou în conflict cu propria natură adîncă. Sufletul său cheamă iubirea ca pe o dimensiune consubstanțială vieții (principalul reproș făcut Matildei: „mi-ai oferit perspectiva unei vieți în ticăloșie, după ce îndată ce ne-am căsătorit, mi-ai oferit una a unei **vieți moarte, adică fără iubire**”, s.n.) și întîlnește ura pustuitoare; e însetat de afecțiune și doritor la rîndu-i să dăruiască din prea plinul său, dar într-un fel sau altul mereu ratează.

În eros angajările lui Petriți sînt toate eșecuri, fie că la mijloc este, ca în cazul relației cu Matilda, un tulbure ferment degradator a cărui acțiune insidiosă, lentă dar eficace, izbuteste să preschimbe ceea ce fusese iubire în aversiune feroce, fie că, precum în episodul Suzi, un eveniment brutal dinafară (ivirea sofului a cărui existență Suzi o tănuise, încăierarea și omorul) devastează fulgerător tot ceea ce între cei doi se clădise cu aparență de trăinicie.

Dar în oricare plan se mișcă, Petriți se înscrie pe o traiectorie a eșecului. În profesiune, în prietenie, în încercările de a se adapta noilor angrenaje sociale și formulei de existență pe care acestea o generează, după reușite parțiale și tre-cătoare acomodări ajunge invariabil la criză. Pornește senin, fără prezumții, în experiențe care o vreme îl atrag, îl ciștigă, îl angajează interior, îl fac să se pătrundă de sentimentul întăritor al trăirii bogate și, deodată, este lovit, retezat în plină mișcare, anulat. Dintr-o dată femeia iubită, întîmpinată de el cu emoție mereu vie, îl fulgeră cu ochi de gheață, străini, scîlbind de ură; dintr-o dată o aberantă învinuire căzută din senin îl aruncă în ani de temniță; dintr-o dată, pe cînd rînilor vechii iubiri distrușe se tîmăduiseră și noua iubire înflorea îmbătîndu-l cu făgăduința unei luminoase împliniri, ceva se petrece care prăbușește totul, iremediabil.

Ce se întîmplă totuși? Sursa nefericirii e în erou sau în împrejurările din afară, coalizate parcă pentru a-l nimici?

În spiritul detașat de impurități pedagogice al marii proze, romanul lui Marin Preda nici nu învinuiește nici nu absolvă. Face însă mereu mai clară condiția tragică a eoului său care de la un moment dat ne apare ca o piesă

Cu adevărat delectant este în atitudinile negative, cu amendamentul exprimat mai înainte că spunînd de foarte multe ori adevărul are de foarte puține ori dreptate. De două ori temperamentul (probabil) îl duce în ridicol: **A fi sau a nu fi**, un simli-pamflet la adresa literaturii comparate în general și a lui Al. Dima în special, completamente fals din punct de vedere logic, cu o neinspirată analogie între general-particular, pe de o parte și internațional-național pe de alta și **Les sacrés bouquins**, în care pentru a dovedi lipsa de valoare a unei cărți de Ion Constantinescu înlocuiește discutarea eventualelor idei, fie și rele, din cartea respectivă cu comentarea unor decupaje lingvistice, inabil selectate totuși, de vreme ce impresia finală e de căutare a nodului în papură, încît rezultatul e tot mai pe dos decît cel urmărit. În majoritatea textelor sale așazînd negative foiletonistul este însă convingător (mai puțin în analiza eseului despre „expresivitatea involuntară” al lui Eugen Negrici unde, ducînd mai departe o idee primită, tranșează abuziv și pueril, cred că în nu prea exactă cunoștință de cauză) și de un farmec al ironiei inconștient. Remarcabil prin suoplețe și rafinament în doza-jul ironic este textul dedicat criticii lui M. Ungheanu. Talentul critic se vede și în stil: alert, firesc, cu izbucniri în paradox și în subtilități de construcție frazeologică, destins și neșovăitor, reverentios în ciuda atitudinii atît de tranșante în negativ, plăcut și, în fond, cordial. „Romantata” lui Al. Dobrescu e a unui bonom ludic, nu a unui sever inflexibil cum vrea să pară. De aceea m-ar interesa o carte în care criticul să-și aleagă ca obiect nu critica literară ci literatura însăși. Este un examen la care, oricît i-ar displace, va trebui să se supună măcar din orgoliu și pentru a invalida părerea după care cei ce nu pot face nici literatură nici critică fac critica criticii.

Laurențiu Ulici

în jocul destinului: dincolo de suferința „eșuării cu atîtea ființe iubite”, dincolo de tot ce îi aduce nefast confruntarea obligată cu absurdul atîtor stări de lucruri din vremea lui. Prin felul cum se abate asupra lui Petriți grindina evenimentelor neprielnice, prin impresia de atmosferă și întreaga tonalitate plumburie, narațiunea întreține senzația incercării fatale în care acest om este prins. Constrîns a doua oară să ucidă, îl auzim strigînd asemeni eoului shakespearian: „Sînt jurăria soartei!”.

S-E ALĂTURĂ acest personaj al lui Marin Preda convoiului de înfrînți ai vieții care cutreieră fără preget, încă din zorii vechiului, proza românească? Problemele cu care a venit în literatura noastră tipologia înfrîntului cunosoc o evoluție determinată istoric. Pînă la întîiul război, caracteristică era figura dezrădăcinatului, a intelectualului de primă generație neaclimatizat în mediile citadine, suferind de răul smulgerii din matcă și apăsător de conștiința „datoriilor uitate”; cu privirile umezite de nostalgie el căuta în urmă către edenul pierdut, adică spre sat, mîngîind iluzoriu visul întoarcerii; firesc, acești dislocați ratează șansele implantării în noua lume care le apare străină și în veci răuvoitoare; reacția lor este lirică pe fond etic și literatura care-i conține nu poate evita fie și un minim tezism. După război, inadaptația ca situație literară se nuanțează altfel. Satul nu mai formează un element de raportare, în schimb rămîne senzația golului și a înstrăinării în societatea lipsită de idealism a epocii postbelice. Naturile sensibile, nutrind visuri de împliniri mai înalte, se lovesc de inumanitatea relațiilor mercantile, suportă sfidarea cinică a cuceritorilor vieții. Disproporțiile sociale creează revolte și dezgust, hrănesc exasperări. Sufletul se complică și cu alte aspecte: cu nevroze, cu anxiozități, cu obsesia morții. Dezagregarea nu e doar socială, sau numai morală, dar și biologică.

Nefiind în totul fără legături cu tipologia inadapării, astfel cum ea s-a profilat în cuprinsul literaturii anterioare, eroul lui Marin Preda se desparte de ea pe de o parte pentru că este confruntat cu realități noi, iar pe de alta pentru că structural este din altă fibră umană. Celula sa morală rezistă sub oricîte șocuri și nu ni-l putem închipui pe Petriți comițînd gestul de auto-suprimare al unui Ladima. Dimpotrivă, apărîndu-se lovește la rîndul său cu necruțare, cum am văzut, și toate repetatele înfrîngerii nu-l decid să abandoneze cursa, chiar și atunci cînd dă celorlalți, și în special prea grăbitei Matilda, impresia complacerii în eșec. „Nu pot să accept să renunț la fericirea pe acest pămînt, chiar dacă o să mă complac, cum spui tu, multă vreme în plăcerea secretă a căderii. Nici închisoarea nu m-a făcut să uit sau să se micșoreze în sufletul meu proporțiile eșecului nostru”. **A nu uita**, asta promise o nouă angajare, noi elanuri. Și dacă în planul „acțiunii” totul a fost consumat, rămîne celălalt plan: construcția în spirit, eliberarea de răul trăit prin actul mărturisirii și reflecției. Ajungem iarăși, astfel, la termenii de la început ai ecuației: acțiune și contemplantare, sau altfel zicînd: timp al trăirii, timp al mărturisirii. De la acesta din urmă zbuciumatul erou al lui Marin Preda, la capătul drumului străbătut și al atîtor încercări, reclamă absolvierea tîmăduitoare: „Mi-am recitat acest lung manuscris și, dincolo de ceea ce el conține, m-a uimit barbaria concretului, pe larg etalat, și cu plăcere vizibilă, și pe care nu l-am putut ocoli fiind incredințat că altfel m-aș fi chinuit îndelung, fără să obțin, spiritualmente, eliberarea totală a conștiinței mele de ceea ce am trăit. Am fost ispitit o clipă să-l arunc pe foc. Și totuși, mi-am spus, trebuie să-i dau drumul să meargă. Mulți dintre semenii mei au gîndit poate la fel, au jubilat ca și mine, au suferit și au fost fericiți în același fel!”.

G. Dimisianu

Critica criticii

AFIRMAT cu ani în urmă în paginile „Convorbirilor literare” prin cronici piezoze la cărțile de critică, Alexandru Dobrescu a adunat într-o culegere de **Foiletoane** (Ed. Cartea Românească) textele considerate ca reprezentative pentru temperamentul său critic dacă nu și pentru viziunea lui asupra actului critic. Dacă la momentul apariției lor în revistă foiletoanele acestea impuneau prin incisivitate și aplomb, fără a lăsa să se vadă cu exactitate natura criticului, gestul execuției critice fiind făcut, conform ritualului medievistic, cu masca pe față, acum, strîns la un loc și privite de la oarecare distanță de clipa producerii, ele dau seama și de psihologia criticului și de ideologia lui. Practicînd, deocamdată, exclusiv critica criticii, Al. Dobrescu o face cu voluptate de cavalier în turnir, marea lui plăcere nu este de a-și desigură partenerul ocazional ci numai de a-l da jos de pe cal. Drept pentru care nu intră în dispută de adincime cu textele critice mulțumindu-se cu lovituri superficiale, spectaculoase însă și astfel distribuite încît să dea impresia unui atac fundamental. Criticismul său are, privit cu atenție, savoarea gratuității; articolele sînt inteligent compuse, urmărind să convingă demonstrativ asupra verdictului critic, plasat acesta în poziții variabile, cu abilitate avocătească și amănunțire împinsă pînă la sofism; numai că ținta tirului este, cu puține excepții, aparența unui text iar nu esența lui.

Spunînd desigur adevărul despre un aspect sau altul al aparenței criticului are de prea puține ori dreptate; procedeul său este eficient cînd virtualul cititor nu cunoaște bine cărțile despre care Al. Dobrescu scrie. Altminteri se vede numai decît tehnica folosirii adevărului parțial. Nu-i nevoie să-i demonstrez criticului că un adevăr parțial nu-i, totuși, altceva decît o minciună și apoi, chiar așa sînd lucrurile, el se poate prevala de propria subiectivitate de care nu are cum face abstracție. E interesant de observat că și în cazurile de adevăr totală și o carte sau la un stil critic obiectivele sînt prezente dar abia aici superficialitatea lor sare în ochi. Așa de pildă lui N. Manolescu, criticul față de care Al. Dobrescu vădește o sensibilitate cultică, i se reproșează un lucru deopotrivă banal și aberant din pricina totalei lipse de semnificație a termenilor: zice Al. Dobrescu: „Desi autor al unui program afît de ambițios, Nicolae Manolescu nu este, cel puțin pînă acum, un critic de largă respirație”. Orice înțeles am da sintagmei „largă respirație” (evident un poncif!) reproșul se potrivește cu analiza de pînă la enunțarea lui ca nuca în perete. Și încă un lucru curios: atunci cînd vrea să fie elogios criticul ieșean își pierde parcă umorul lansîndu-se în demonstrații de tip silogistic, neplăcute prin aceea că evidențiază evidența însăși.

O nouă generație romantică

■ **TINERETEA** are aleasa vocație de a considera fiecare din momentele sale drept eveniment. În el, în întimpinarea și sărbătorirea sa, tinerii adună tot ce au mai bun și mai curat în ei. S-a construit o navă, începe un nou an școlar, a intrat în probe o întreprindere nouă, e timpul secerișului sau al examenelor, e momentul nașterii unui copil sau clipa lecturii unui vers adevărat, totul este, la acea dată — eveniment. Cu atât mai mult, Forumul Tineretului — secundă înaltă în istoria unui timp uimind prin rapiditatea parcurgerii treptelor, prin chiar condensarea acestora — a venit, în anul de graniță a două decenii, să se alăture tuturor celorlalte, de adincă semnificație, trăite de România în ultima vreme. Această secundă densă ne prilejuiește rememorarea unor călătorii dintr-un hotar în altul al țării, de conturare, cu ajutorul profilurilor unora dintre tinerii intilniți, a chiar profilului generației noastre, generație a superbelor elanuri, a dăruirii și muncii pentru patrie. Atributele acestei virste de spirit sînt regăsite de tineri în întreaga viață și făptuire a însuși președintelui țării, al cărui exemplu și ale cărui îndemnuri se constituie într-o adevărată imagine a tineretii revoluționare, tinerete respirind libertate și aspirind spre înălțimea unor mari idealuri, tinerete înlăturind șabloanele și sterilitatea conformism, tinerete gîndind cu luciditate la miinele României comuniste.

Așezăm — cu bucuria intilnirii cu ideile unui spirit grav și îndrăzneț, pătrunzător și vizionar — în fruntea acestor rînduri o întrebare adresată de la tribuna Forumului, întrebare cuprinzînd, de fapt, o afirmație, pe cit de adevărată, pe atît de necesar de făcut în vremea pe care-o trăim: „Astăzi, auzim citeodată, chiar la unii tineri comuniști, că erau alte vremuri, că nu ar mai fi acum timpul și nu ar mai fi motive care să ducă la asemenea acte de eroism, de dăruire, că romantismul revoluționar aparține epocii trecute. Oare așa să fie, dragi tovarăși tineri?!” Răspunsul îl dă tot ceea ce s-a înfăptuit — cu trudă tină, cu inteligențe ascuțite și cu nebanuit de multă poezie — în anii care au trecut, adăugînd, fiecare în parte, noi străluciri pămîntului și vieții celor ce-și simt inima bătînd în acordurile unui imn ce proslăvește tricolorul.

Lată de ce, plînd pentru recunoașterea existenței unei generații de cel mai aprins și mai curat romantism, ne simțim cu totul ai timpului, ai generației noastre, ai adevărului — cel ce nu va înceta vreodată să ne călăuzească mințile, sufletele și condeiele — și, prin toate acestea, ai noștri, siguri de faptul că, în consonanță deplină cu fierbintele mers al istoriei, ne putem alătura — prin romantismul simțirii și vorbelor noastre — tineretii unui popor care știe munci și visa, condus de un spirit ce intruchipează Omenia și Tineretea.

OMUL tinăr din fața ta răspunde cu exactitate și mai todeauna dezarmant: da, așa mă cheamă, da, lucrez la..., da, am absolvit școală, apoi o alta (la seral, la zi, la f.f.), da, apoi am fost la întreprinderea... (sau am fost de la început în această întreprindere). Și cu acea producție, cu acea invenție, cu acel record cum s-a întimplat? — întrebî spre a te apropia cu ceva de un mecanism ce vizibil îți scapă. Și el, omul tinăr din fața ta, îți răspunde simplu și din nou te dezarmează: „Păi, ne-am strîns noi...”, „Cine?” — întrebî. „Cutare, cutare, cutare”. — „Erați prieteni?” „Da, sigur, colegi de serviciu, și ne-am zis și am trecut la treabă și a ieșit treaba așa...”, „Cum adică?” „Păi, bine a ieșit, dar tot mai sînt cite una, cite alta de făcut. Și-o să le facem noi și n-astea!”

Esti, în acest moment, dezamăgit și singur față în față cu o realitate de la care vrei să smulgi mai mult decît și se oferă, vrei să reconstitui ce-a fost, cum a fost, ce-au simțit acei tineri cînd... pentru că marea neșansă și marea noastră neliniște ca reporteri de aici provin: că numai cînd și cînd sîntem martorii oculari ai primei excavații, ai înălțării drapelului pe un coș al vreunei centrale termice abia finită. Noi venim, de obicei după și trebuie să ne probăm talentele prozastice spre a pricepe din gesturi, din frînturi de fraze o stare de spirit. Sclipesc în ochii celui din fața ta acea licărire a omului care are secretele lui (— „Păi, orice v-aș spune acum nu m-ați crede, deci e totuna dacă vă spun sau nu”). A avut el un secret al lui cînd s-a apucat de treaba aia și cînd a muncit cum a muncit, și dacă e secret cum să-l spună așa primului venit, „chit că e reporter și spune că vrea să mă dea la ziar?”

După cîtiva ani de publicistică ne-am dat seama că datele biografice ale eroilor noștri seamănă ca trase la șapirograf și această constatare — cu semnificații majore pentru timpul trăit, semnificații atît de bine revelate în articolele presei noastre de tineret, articole de opinie publică, articole teoretice, reportaje etc. — a fost, totuși, și un semnal de alarmă: atenție, existența e desigur repetabilă la nivelul, să zicem, al speciei umane, dar viețile, viețile oamenilor nu pot fi identice. Desigur, noi mergem să vedem rezultatul, materializat în baraje — pe Someș, pe Argeș, pe Lotru, pe Olt sau pe Dunăre — în blocuri, microcartiere, cartiere sau orașe noi — la Satu Mare, Orșova, Zimnicea, Iași, Sfîntu Gheorghe, București sau oriunde în țară —, în canale de irigație sau de navigație, în combinate chimice sau siderurgice, în produsele ce poartă însemnul *Made in Romania*, și aceste rezultate spectaculoase ne încintă, ne stîrnesc admirația, mai ales cînd ele poartă „semnătura entuziastă în marea carte a muncii pentru țară” a tineretului. Și totuși noi știm că nimic nu se mișcă din loc fără acei oameni care au fost primii acolo și au stat în rulate și au organizat un șantier — și asta poate figura în orice antologie a gesturilor romantice; că, mai înainte de organizarea de șantier, alți oameni au gîndit în fața terenului stîncos, mlăștinos sau buruienos asemenea artistului aflat în fața blocului din marmură — și creația este și va fi

de oameni. Ei au păstrat vocația de constructori îmbogățind-o și cu latura ei spiritală. Sînt mai interiorizați, se retrag în conul de umbră al faptelor lor. Poate de aici, din această modestie izvorită din înțelegerea nobilelor investiții morale și materiale făcute spre liniștea existenței lor, să fi provenit constatarea noastră. Dezgîndînd realitatea ajuși să prinzi acel unic secret al virstei: romantismul. Reținut, mai puțin exterior, dar constant: împletind visul și împlinirea, idealul și forma sa concretă, „lupta cu inerția” și discreția.

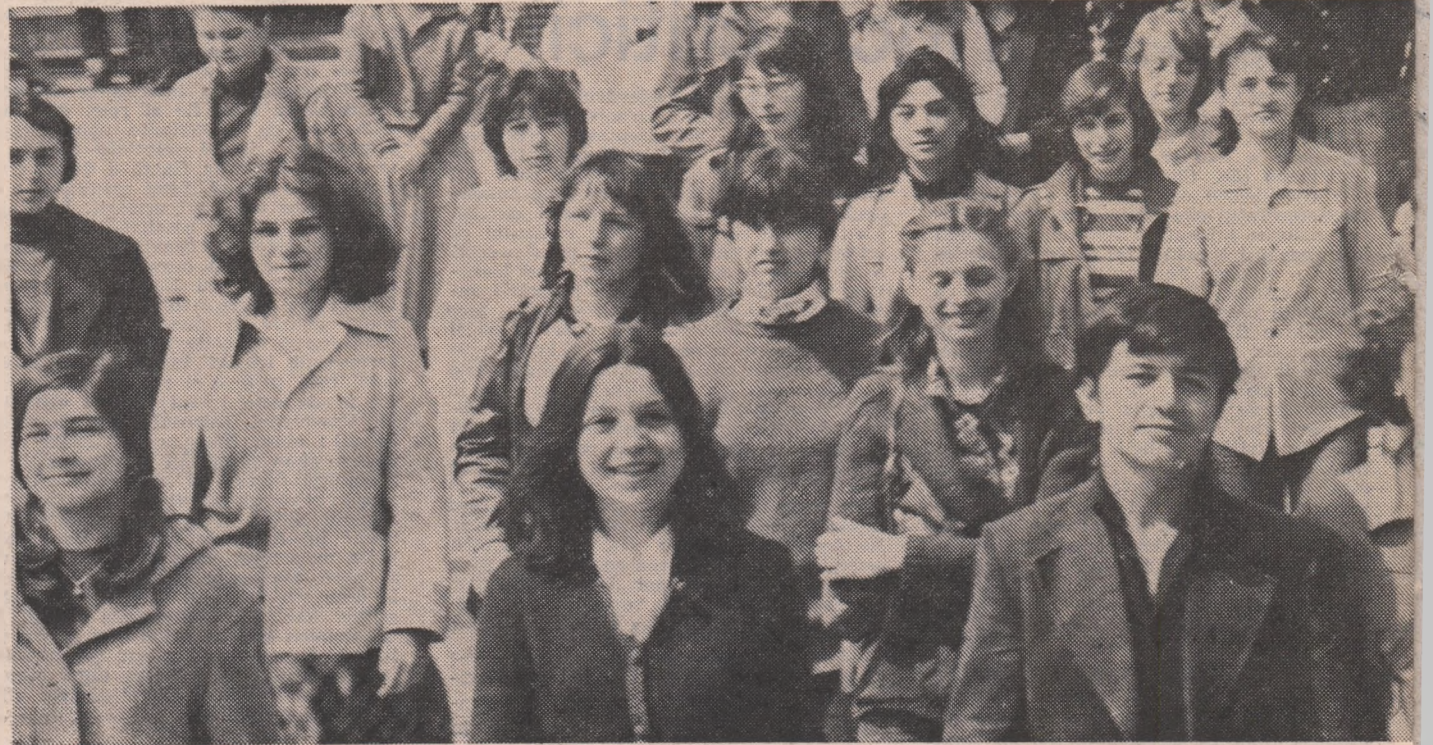
ERAM la Codlea, la ultimul nivel al unui coș de 110 metri și aveam, de jur împrejur, aplecîndu-ne peste parapet, oameni, blocuri și sere. Brașovul se apropiase și el, încercam să fotografiez pînă spre îndepărtata vamă a orizontului, călcăm șovăielnic printre traverse metalice și deschizături spre golul de dedesubt. Tinerii care ne însoțeau aveau un cu totul alt umblet. Le-am spus că sînt curajoși. Ei ne-au spus că, dimpotrivă, noi sîntem. Noi, pentru că am urcat dintr-o dată la această înălțime. Pe ei, urcarea turnului (și a lor odată cu acesta) i-a costat 58 de zile de iarnă aprigă. E al nu mai știu nici ei citelea coș pe care l-au ridicat. Pleacă în curînd să ridice altele, pînă spre 400 de metri. Au aruncat la temelile puse, după un vechi obicei al constructorilor, monezi și, după un alt obicei, au înălțat steaguri pe turnuri, cînd le-au isprăvit. Le place munca. Cere îndrăzneală. Și oferă înălțime. Și iar ne simțim fericiți de a fi fost și de a mai fi încă tineri.

În vremea studenției, după fiecare sesiune de iarnă, aveam un foarte bun obicei: luam trenul și plecam la mare. Stăteam la hotelul „Parc”, la Mamaia — mereu în aceeași cameră, 303. Era odihnitor, era frumos să asculti melodiile formațiilor în vogă — Deep Purple, Cream, Bee Gees — la lumina verde a magnetofonului, să ascuți și să reciți Trakl, Esenin sau Nichita („Părul tău e mai decolorat de soare / Regina mea de negru și de sare”) și marea să se insinueze pe sub ceată, printre transperante, în zgomote egale, cărînd nisipul de pe țarm. Și anul acesta am fost să vedem cum arată marea la Agiea în timpul iernii, am mers ca să vedem cum arată Canalul dinspre mare. Sărbătoarea zilelor de vară s-a retras, probabil, spre cabanele Carpaților, plaja e — evident — goală și oamenii de pe țarm nu se gîndesc nici în glumă la costumele de baie. Marea vîește la fel ca altădată, parcă aceleași vapoare au aruncat ancora în același loc și aceeași ceată limitează orizontul. Trei oameni tineri (de parcă numai tineretea ar avea dreptul să vadă marea la vreme de iarnă), într-un spațiu ce ne poartă gîndul la fidelitatea scenografilor noștri care compun decoruri pentru șantiere, fac ultimele revizii pentru încheierea de lună. Fac parte din echipa care a lucrat la instalația de automatizare a benzii transportoare. Oamenii, tinerii oameni văzuți aici vor îmbătrîni pînă atunci cu citeva șantiere și vor putea depune mărturie adevărată că au direcționat un fluviu de pămînt pentru vărsarea lui în mare. Îndrăgostiții vor privi vapoarele ancorate în port și vor avea nostalgii legate de o călătorie mereu aminată. Vara, plaja se va repopula și oamenii își vor expune trupurile soarelui care va continua să dea sănătate și vigoare. Vă dați seama ce frumos va fi după anul 2000 la Agiea? Dar tinerii, văzuți în miez de iarnă, pe malul mării, știu? Am încercat să aflăm răspunsul din bucuria gesturilor sau a privi-

rilor și n-am deslușit decît că ei trudea gîndindu-se că atunci cînd marea va adevărată și ademenitoare ei vor fi pe răsît deja aceste locuri, chemați de un alt șantier în care e nevoie de munca de virsta lor. E romantic să privești la un gul nesfîrșit și cenușiu în plină iarnă, nu așa? Și căștile de deasupra pufoaicelor albe de un viscol rău se ridicau și aplecui, în ritmul conștient al acțiunii ce trebuia sfîrșită bine și la timp, făcînd — parcă — un semn că da.

Imaginea amintită dă libertate altor amintiri. Într-un apartament de două camere de comandat (dintr-un cartier Cernavodei care a preluat numele unei societăți eșuate jalnic în vreme — „Columbia”) stau doi tineri ingineri, șantiști de la terminarea facultății (și sînt vreo 8—9, dacă nu cumva chiar 10 adevărați!). Poartă o alcătuire bizară — veșminte: blue-jeans, pulovere pe gît, pufoaice imblănite și căști albe. De sub căștile firele de păr castaniu ale unuia și i amestec ciudat — pentru tineretea personalului — de alb și negru ale celuilui, cîzînd frumos pînă spre umeri. Spun sînt prieteni și, probabil, chiar sînt. Îi legăm datele comune ale biografiilor — chi dacă unul vine de pe Someș și altul pe un periplu ce a strîns drumul Transilvaniei, Fetești—Giurgeni, centura Capitalei sau nu știm ce șosea din Libia — și leagăm multe probleme pe care le zilnic de rezolvat pentru bunul mers al șantierului. Ei bine, cît timp ne-am aflat acolo, găzduiți de unul din ei, nu sînt intilnit decît în hol. Nu și-au făcut vizite și n-au stat la o „mică birfă” de orele de program. La căderea serii se trag amîndoi spre casă și-și urmează guroso programul de făcut mîncare, spălat vase și rufe, făcut cafele, citit sau scris. Ușile lor sînt pe același hol. Își pun hainele pe același cuier. Folosesc aceeași plită electrică. Și tîtuși, atît de puține vorbe. Parcă întreagă zarva de peste se retrage dincolo de balcon plîndînd apele Dunării, rămînd la ușa apartamentului pe care nu scrie nimic altce decît — cu creionul — nr. 20, urmat un mare semn de întrebare. Doar uneori se mai află un bilețel de o sinceritate absolut dezarmantă: „Ilie (Mișule) s-a plecat pentru două zile. Cheia e sub perete. Să fie aceasta singurătatea ce seamă foarte tare liniștii pe care numai împănate și-o poate da? Oricum, mișcar lumii într-un șantier este mult mai complicată decît impresia lăsată de acel divo al mașinilor, decît cucerirea, fiecare zi, a unei noi cote.

DAR, să ne mai amintim... Stăm două zile la Baia Mare și nu ne prindem să-i salutăm pe vecii prieteni, să adunăm urările lor bine. După un bun și trainic obicei, plecarea din București ne-am umplut cu coșele de voiaj cu scrieri despre Maramureș, aparținînd, mai ales, celor din generația noastră. Am citit în timpul zilei „noutăți” legate de faptul că pămîntul Maramureșului e aspru la pipăit, oamenii de acolo au vorba scurtă, o privim prea jucăușă și chipuri sobre. Nu păcat, gîndeam, de banii cheltuiți pe drum atît de lung, de timpul irosit acolo (al lor și al celor cu care s-au întretînit pentru ca să ajungă, la întoarcere, să spună (sfîntă sinceritate!) că n-au întretînit (mai) nimic? Maramureșul nu este, și prea bine, o fotografie la a cărei umbră liniștită să-ți odihnești visarea; și chit dacă ai ajunge la o astfel de fotografie numai printr-o anume operație — făcînd celebră de un mare film al lui Fellini — văzut și re-văzut în anii adolescenței

5 mai 1980. La deschiderea Forumului tinerei generații

abia poți să afli cîte ceva. Ce nevoile au oamenii, tinerii în special, din acest nord de țară de priviri zglobii, cînd ei le au pătrunzătoare? Iar sobrietatea — mai curînd asprimea — chipurilor pe care le întâlnești nu-ți îndreaptă gîndul spre chipurile de deasupra siluțelor acelea de piatră, înalte, străjuind de pe o ridicătură Moiseii și întreaga vale a Izei, pînă la Vadul întîlnirii sale cu Mara?

E un timp de zis și ascultat povești. Noi le-am spus, într-o lungă inserare, prietenilor de acolo, de-o vîrstă cu noi, cîteva — de pe la noi, din locurile cu ceață ale apropierii de fluviu. Au zis și ei dintr-ale lor și versuri de-ale lor și cîntece ne-au zis. Așa încît a venit necrezut de repede o noapte limpede ca o licoare de deasupra căreia, la orice scăpărare, țîșnește focul, o noapte în care am apropiat sudul de nord ca într-o înfrățire de miini ce se doresc sincer pe orice peron de gară. Vom reîncepe, iar și iar, drumurile spre vederea cea adevărată a Maramureșului; vom fi cu alte priviri mai bogăți și mai fierbinți la suflet cu alte vorbe bune, zise răspicat, așa cum se zice pe acolo „soare” (rostit ceva mai altfel — „sorele”), sau orice altceva, dar la fel de focos, vorbe pe care să le purtăm cu noi spre Capitală spre a le încredința, înaintea altora, celor aprinși de dorința de a ne ști intrînd zilnic pe ușa unui anume birou, ca într-un ritual din care nu lipsește formula de politețe ascunzînd o jivială indiferență, le vom aduce ca pe niște daruri vorbind despre încrederea pe care o avem încă în romantismul nostru de a spune și a asculta istorii, de a născoci frumos și de a zice cîntări ce se cred pierdute demult.

Orice bun reportaj la care am gîndit împreună s-a scris cu fiecare drum făcut la Baia Mare. Punctul lor de pornire era un adevăr binecunoscut — nu sîntem niciodată îndeajuns de singuri pentru a uita cu totul ce înseamnă jur împrejurul. Am fost de curînd la cea mai tînăre întreprindere de acolo, la „Faimar” (ați ghicit, o întreprindere de faianță). Trebuia să-i vedem pe oamenii fabricii — încă nebătute de ziaristi — care, tineri de tot fiind, mai au cîndoarea de a se mira că au

putut face un lucru (și fac atîtea!) capabil să intereseze pe „unii veniți de la București cu aparate de fotografiat”. Am întrebât pe mulți dintre tinerii de acolo ce cred despre singurătate. Întrebare (știam asta, de fapt, acesta ne era și gîndul) nepotrivită în chiar mijlocul unui colectiv. Două mostre de răspunsuri: „la asta credeți că stau să mă gîndesc acum?” și „la singurătate mă gîndesc doar atunci cînd sînt absolut singur, adică rar, foarte rar”. Baia Mare e un oraș orgolios în aparența-i liniște. Pe ușa unui apartament am văzut lipită o marcă postală imprimată cu chipul lui Beethoven, lingă o sonerie, în loc de numele locatarului, scria „viața merge înainte”. Palatul administrativ (știu de pe atîtea ilustrate și fotografii din ziare) seamănă, văzut de aproape, unei cetăți aparate de înțelepciunea tăcută a unui sfat de bătrîni adormiți în cojoace de piatră. Totul e sincer și adevărat ca în săși absența singurătății (mai ales în fața foii albe, cum ne-am putea simți singuri?) în mijlocul unor oameni care știu munci și sărbători cu egală pasiune. Să ni-i imaginăm seara, în calmul apartamentelor, pe acești oameni. Iată, un tînăr, cunosător și comentator de artă plastică, așteaptă — de-a lungul unei zile care numai pustie nu e — așezarea tăcerii peste lucruri. Își scoate atunci cu meticulozitate cărțile abia începute, colile de hîrtie scrise pînă la jumătate, aprinde lampa de birou și, ai putea crede, părăsește cîteva ore bune Maramureșul. Abia aici te înșeli, el visează tot spre locurile acestea la un ce-naclu al tinerilor plasticieni, la mari expoziții de grup, anunțate de afișe și însoțite de cataloage, visează adunînd în vise combustibilul ce-i ține trează întreaga dragoste și putere de a studia și de a întreprinde. Chiar la el mergem acum, să privim împreună niște diapozitive cu imagini ale satelor de pe valea Marelui.

PLECASEM din Baia Mare. Dar, tot de acolo, ni s-a transmis că ne-a căutat cineva din București. Am crezut, la început, că-i vreun prieten, deși nu ne știam prietenii a fi oameni care să ne tulbure mersul unei documentări doar pentru un „ce mai faceți, băieți?” sau care să ne transmită minunata veste a irosirii unor ceasuri bune de

muncă pentru a telefona două pagini care vor fi citite, cu siguranță, mult după întoarcerea noastră în Capitală. Nu ne-a înșelat această logică a prieteniei. Era un cunoscut care, luîndu-ne urma, ne solicita pentru revista unde lucrează un reportaj semnat — culmea! — în cuplu (un cuplu a cărui încăpăținare de înfrîngere a orgoliilor individuale nu încetează a stîrni curiozitatea celor care nu ne sînt apropiați). „Să scrieți repede — turuia cunoscutul, ce dacă aveți treabă, nu admit nici un refuz, doar nu trebuie să cereți voie cuiva pentru a vă așeza la masă și a scrie; scrieți despre niște oameni realmente interesați!” Ne-am adunat gîndurile. „Ce-ai zice de cazul unui profesor năvălit la Baia Mare, de fel din Cicirău, om tînăr care, întorcîndu-se seară de seară în sat, nu conținește a-și răpi doritei liniști ore pentru cenaclu de acolo, pentru nesfîrșite discuții cu sătenii, toate acestea putînd fi ușor regisabile în tot ce scrie, poet cu picloarele bine infipte în brazda de acasă, trudită la versului curat. Un om se împarte — chiar așa am putea începe reportajul — între liniștea cerută de gînd și neastîmpărul de suflet, se împarte dureros de inegal, resimte durerea și durerea aceasta îl bucură adesea...” „Sau, la Baia Sprie, am aflat povestea a două foarte bune prietene, semînd cumva cu băieții de la Canal. Prietene, stînd fiecare izolată în apartamentul său, în două blocuri despărțite doar de apa neastîmpărată a Săsarului. Nici una dintre ele nu este din ceea ce se cheamă „adevăratul Maramureș”, adică din zona de dincolo de Gutii. Una vine dinspre Boiu Mare, din Țara Chiorului, cealaltă — mai dinspre sud. Ce le leagă? Nu atît vîrsta apropiată (tineretea nu știe ce înseamnă 6—7 ani în plus sau în minus), nici munca sub același acoperiș, nici vecinătatea blocurilor (în care, am citit că zicea un reporter, oamenilor „le dă ghes în trup îmboldirea unui ciot de aripă”), nici măcar un același gen de singurătate („petrecută” între treburi profesionale și casnice, între muzică și lectură), cit o pasiune — pe care, atunci, cînd le-am descoperit-o, am văzut-o ca făcînd fericiți doi reporterii — folclorul. Două fete care

stau zile întregi de iarnă fără a se vedea, dar care, de cum începe să se încălzească afară, așteaptă concediile și duminicile pentru a bate, împreună, mereu împreună, cărările Maramureșului.” Dar despre toate acestea nu se cuvîne să scriem într-un reportaj. Se cuvîne seri lungi, călimări pline și topuri de hîrtie. Poate s-ar cuveni și puțină liniște și puțină singurătate, dar asta începe să devină o cu totul altă problemă.

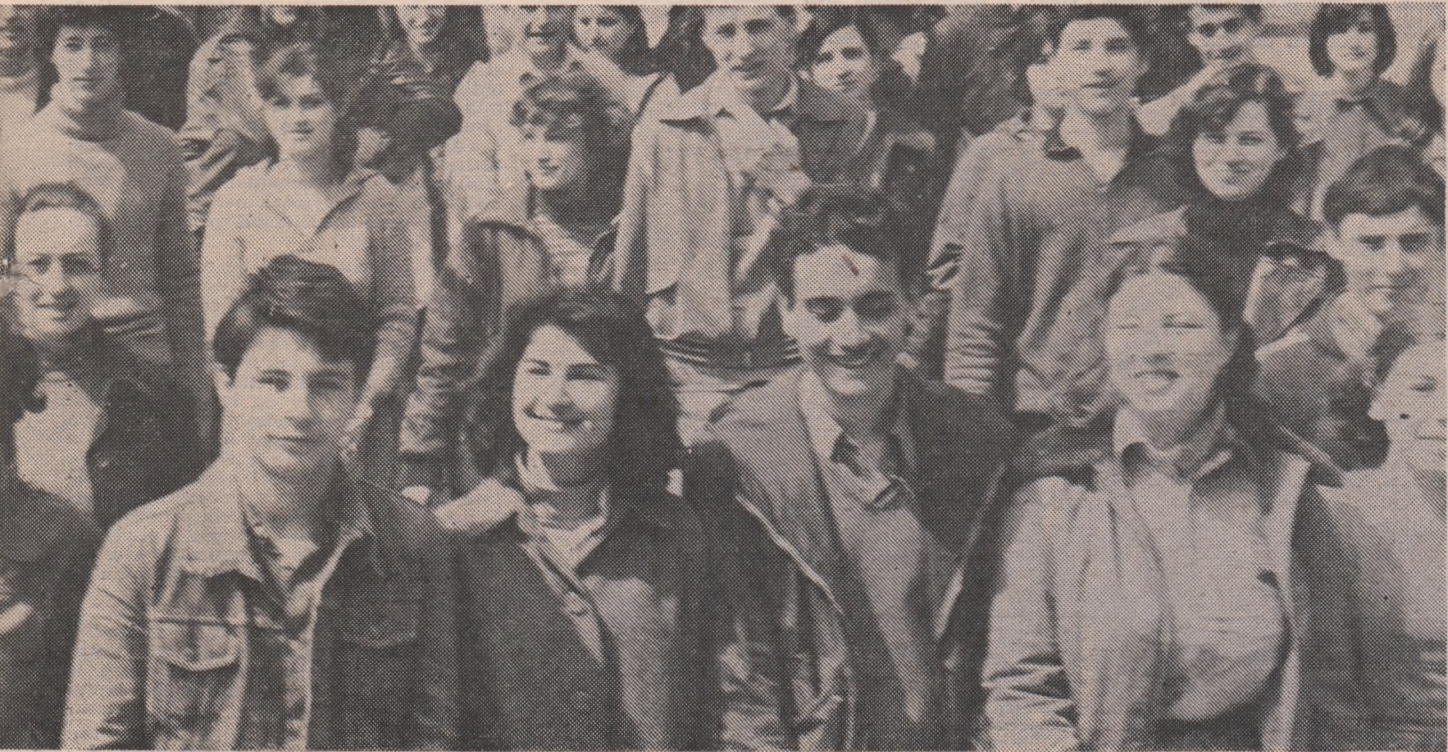
Pînă la urmă n-am expedit reportajul cerut în Maramureș. L-am înlocuit cu un altul, avînd în centrul său figura unui tînăr întîlnit la Botoșani. Un băiat cu destin ca al altor altora cunoscuți în țară: a urmat cîteva școli, a dobîndit — pe merit — o diplomă și a fost repartizat într-un oraș (e un fel de a spune, pentru că, în fond, el a optat, n-a fost silit să vină aici, dar e, ca majoritatea tinerilor, un modest și refuză să recunoască dorința de a se fi hotărît chiar el pentru un loc unde urmează a se construi foarte mult, unde e mare nevoie de specialiști). Soția, constanțeană de pămînt, l-a urmat în nordul Moldovei, fără nici un fel de părere de rău. Eroul reportajului nostru este acum șef al unui atelier de proiectări de la o întreprindere de-o vîrstă cu vîrsta lui de inginer. Nu crede că face ceva ieșit din comun, uneori — iar este evidentă modestia (exagerată de data aceasta) — crede că dacă ar fi să lucreze într-un mare oraș — la București, de exemplu — n-ar mai fi considerat așa de bun. Nu e deloc adevărat. Are la activ cîteva invenții, cîteva raționalizări de care ar fi fost nevoie prețutindenți. E comunicativ, dar se teme de ecoul pe care l-ar avea în rîndul colegilor un articol scris despre el. N-a învățat pe dinafară fraze de prin ziare, ci știe spune cu toată sincera-i simplitate: se poate să am talent de inginer. Nu neg acest lucru. Dar cîți nu sînt mai buni ca mine...

ASCULTAM, la un club al tineretului, o bandă. Răsăreau acordurile unei chitare și ale unei voci de adolescență și din cînd în cînd versuri necunoscute nouă. Eram în căutare de „activitate neîntreruptă în lăcașurile de cultură” și debutul era promițător: vocea de pe bandă vădea o sensibilitate deosebită. Adolescența pe care o auzeam — elevă la un liceu de construcții în ultimul an — pusesse pe muzică și versurile unui coleg. La întoarcerea acasă, aveam să primim un voluminos plic cu poezii ale băiatului. Una era dedicată chiar fetei: „Aș vrea să nu te doară / această tandră limpezire / din singele meu tînăr curg / noaptea cînd sufletul mi-e rug / și-ți mai aduc vestire / c-aș vrea să nu te doară / această liniște de rouă / c-aș vrea să nu te doară cel ce sînt / ca o statuie incandescentă”.

Chitara și versurile, căutarea febrilă (pe care o presupunem) a unor poeme care par scrise ca și tu să-ți comunicî iubirea, o scenă și un spectacol, niște alți oameni tineri murmurînd și gîndind că și despre el este vorba. Iată tot atîtea elemente ce justifică dar și compun o amplă mișcare a spiritului, mișcare ce animă întrecerea brigăzilor pe șantierele naționale, dar și brevetele de invenții și inovații, scînteia ce luminează chipul omului tînăr de la cup-toarele combinatele siderurgice, dar și chipul minerului în abataj. Pentru că nimic nu se lasă atins fără iubire. Pentru că nimic nu se înalță fără iubire. Ca o revărsare de miresme de primăvară, iubirea de „cele ce sînt” și de cele ce vor mai fi fost sau vor mai fi fiind limpezeste aerul țării. Tineretea respiră tinerete ca într-o nesfîrșită, romantică poveste a celui mai pur anotimp.

Dan Mucenic
Constantin Stan

Fotografie de Oreste Plecan

CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI LA ÎNFRÎNGEREA FASCISMULUI

DE 35 DE ANI, la 9 Mai, popoarele lumii sărbătoresc victoria obținută asupra fascismului. De 35 de ani, poporul român, eliberat prin forța și lupta sa de sub dominația fascismului, sărbătorește ziua de 9 mai ca zi a victoriei asupra fascismului, la care a contribuit cu întregul său potențial economic, militar și uman. Datorită unei ferice coincidențe, aniversăm și ziua proclamării, în 1877, a independenței absolute a României.

După cucerirea prin luptă a independenței naționale și realizarea, în 1918, a actului demnității naționale — statul național unitar — poporul român s-a angajat hotărât pe calea dezvoltării economice și sociale a țării. Partidul Comunist Român, făuritor la 8 mai 1921, primul partid constituit la nivelul întregii țări, s-a situat de la început în fruntea luptei maselor populare împotriva asupririi și exploatării capitaliste, pentru apărarea independenței și suveranității României.

În condițiile ascensiunii fascismului pe plan internațional și a creșterii pericolului războiului, Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea forțelor patriotice naționale, desfășurând largi acțiuni politice pentru ralierea pe o platformă comună a tuturor partidelor și organizațiilor, claselor și grupărilor sociale, ale căror interese coincideau cu cele ale patriei, ale democrației și păcii. Puternicele acțiuni antifasciste și antirăzboinice din deceniul al 4-lea erau expresia stării de spirit ostile fascismului și războiului ce caracteriza poporul român, evidențiau cu putere alășamentul maselor populare, al unor largi cercuri ale vieții politice și culturale științifice românești față de idealurile păcii și democrației, față de cauza salvagărdării independenței naționale și a integrității teritoriale a țării, cucerite prin lupta seculară a poporului român pentru făurirea statului național unitar.

În șirul numeroaselor bătălii revoluționare se înscriu puternice acțiuni greviste, întruniri și demonstrații de stradă, din anii 1929—1933, demonstrațiile antifasciste de la 31 mai 1936 din București și alte orașe, marea demonstrație antifascistă populară de la 1 mai 1939 din București, care s-a transformat într-o puternică manifestare împotriva fascismului și războiului, numărându-se printre puținele acțiuni din Europa care au avut loc în condițiile cînd fascismul era în ofensivă, după Munchen. Între organizatorii de frunte ai demonstrației din București s-a aflat tânărul militant comunist Nicolae Ceaușescu, călît în marile bătălii de clasă din acea perioadă, la școala aspră a inchișoșilor.

Iau ființă numeroase organizații democratice și antifasciste cuprinzînd în rîndurile lor oameni din cele mai diferite straturi și categorii sociale, de diverse orientări politice, dar care aveau ca numitor comun atitudinea patriotică, antifascistă. La rîndul său, presa democratică a constituit o adevărată tribună de luptă în coloanele căreia scriitorii și publiciștii, oameni de știință și artă militau pentru apărarea idealurilor de libertate și demnitate umană, a tradițiilor și spiritului progresist în cultură, demascînd, în același timp, ideologia fascistă, obscurantismul și misticismul, precum și alte idei din arsenalul propagandei fasciste, care

reprezentau un pericol grav pentru valorile spiritualității umane.

Atitudinea militantă a clasei muncitoare și a unor largi forțe sociale progresiste, sub steagul democrației și independenței țării, poziția lucidă a unor grupări politice ale claselor conducătoare au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste.

Politica de cedare și compromis față de pretențiile de dominație mondială ale Germaniei naziste, promovată de cercurile conducătoare din diferite state, a încurajat acțiunile agresive ale hitleriștilor, a deschis calea declanșării conflagrației.

Cel de-al doilea război mondial, declanșat la 1 septembrie 1939, ca rezultat al politicii de reimpărțire a lumii, de dictat și agresiune, promovate de Germania nazistă, a pus popoarele în fața celui mai grav și mai mare pericol care le amenințase vreodată libertatea și ființa lor națională: fascismul.

În acest flagel mondial s-au înfruntat forțe armate de o cuprindere fără precedent în istorie, s-au extins pe o arie imensă a planetei distrugerile de bunuri materiale și spirituale, sacrificiile de vieți omenești au atins o cotă fără egal în conflictele anterioare. Statisticile arată că în conflictul militar au fost antrenate 72 de state de pe toate continentele lumii, că efectivele beligerante au însumat 110 milioane de soldați, din care 67 000 000 au fost uciși, răniți sau mutilați; alte milioane de oameni au fost exterminate sau au căzut victime bombardamentelor; cheltuielile destinate purtării acestui război s-au ridicat la cifra de 930 miliarde dolari. Produs al cercurilor imperialiste cele mai reacționare, hitlerismul ridicase la rangul de politică de stat folosirea forței

și încălcarea brutală a oricăror forme de drept internațional, desființarea libertăților democratice, lichidarea independenței și suveranității naționale a popoarelor, subjugarea și asuprirea lor, cucerirea dominației mondiale. Politica de cedare și capitulare față de pretențiile Germaniei naziste, lipsa de fermitate și unitate a statelor mari ale globului au încurajat acțiunile agresive ale hitleriștilor, care au declanșat războiul, atacînd și cîmpind, rînd pe rînd, numeroase state. A început astfel cea mai mare confruntare militară din cîte cunoscuse istoria omenirii: confruntarea dintre forțele libertății, democrației și păcii, pe de o parte, și forțele agresiunii, reacțiunii și întinericului, pe de alta, înfruntare de care depindeau destinele întregii omeniri și ale fiecărui popor în parte, însuși viitorul civilizației umane.

În aceste grave împrejurări internaționale și în condițiile unei situații politice interne complexe, României, izolată pe plan extern în fața agresiunii Germaniei hitleriste, i-au fost impuse, în anul 1940, o seamă de cedări teritoriale. Marile manifestații împotriva dictaturii fasciste de la Viena din 30 august 1940 exprimau hotărîrea fermă a poporului român de a lupta cu arma în mînă pentru apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale, împotriva actelor agresive ale statelor fasciste, revizioniste.

Răsturnările politice produse pe plan extern în anii 1939—1940, care și-au pus puternic amprenta asupra situației interne și internaționale a României, au aruncat țara noastră în brațele Germaniei hitleriste, factor determinant în instaurarea dictaturii militaro-fasciste în septembrie 1940.

Astfel se explică faptul că România, țară dominată de profunde sentimente potrivnice imperialismului și militarismului german, s-a putut găsi timp de patru ani alături de Germania nazistă, deși aceste sentimente au continuat să persiste și să se manifeste în diferite forme. Cercurile progresiste, masele largi populare, în frunte cu comuniștii, au luat poziție hotărîtă față de acțiunile cîmpitoare ale Germaniei lui Hitler, față de agresiunea declanșată de aceasta împotriva Uniunii Sovietice, condamînd cu tărie angajarea României în acest război.

Partidul Comunist, organizatorul și conducătorul rezistenței antifasciste, antihitleriste a poporului român, a mobilizat și unit toate forțele politice naționale nefasciste într-un larg front național în lupta pentru sabotarea mașinii de război hitleriste, pentru răsturnarea dictaturii antonesciene și alăturarea României la coaliția Națiunilor Unite.

LUPTA forțelor patriotice, naționale a dus la victoria revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă din august 1944. Începută prin înlăturarea guvernului antonescian în august 1944, insurrecția a dus la eliberarea țării de sub dominația fascistă, la întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste și participarea României, alături de armatele sovietice, la războiul împotriva fascismului, pînă la înfrîngerea finală a acestuia.

Victoria revoluției de eliberare socială și națională începută prin actul demnității naționale din august 1944 a permis României să se alăture cu întregul său potențial economic, uman și militar coaliției antihitleriste. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, „Prin răsturnarea dictaturii fasciste și alăturarea la coaliția antihitleristă, prin numărul combatanților, amploarea operațiunilor militare la care a participat și eforturile economice, poporul român și-a demonstrat ura nestăvilită față de fascism, hotărîrea sa de a participa la nimicirea acestui periculos

dușman al civilizației și libertății popoarelor, a adus o prețioasă contribuție materială și de sînge la marea victorie a popoarelor asupra fascismului”.

Fii ai unei nații iubitoare de libertate și prietenie cu toate popoarele, care prin propria sa experiență a cunoscut nenorocirile provocate de dominația și asuprirea străină, poporul român s-a angajat cu întreaga ființă la cauza înfrîngerii Germaniei naziste, imprimînd războiului un larg caracter popular. Această atitudine unanimă, națională a fost demonstrată și de faptul că România a intrat în războiul împotriva Germaniei naziste și a aliaților ei fără o prealabilă convenție sau alianță externă, de masivele forțe militare folosite în luptă, ca și de vitejia și rezultatele obținute de armata română, de efortul economic făcut de întreaga națiune română, pentru cauza victoriei finale.

Prin victoria insurrecției naționale armate și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, România a adus o însemnată contribuție la prăbușirea frontului hitlerist în Balcani, la dezvoltarea ofensivei armatelor eliberatoare spre Europa centrală, la grăbirea înfrîngerii depline a Germaniei hitleriste.

În timpul zilelor insurrecționale — 23—29 august 1944 —, prin lupta întregii armate române și sprijinul populației, trupele germane au fost înfrînte pe întreaga arie de desfășurare a insurrecției: Muntenia, Dobrogea, Oltenia, Banat și sudul Transilvaniei. Peste 56 000 de militari germani, între care 14 generali și mai mult de 1 400 de ofițeri, au fost luați prizonieri, număr ce echivala cu efectivele a circa 6 divizii. Totodată, forțele române au capturat 222 de avioane, 438 de nave fluviale și maritime, mii de tunuri, mitraliere, puști, autovehicule militare, depozite etc. De asemenea, au doborît circa 60 de avioane și au scufundat și determinat pe inamic să sabordeze peste 60 de nave. Pentru eliberarea patriei au căzut eroic în acele zile 8 000 de ofițeri și soldați români (morți și răniți) din cei 456 000 militari participanți la insurrecție. Au fost salvate de la distrugere căile ferate, porturile, întreprinderile, instalațiile bazinului petrolier și celelalte componente ale economiei, fiind puse toate, imediat, în slujba războiului antihitlerist.

În zilele de 30 și 31 august, trupele sovietice au ajuns la București, unde au fost primite de populație cu drapelul, flori și urale.

ALĂTURAREA României la efortul de război al Națiunilor Unite împotriva Germaniei hitleriste a avut o semnificație internațională deosebită prin consecințele sale militare-strategice, politice și economice.

Aprecieri remarcabile s-au făcut în străinătate cu privire la importanța militar-strategică a insurrecției române și a alăturării României la coaliția antihitleristă. Astfel, în legătură cu momentul desfășurării războiului în care s-a produs cotitura istorică, în atitudinea României se relevau următoarele: „La 23 August 1944, cînd nu erau încă evidente perspectivele desfășurării viitoare a evenimentelor militare și cînd soarta Germaniei era departe de a fi clară — arăta adjunctul ministrului afacerilor externe al Uniunii Sovietice în 1946 — politica externă a României a luat o întorsătură hotărîtătoare. România a încetat complet operațiile militare împotriva Uniunii Sovietice pe toate teatrele de război, a ieșit din războiul împotriva Națiunilor Unite, a rupt legăturile cu Germania și sateliții ei, a intrat în război de partea Națiunilor Unite, împotriva Germaniei și Ungariei... Prin aceasta, România a acordat ajutor Națiunilor Unite și în primul rînd Uniunii Sovietice”.

Victoria insurrecției și alăturarea României la războiul antihitlerist au dus la prăbușirea frontului hitlerist de sud-est și au deschis noi perspective coaliției antifasciste pentru ducerea operațiunilor militare în această parte a Europei. „România — spunea postul de radio Londra la 24 august 1944 — a rupt legăturile cu Germania și a intrat în tabăra aliaților: ieșirea României din război constituie o grea lovitură pentru Germania, care își vede iremediabil periclitat frontul din Balcani”.

La rîndul său, postul de radio Moscova spunea la aceeași dată: „Ieșirea României din axă are o importanță covârșitoare nu numai pentru această țară, ci pentru întreg Balcanul, deoarece prin această lovitură se prăbușește întregul sistem de dominație germană din sud-estul Europei”.

Intrarea României cu întregul său potențial de luptă în războiul dus împotriva Germaniei a determinat o accelerare a superiorității de forțe a Națiunilor Unite nu numai sub raportul efectivelor militare ci și din punct de vedere economic. Petrolul și celelalte materii prime, grîul și produsele agro-alimentare, producția industrială, căile de comunicație etc. ale României au fost utilizate din plin în războiul antihitlerist.

ODATA cu întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, Partidul Comunist Român a trecut la organizarea eforturilor întregului popor pentru sprijinirea frontului antihitlerist.

La chemarea Partidului Comunist Român „Totul pentru front, totul pentru victorie!” întreaga națiune română, clasa

Militari români escortează prizonieri germani din unitățile dezarmate de forțe patriotice în București (28 august 1944)

muncitoare, țărănimea, mici meseriași, vîrstnici și tineri, însuflețiți de feliurile nobile ale luptei ce o purtau, de mersul ascendent al înfăptuirilor primei etape a revoluției de eliberare națională și socială, și-au unit eforturile, și-au încordat puterile și, în condițiile grele ale acelei perioade, au asigurat armatei române și frontului cele necesare pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei, pentru grabirea victoriei asupra fascismului. „Lupta cu arma în mînă împotriva cotropitorilor nazisti a început — sublinia în zilele insurecției partidul comunist în apelurile sale către popor. Din această clipă fiecare român este un soldat al României libere”. „Cetățeni patrioți! Sprijiniți guvernul patriotic național și luptați contra nemților!”. „Ajutați și colaborați cu armata română. Dați tot concursul iubiților și eroicilor noștri ofițeri și soldați”. „Constituiți gărzi de luptă patriotice, înrolați-vă în detașamentele patriotice. Dezarmați bandele hitleriste”. Lozinca: „Totul pentru front, totul pentru victorie” a unit poporul român în uriașul efort de război, pentru eliberarea deplină a țării, pentru participarea, alături de Uniunea Sovietică, la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la zdrobirea totală a fascismului. Voința nestrămutată a clasei muncitoare de a face totul pentru asigurarea necesităților frontului a fost readîmătată în numele tuturor muncitorilor, în rezoluția adoptată la primul Congres General al Sindicatelor Unice din ianuarie 1945, în care se arată: „Trebuie dată o atenție deosebită frontului. Sindicatele și Comitetele de fabrică trebuie să fie în fruntea luptei pentru organizarea și ridicarea producției de război, astfel ca cerințele frontului să fie împlinite și armata să fie bine aprovizionată”. Pînă la sfîrșitul lunii decembrie 1944, muncitorii ceferiști au restabilit o cincime din lungimea totală a liniilor distruse și au reparat 18% din suprafața totală a clădirilor C.F.R. dărîmate sau avariate. Au fost redatate circulației linii ferate importante, cum erau cele care făceau legătura între sudul și nordul Transilvaniei, au fost repuse în funcțiune aproximativ 64% din liniile de telegraf și peste o treime din aparatul de telecomunicație, care suferiseră stricăciuni. Muncitorii mineri au adus o contribuție însemnată la efortul de război al României împotriva Germaniei hitleriste: ei au asigurat creșterea continuă a producției de cărbune, realizînd la sfîrșitul lunii martie 1945 o producție aproape de două ori mai mare decît cea din septembrie 1944.

Eforturile patriotice depuse de petroliști, siderurgiști și metalurgiști și-au găsit expresia în cantitatea și calitatea materiilor prime produse pentru nevoile frontului. În perioada 1 septembrie 1944 — 9 mai 1945, armata română a fost aprovizionată cu peste 33 000 pistoale automate, puști, puști-mitraliere, circa 420 de tunuri și aruncătoare de mine. A primit 33 000 tone de muniții, din care peste 39 milioane cartușe, 53 000 mine antitanc și antiinfanterie, precum și 600 autocamioane și alte mașini auto, 260 tone piese de schimb, cca. 10 000 bucăți cauciucuri ș.a.

Principala contribuție a țărâniei la înfrîngerea fascismului a fost lupta cu arma în mînă împotriva dușmanului. Pe lîngă aceasta, masele țărănești au muncit fără preget pentru sprijinirea frontului, au aprovizionat frontul cu însemnate cantități de produse agro-alimentare: făină de grîu, carne, grăsimi, zarzavaturi etc., care s-au ridicat, după date aproximative, la peste 22 000 tone, iar furajele și grăunțele la 142 000 tone. Țărâniea muncitoare a sprijinit războiul antihitlerist și prin numeroasele transporturi efectuate pentru unitățile militare, prin contribuția de muncă și materiale adusă la refacerea drumurilor, șoselelor, căilor ferate etc.

Susținută de eforturile întregului popor, mobilizat de chemarea P.C.R. „Totul pentru front, totul pentru victorie”, de întregul potențial de care dispunea țara, armata română, cu un efectiv de peste o jumătate de milion de ostași, a participat, alături de armata sovietică, timp de nouă luni, la lupta coaliției antihitleriste pînă la cucerirea victoriei totale asupra fascismului.

Pînă la 25 octombrie 1944, cursul evenimentelor a avut ca element esențial pe plan militar lupta eroică a armatei române pentru desăvîrșirea eliberării teritoriului patriei noastre de sub jugul fascist. În perioada cît au durat luptele pentru eliberarea părții de nord-vest a României, au acționat 28 de divizii române, un corp aerian, o divizie de artilerie antiaeriană, două detașamente blindate și numeroase alte unități totalizînd circa 270 000 de militari. Ei au eliberat 872 de localități, între care 8 orașe, au provocat inamicului pierderi cifrate la zeci de mii de morți și răniți și au luat în prizonierat aproximativ 10 000 de militari. Din rîndurile unităților române au căzut la datorie — morți, răniți sau dispăruți — circa 50 000 de ostași. Zeci de mii de militari au căzut în lupte din rîndurile unităților sovietice. Eroismul ostașilor români și sprijinul entuziast și multilateral ce l-au primit din partea populației au demonstrat dorința vie, nestrămutată a poporului român de a se elibera de sub ocu-

pația fascistă, unitatea de nezdruccinat a fiilor săi pentru refacerea și păstrarea integrității teritoriale a țării.

După 25 octombrie, toată armata română a acționat pe teritoriul Ungariei. Într-o primă etapă, armata română, împreună cu marile unități sovietice, a străbătut pămîntul Ungariei prin lupte de la granița română și pînă la riul Tisa. Pe acest parcurs, forțele române au dus bătălii deosebit de grele pe Tisa mijlocie și pentru eliberarea orașelor Debrecin și Nyiregyhaza. Armata română a participat la marea operație militară pentru eliberarea capitalei Ungariei, Budapesta.

În operațiile de pe teritoriul Ungariei, România a pus în front un total de peste 210 000 de militari, constituiți în două armate cu 17 divizii de infanterie și cavalerie, într-un corp aerian, într-o divizie de artilerie antiaeriană, o brigadă de căi ferate și diferite alte unități. Forțele române au străbătut teritoriul ungar de la o graniță la alta pe un front larg de peste 120 km, au provocat inamicului pierderi care s-au ridicat la 21 000 de prizonieri și circa 10 000 de morți, au eliberat 1 223 de comune și 14 orașe. Pe pămîntul Ungariei, din rîndul ostașilor români au căzut 42 000 de oameni, morți, răniți, dispăruți sau prizonieri.

La 18 decembrie 1944, armata română a început să pătrundă pe teritoriul Cehoslovaciei. Pe teritoriul acestei țări prietene, armata română a luptat timp de 5 luni. Ca și forțele sovietice, ea a întîmpinat o aprigă rezistență a inamicului, la care s-au mai adăugat greutatea impuse de terenul muntos din această țară, precum și vitregia unei ierni cu zăpezi deosebit de abundente. Cu toate acestea, ostașii români au dat peste cap pozițiile dușmane pe o adîncime de peste 400 km și o lărgime de circa 120 km., au eliberat 1 722 de localități între care 31 de orașe, au luat prizonieri mai mult de 20 000 de ofițeri și soldați germani și maghiari. La operațiile din Cehoslovacia au participat 248 000 de militari români, din care au căzut în lupte morți, răniți și dispăruți — 66 000.

LA 9 MAI 1945, cînd războiul lua sfîrșit cu Victoria Națiunilor Unite, România se prezenta cu un bilanț bogat de luptă. Armata sa străbătuse peste 1 700 km., de la Marea Neagră pînă în Boemia, provocase inamicului pierderi ce s-au cifrat la peste 136 000 de prizonieri și morți — echivalînd cu 14 divizii — eliberase peste 3 600 de localități, între care 53 orașe, contribuise la alungarea ocupanților din alte cîteva mii, a avut pe front în tot timpul războiului un total de circa 540 000 de ostași și ofițeri, din care a pierdut în lupte grele aproape 170 000 — morți, răniți și dispăruți.

Faptele de arme ale trupelor române au fost citate de comandamentul român pe numeroase ordine de zi pe întreaga armată, pe armate, corpuri și divizii, precum și de Comandamentul Suprem Sovietic prin șase ordine, prin 21 comunicate de război sovietice, două documente ale Comandamentului Frontului 2 Ucrainean și alte ordine ale comandamentelor unor mari unități sovietice cu care au cooperat forțele române. Peste 300 000 de soldați, subofițeri și ofițeri români au fost decorați cu ordine și medalii de război, românești, sovietice și cehoslovace.

Totalul cheltuielilor făcute de statul român pentru întreținerea și lupta forțelor sale armate în războiul antihitlerist în perioada 24 august 1944 — 12 mai 1945 pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste și a Ungariei horthyste, s-au ridicat la uriașă sumă de 470 miliarde lei (la cursul monedii din luna mai 1945).

Aceste cheltuieli militare echivalau cu peste 15 ori bugetul statului din anul 1938/1939.

Participarea militară și economică a României la războiul antihitlerist, alături de U.R.S.S. și celelalte țări ale Națiunilor Unite, rămîne un capitol încrustat cu litere de aur în istoria patriei noastre. Prin această luptă, patria noastră a fost eliberată de sub dominația nazistă, s-a contribuit la restabilirea și consolidarea independenței țării, la eforturile de eliberare a altor popoare, la înfrîngerea Germaniei naziste și obținerea victoriei de la 9 mai 1945.

„Victoria epocală asupra fascismului în cel de-al doilea război mondial — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — a demonstrat încă o dată, la scara celei mai ample înclăștări din cîte a cunoscut istoria, forța cu care popoarele se ridică în apărarea unei cauze drepte, adevărul incontestabil că rolul hotărîtor în făurirea istoriei, în apărarea libertății și independenței naționale îl au masele populare, milioanele și milioanele de oameni ai muncii de pretutindeni. Războiul antifascist a relevat că oricît de mare ar fi potențialul aruncat în luptă de forțele reacțiunii, oricît de puternice ar fi armatele imperialiste invadatoare, ele nu pot înfrînge voința de libertate a popoarelor, dorința acestora de a-și hotări singure soarta”.

Ion Ardeleanu

Atac al infanteriștilor români în timpul luptelor pentru eliberarea orașului Cluj (octombrie 1944)

Armata română trecînd riul Tisa pe un pod de pontoane

Militari români pe frontul din Ungaria

Armata română în Banská-Bistrița

Spectacol cehovian remarcabil

■ PRIMUL șoc puternic resimțit la spectacolul lui Ioan Ieremia cu *Unchiul Vanea* (Teatrul Național din Timișoara) este intrarea lui Serebriakov: într-o caleașcă imponentă și însoțit de un taraf țigănesc. Și caleașca, și taraful par în primul moment corpuri străine într-o lume cehoviană instalată în noi ca o prejudecată, constituită în decenii de tradiție cehoviano-stanislavskiană și persistentă, în ciuda loviturilor demolatoare date de un Nikita Mihalkov, un Lucian Pintilie și alții, cu care regizorul timișorean se simte solidar în urmarea unui „curent al vremii” ce-și propune reinterpretarea operei marelui dramaturg rus. Prezentă permanent în scenă, caleașca va fi în spectacolul lui Ieremia element scenografic cu funcții multiple, pentru că, în cele din urmă, să se constituie în simbol al năpăstuitei vieți trăite de Vanea și Sonia. Taraful va irupe frecvent, de regulă în momentele cele mai tensionate, subliniind stările dramatice, iar unecri ducându-le spre zone paroxistice. Sint doar două din semnele originalului alfabet cu care regizorul rescrie cehovienele scene din viața la țară, dându-le alte înțelesuri, nu numai posibile dar într-un totu verosimile.

Față de cea tradițională, lumea cehoviană propusă de Ieremia este mai dură, atmosfera mai încărcată, înlocuind aerul melancolic în care ne-am obișnuit să urmărim dramele altor rațari. Tirania lui Serebriakov nu este efectul unui dat acceptat, în virtutea falsei imagini, subiective, create despre el de către cei din neamul Voinițki, imagine pe care numai conviețuirea survenită după pensionarea și stabilirea la conac a pseudosavantului o destramă, producând decepția și derizoria revoltă a lui Vanea. Această tiranie este un dat obiectiv, o realitate implacabilă devenită mai presantă prin contactul nemijlocit, Serebriakov intruchipind rafinate și diverse mijloace de exercitare a autorității. Reacția firească la teroare este revolta, Vanea, Sonia, Astrov și chiar Elena Andreevna fiind cei care într-un fel sau altul încearcă să înlăture tutela opresoare a profesorului. Căile alese sint diverse dar, de regulă, ineficiente, revolta aceasta fiind purtată ca o cruce. Tinăra și frumoasa soție a lui Serebriakov este purtătoarea unor semne evidente de renunțare la vechia marcă a interpretării operei cehoviene, prin tendințele centrifuge în raport cu puterea acaparatoare a soțului. Ea nu mai acceptă docilă colivia aurită, are o privire mult mai critică față de realitatea înconjurătoare, fulguranta apropiere de Vanea este o probă a revoltei ce va deveni declarată, cu ostentație chiar, prin sărutarea chipșului valet, gest oripilant pentru întreaga asistență și pentru soț în primul rând. Un răzvrătit este și Astrov, poate răzvrătit cel mai cu program, numai că la el atitudinea nu se amplifică prin acumulări, ci urmează un drum invers: se diluează, se topește în paharul cu votcă. Pare-se că personajul care urmează realmente un drum ascendent este Sonia. Monologul final nu mai e o duioasă fugă într-un viitor improbabil, ci un teribil strigăt de revoltă în care s-au convertit umilințele și deznădejile, o crincenă chemare la o viață efectiv nouă.

Existența tuturor acestor personaje este contradictorie, în intima lor alcătuire intrând variate doze de sublim și ridicol, iar zbaterea lor deznădăjduită pentru a ieși la un liman incert este cind omenie în stare pură, cind minciună sau autumstificare. Coroborată cu ineditul concepției regizorale, această complexitate a personajelor a solicitat în cel mai înalt grad trupa timișoreană, care — în ciuda unor rezolvări incomplete — și-a demonstrat nu numai talentul, ci și apetitul pentru nou. În interpretarea lui Miron Nețea, Vanea Voinițki este de o sensibilitate dureroasă, un chinuit de propria neputință, dar insuficient conștient de dimensiunile ratării prin sacrificarea propriei vieți pe altarul unui idol fals. La rindul său, Serebriakov a fost bine amplasat de Ștefan Mării în zona unui răsfăț cabotin, dar pentru a se alinia perfect propunerilor regizorale prezența personajului trebuia să fie mai dură și mai apăsătoare. O realizare de prim rang în spectacol este Irene Flamann-Catalina, interpretează Soniei, care și-a purtat cu siguranță și har personajul de la supunerea umilă, prin curajul mărturisirii, până la izbucnirea de revoltă. Doi actori la început de drum își jalonează cariera cu realizări remarcabile: Vivian Alivizache — o Elena Andreevna pregnantă în duplicitatea pasiunilor refulate și a feminității cocotitoare — și Cristian Cornea (Astrov), o prezență ce se dematerializează treptat, capotind în drumul spre fericire și incapabil de a face fericit pe altcineva. Daniel Petrescu (Teleghin), Elena Ican (Maria Vasilevna), Garofița Bejan (Marina), Ioan Haiduc (Efim) întregesc în mod adecvat acest spectacol cu distinctă personalitate în aria de valorificare a dramaturgiei cehoviene.

Dumitru Chirilă

Substanța intelectuală a satirei

CRIZA de comedie a fost depășită, trăim un anume echilibru al genurilor, chestiunea e ce fel de haz predomină acum. Curgând mai involburat, fluviul comediei depune în estuarul scenei și felurite sedimente impure. Istoriceste vorbind, e însă un moment inedit: literatura românească veselă actuală o depășește sub toate raporturile pe cea străină (cel puțin aceea aleasă de teatrele noastre) și potențează inițiativa creatoare a realizatorilor de spectacole în sensul unei modernități structurale. Se va observa, de asemenea, că avem și autori care nu fac concesii, rămânând statornici în sfera morală și socială a investigației, repudiind facilitatea, impunând chiar un stil de interpretare.

De pildă, oricărui concept de artă scenică i se va subordona montarea unei piese de Mazilu, artiștii nu vor putea eluda motivele grave și inciziile sarcastice ale autorului, relevând, în diferite grade de acuitate, sindromul mazilian de amoralitate a personajelor, manifestat prin cinism afișat, autodenunț candid, exorbitanță a revendicării de legitimitate socială a malonestității. E aproape imposibil a se transla spectacolar această dramaturgie cu mijloace demodate ale comicalului de situație și de limbaj; căci aici efectele vin dinăuntru, dintr-un strat adânc de necondordanțe între eroi, lume și timp; deopotrivă, dintr-un uimitor mimetism al personajelor, ce se adaptează la modul curent de existență conservând însă un egoism totalitar.

Regnul comic e, poate, unul din acele medii solubile în care se dizolvă azi, mai iute și mai limpede, prăfosul paradox al intelectualismului impopular.

Substanța intelectuală veritabilă nu are cum altera accesibilitatea, cultura îi modifcă, treptat, publicului, și gustul. Un eseu francez inteligent („Les intellectuels”, Louis Bodin, 1964) făcând istoricul termenului amintește că „intelectual” era considerat, la sfârșitul secolului trecut, un neologism excentric, iar în primul deceniu al secolului nostru, cel puțin în discutiile politice, avea un sens net peiorativ. Nu s-ar putea susține că acest sens a fost abolit, de vreme ce ni se întâmplă să auzim și în zilele noastre — nu în discuții publice — „slavă domnului, eu nu sint intelectual”, sau, exclamativ dolent, „ehei, intelectualii ăștia!...”; în nici un caz însă nu se cuvine pusă pe seama publicului larg o atare, să-i zicem, denaturare semantică. Spectatorul actual participă cu preocupare la spectacolul de idei, decorticiind pe cont propriu aparențele, pentru a percepe esența, extrapolând sensurile în vaste cimpuri asociative, așteptând, desigur, ca arta teatrală să-i ofere prilejurile.

UN astfel de prilej ar fi comedia recentă a lui Teodor Mazilu *Mobilă și durere*. Multifurcățiile piesei au fost studiate cu luare-aminte la Teatrul Bulandra — după ce premiera orădeană le descoperise doar parțial și evaziv. Reprezentația are, într-adevăr, spirit comic. E sprintenă și plină de haz. Actorii joacă, evident, cu bucurie, practicând, în genere, umorul sec, cu extensii moderate ale ambitusului vocal, tincturând maliția necesară în jubiilațiile momentane și în depresiunile lacrimoase ale personajelor, obligându-le să zimbească zăbavnice, să-și clameze convingerile, insatisfacțiile, să-și divulge impudic și răspicat mizeria sufletească și permanentul, irezolvabilul inconfort intelectual, atit de tipic pentru parveniți. Sint datele figurative cele mai potrivite pentru acești șefi și subșefi de cooperative, pentru femeile lor cu spleen confecționat și fumuri aristocratice, cărora le plac nu numai mobilele florentine, ci și durerile existențiale. Iubesc, toți, băni, dar și frazele frumoase. Jefuiesc cu nerușinare, dar iau lecții de conduită, ca burghezul gentilom. Refuză normalul, dar țin cu tot dinadinsul să aibă parte de stimă, vrind să impună realul pervertit ca normă universală. Își contemplează public afectele, chiar și ura, pentru a obține comizeratie și rămin opace la ridicolul propriu. Viața lor afectivă e falsă, idealul absurd, situația în flagrantă contradicție cu ordinea normală a lucrurilor.

Un actor mai puțin relevant pină acum, deși are o destul de lungă carieră, Constantin Florescu, sensibilizează, prin numitul Sile — îndărătnic siluitor al propriului suflet, căutător de sensuri care să se potrivească întocmai felului său silnic de a trăi în societate și în afara ei, împotriva ei — inadecvarea rizibilă la realitate. Gesticulația e bine reglată, pașii mari și apăsați, cu care străbate scena, metronomizați, intonațiile naturale, relația cu ceilalți, — afabilă, minioasă, condescendentă, amical-folclorică — temperată. Dar prin incandescența convingerii cu care debitează și infaptuiește enormități, artistul proiectează în spatele personajului o densă umbră rebelaisiană. Tot astfel, intrat pe făgașul comicalului autentic, care nu are nevoie de tuse groase, calambururi și quiproquouri cind e vorba de zăgrăvit tipuri sau chiar indivizi, ci de o stare umoristică, permeabilizând ironizarea esențelor și fenomenalizarea sub specie satirică, tinărul Petre Lupu a pus în valoare, într-o manieră eficace, legătura caracteristică, dintre supraaltern și subordonat. Anormalitatea numitului Gore provine din răsturnarea, în capul lui, a unui vestit adagiu; la el, mijloacele scuză scopul. El suferă sincer că trebuie să-și trimită iubita în brațele șefului — dar dorește s-o convingă și pe ea că e în interesul țelului. Se străduiește sincer să ducă de ripă producția cooperativei de

mobila, cit timp il inlocuiește pe președinte — așa cum acela i-a și recomandat; dar suferă tot atit de sincer că n-a reușit pe de-a-ntregul. Obediența sa e nemărginită: actorul face țemeneli, se smerește, ia poziție de drepti, privirea e de animal credincios, petulant dacă e nevoie, zdrobit dacă e cazul, un Pristanda aberativ, rostind, sacramental, o formulă definitorie, antologică: „Vă jur pe ce am mai sfint că am să fiu idiot”. „Acapararea fără noimă” de care pomește Teodor Mazilu ca țintă a comediei sale, are, în personajul Gore, atit de unduios interpretat de Petre Lupu, cu atitea hazlii izmeneli și cu atita dramă convescentă, un scinteitor argument că rivna acaparatoare vizează nu numai obiecte, ci și oameni, și nu cunoaște nici limite, nici scrupule.

Un alt planetoid, numit Urechiatu, care nu vrea să se ajungă, părind antinomic față de ariviști, metaforizează oarecum dorința de anonimat torpid, el trăind dintr-un slugărit cultural, complăcându-se a fi o molie de garderobe scumpe. Vocalizele sale filosofarde și artisticoide, serviciul radios și zelos, și dezabuzarea elegantă îl fac indispensabil ca profesor molieresc de bonton. Reținind sobrietatea necesară și indiferentismul fudul drept note definitive pentru personaj, Ovidiu Schumacher l-a și lateralizat însă, printr-o implicare plată și de temperatură scăzută; nu i-a găsit, altfel spus, convicția caracterizantă. Din cele două conubii aflate în intrigă, numai unul funcționează: Sile — Melania; tinăra Tora Vasilescu săvârșește excelent trecerile de la amanta afanisită, la cocheta și sireata pretendentă la mina șefului, și apoi la doamna de casă mare cu surmenaj cerebral de comandă, conversație mondenă și chitară melancolică. Realizarea, atit de spirituală și sigură, se bizuie pe revelații gradate ale interiorității eroinei, nu pe ostentații formale, căci femeia nu are nici un conținut, mimetismul ei e perfect. Melania se adaptează la orice împrejurare și la orice condiție, cu disponibilitate totală, biologică. Celălalt cuplu, Paul — Lizica (N. Luchian-Botez —

Lucia Mara) are un relief țesit; nici piesa nu e, în acest sector, atit de generoasă, unele situații arătându-se gemene cu ale celeilalte perechi. Dar nici distribuția nu e intru totul oportună. Datele stilistice ale spectacolului nu sint, în zona aceasta, fixate, ceea ce face să se resimtă și serata finală, abia hașurată.

ARE spectacolul *Mobilă și durere* al Teatrului Bulandra un stil? În bună parte, da. Prin cadrul inventiv esențializat de Dan Jitianu, pe muchia dintre fantastic și real. Se folosește un noștim vehicol de transport pentru schimbarea decorurilor și recuzitei, și o ușă care, cu un capac de cutie fermecată, lasă, la deschidere, să se vadă, dincolo de ea, anticamere misterioase, schimbate iute cu peisaje foto-filmate, evanescente și, la urmă, cu un admirabil zid, purtind o inscripție definitivă. E poarta iluziilor false ale lumii din piesă și a pseudolegăturii acestei lumi cu universul contemporan.

Stilul e, desigur, sinteza eforturilor creatoare ale regizorului Nicolae Scarlat, care a mai montat, cu mare succes, *Somnoroasa aventură* la Piatra-Neamț și a adunat acum, într-o formulă lapidară, mustind însă de înțelesuri, anacronismul ridicol, setea caraghioasă de a fi la moda, și anacronismul vicios al personajelor maziliene. Regizorul a priceput clar și a transmis, cu expresivitate — firește, și cu unele sincope de interpretare, dar printr-o exegeză personală, afină cu aceea a autorului asupra realității încorporate — natura intelectuală a acestei originale comedii și factura ei grotescă, sancționind, în spiritul comic al celei mai populare satire actuale, culpe etice reale provenind dintr-o tendință asociată, mai mult sau mai puțin conștientă de sine, alimentată de imaginații morbide.

Un protest luminos al muncii și gândirii adevărate împotriva imposturii agresive a mitocăniei velleitare.

Valentin Silvestru

Turneul recent al Teatrului Tineretului din Piatra-Neamț la București a inclus și spectacolul *Cuibul de Tudor Popescu*, regia Valeriu Paraschiv. În distribuție, printre alții: Mariana Buriană, Mihai Căfrița, Gheorghe Dănilă, Eugenia Balaur, Ion Muscă

Radio Televiziune

„El umblă teafăr
prin al nostru vis...”

● Am dat cronici noastre ca titlu un vers din poemul *Al sunetelor domn* de Ion Lotreanu, poem rostit la radio luna scara în cadrul *Tribunei muzicale* ce a fost dedicată în întregime lui George Enescu, la implinirea a 25 de ani de la moarte. Emisiunea a fost deschisă printr-un dens și emoționant eseu de Doru Popovici și a cuprins o serie de momente de mare interes. Dintre acestea, câteva minute închinată lui George Enescu-interpret (prezența de Alfred Hoffman). Senzaționale minute mai ales pentru acei ce nu au avut șansa de a-l fi as-

cultat vreodată pe marele nostru violonist și pianist, obsedat de arta sa, dureros de exigent cu sine însuși, suferind pentru fiecare imperfecțiune pe care discul ar fi putut-o retine. Legendară figură a muzicii și culturii românești a fost, apoi, evocată de compozitorul Theodor Grigoriu, ce și-a amintit ce a însemnat pentru destinul său de om și creator posibilitatea de a fi văzut chipul lui Enescu, dar și chipurile marilor lui contemporani Sadoveanu, Argezi, Barbu, posibilitatea de a fi participat la manifestările publice ale geniului enescian („fiecare gest al lui ne dădea de gândit, fiecare nouă lucrare mărea distanta dintre noi și el”). De la Enescu, nota cu înfiorare Theodor Grigoriu, am învățat să privim mai atent cerul, așa cum scriitorii au făcut-o după ce au citit *Luceafărul* de Eminescu. Ca atare, a conchis el, omagiul adresat lui Enescu la un sfert de secol de la moarte este un omagiu necesar adus unei mari personalități a tradiției noastre naționale. Centenarul nasterii lui Enescu va fi desigur, în 1981, un nou prilej de a cinsti muzica — avuție a întregului popor — și pe marii ei slujitori. O ana-

liză serioasă și semnificativă a bibliografiei enesciene a realizat, în incheierea *Tribunei muzicale radio*, Viorel Cosma, subliniind atit succesele cit și spațiile albe ale domeniului.

● Aspecte ale operei și momente ale vieții lui George Enescu au format obiectul și altor emisiuni, precum cele de duminică: *Bucuriile muzicii*, *Invitațiile Europei*, *Biografia unei capodopere*.

● Simbătă, 10 mai, la radio, pe programul II (ora 18,02) o interesantă emisiune va analiza locul operei *Oedip* în conștiința contemporanilor. Invitații vor fi: prof. dr. Zoe Dumitrescu Busulenga, baritonul David Ohanesian, muzicologul dr. Octavian Lazăr Cosma și Mihai Nichita.

● Revenind la programul duminicii trecute, scara, la televiziune, pe programul II, am putut urmări o emisiune-eveniment: *Omagiu lui George Enescu*, pelicule din filmoteca de aur, cuprinzând mărturiile ale lui Alfred Cortot, Tudor Argezi, Nadia Boulanger, G. Călinescu, Pablo Casals, Petru Comarnescu, Dmitri Șostakovič, Ion Voicu, Yehudi Menuhin,

„Bietul Ioanide“

IMPRESIONANT este curajul de a transpune cele două romane călinesciene în limitele unui singur film; pasionant este de urmărit procesul de transplantare a amplexelor evoluției literare într-o succintă povestire cinematografică, precum și actul fixării pe peliculă a fascinanelor contururilor ale personajelor din **Bietul Ioanide** și din **Scrinul negru**. Efortul de concentrare (se renunță la întâmplările de dinainte de anul 1939, iar periplul de iubire al arhitectului se reduce la minimum) nu înăltură năzuința de a păstra cât mai multe dintre reperiile epice; aspirația de a cuprinde a faptelor îi corespunde voința de a sugera aproape întreaga galerie de portrete, ce se succed neîncetat în cele 1600 de pagini tipărite. Realizatorii filmului **Bietul Ioanide**, Eugen Barbu — ca scenarist — și Dan Pița — ca regizor —, se inspiră (după cum precizează în generic) din cele două cărți, luându-și libertatea de a risipi gesturile importante în planurile secundare ale acțiunii ori asumându-și riscul de a contopi trăsăturile eroilor (madam Valsamaki-Farfara imprumută de la Caty Zănoagă pasiunea pentru Șoim și visul morții; și tot printr-un fel de greș neașteptate, biografia lui Butoiescu, de pildă, se modifică, reunind pe fundalul real al activității ilegale a comunistului Drăgavei câteva detalii convenționale sau câteva elemente din statutul social al lui Corneli). Documentele istorice, implicate riguros în evocare (între cele două serii ale filmului se află o suită de „actualități“ din epoca 1941—1947), iluminează însă, prin chiar prezența lor, ficțiunea cinematografică.

Metamorfozările filmice — prelungirea în timp a unor destine sau dispariția altora — se ivesc din necesitatea de a clarifica și simplifica bogatele conexiuni ale narațiunii literare; se operează o cristalizare pe un traiect unic și esențial, cel al vieții lui Ioanide, totuși în atmosfera peliculei revin ecourile complicatelor relații din interiorul lumii călinesciene. Dar semnele și nuanțele acestea subtile pot fi decifrate pe ecran doar de publicul care a citit romanele. Scriitorul Eugen Barbu are puterea și fantezia de a reordona, în scenariul său, liniile de forță ale conflictelor originare; doar unele accente se deplasează întărind grotescul — cu măiestrie, în secvența cu interogatoriul clanului Hangerliu — ori explicitând dramatismul inițial (dintre momentele de declarată greutate se impune prin austeritate și acuitate cel al anchetării incendiului).

Fluxul tramei, decupat și structurat cronologic din universul celor două romane, se coboară în nenumărate unități filmice; cu savantă profesionalitate sau dezinvoltură spontană, regizorul Dan Pița reconstituie autonom fiecare dintre portretele călinesciene, dirijază precis dispunerea lor în spațiu, stăpânește jocul de umbre sau de culori vii. El construiește din interiorul variatelor episoade tablouri distincte, compoziții supraincercate de chipuri ori instantanee cu peisaje privite din depărtare (lacul oustiu din timpul vânătorii ori coacul solitar de la falsa înmormântare). Ritualele expresive se ivesc de asemenea în explozii pitorești, — ca în excelenta secvență a Talcioacului. Sensibil în toate registrele comunicării artistice, Dan Pița lasă firesc răgaz ideilor să se rostească direct sau le împletește în ritmuri exclusiv vizuale (în finalul peliculei fantomele trecutului se pierd în întunecarea orizontului, iar simbolurile nobililor idealuri se proiectează în lumina prezentului). În **Bietul Ioanide** se simte, dincolo de intensitatea dramelor trăite de creatorul de ge-

niu ori de omul obișnuit, un anume gust pentru spectaculos, pentru reacția reverberată în deosebi către exterior. Dar permanent regizorul domină scenele „tari“, echilibrându-le prin cele următoare, prin secvențele de contemplare; căci Ioanide (întruchipat de pictorul Ion Pacea și dublat cu virtuozitate de actorul George Constantin), întotdeauna în centrul evenimentelor, meditează în lung înainte și a participa cu senină detașare la întâmplările grave, ca și la peripețiile amuzante, își gindește continuu senzațiile și credințele, fără să le mai redimensioneze — ca în romane — prin imprezibile atitudini.

Filmul are o cursivitate simplă (mărturiile subiective nu se mai interferează, planurile temporale nu se mai suprapun, improvizările fanteziei sint înlocuite de desfășurările obiective); secvențele cu strălucire mereu independentă se înșiruie sobru, ca într-o cronică a unor fapte adevărate. Totuși cadrele turnate de operatorul Florin Mihăilescu refac tocmai mobilitatea perspectivelor, la care acțiunea cinematografică a renunțat; se alternează unghiurile și obiectivele deformatoare cu cele normale, se trece brusc de la o imagine statică la una compusă dinamic, cu aparatul de filmat în mână. Rind pe rind, fizionomiile călinesciene ale Dan Pița cu o admirabilă intuiție sint supuse astfel unei analize necruțătoare. Măștile cruzimii (Gavrilcea — Ovidiu Iuliu Moldovan) și ale inconștienței violente (Max — Ion Caramitru. Tudorel — Mircea Constantinescu), chipurile inocente sacrificate (fiica lui Ioanide — Carmen Galin), ale suferinței (Elvira — Leopoldina Bălănuță) sau ale superioarei înțelegeri (Butoiescu — Ștefan Iordache) se alătură de prototipurile orgoliului (Prințesa Hanger-

liu — Olga Tudorache) și de cele ale intelectualității sterile (Hagienus — Tănase Cazimir, Sufleteț — Mihai Pălădescu, Manigomian — Petre Gheorghiu, sau Pomponescu — Octavian Cotescu), de efigiile imposturii (Gonzalv Ionescu — Gheorghe Dinică) și ale falsității abile (Valsamaki-Farfara — Marga Barbu, Gaittany — Constantin Codrescu). De fapt, prestigioasa distribuție a filmului merită citată mult mai amănunțit, pentru că majoritatea celor 350 de interpreți (de la Beate Fredanov la Anda Călugăreanu și Enniko Silaghy, de la Ion Besoiu la Dorel Vișan, de la Mircea Diaconu la Ion Visu) realizează remarcabile miniaturi portretistice.

Bietul Ioanide este cel mai dificil film realizat de Dan Pița până acum; căci mesteșugul său se desfășoară succesiv în tonalități tragice și cotești, din clocolul vremurilor de cumpănă se desprind stațuare figurile viitorului, iar dramele cotidiene închid în ele însele profunde dezbateri etice și estetice. La întâlnirea cu opera lui George Călinescu regizorul poartă cu sine trecutele experiențe, maturitatea creatoare demonstrată în rafinatele ecranizări — **Nunta de piatră**, **Dușul aurului** și **Tănase Scatiu**. Talentului și puterii sale recunoscute de plastică reconstituire a universului literar se cuvenea să le adauge, și de astă dată, o mai constantă voință de lectură cinematografică integratoare. El înfăptuiește înalta transfigurare artistică, la nivelul detaliilor; originalitatea interpretării trăiește imagine de imagine, dar fără să izbutescă a se edifica unitar de-a lungul întregului film.

Ioana Creangă

Alfred Hitchcock

FLASH BACK

Mecanismul

■ Fiind încă și azi, după patru decenii, un film deconcertant și, pentru spectatorul neprevenit, o uimitoare deziluzie, **Regula jocului** al lui Renoir a rămas, pe întinderea unei bune perioade de timp, o răscruce, o bornă de istorie. Este una din acele opere al căror merit se măsoară prin deosebirea față de trecut, pe de o parte, prin ceea ce au adus nou și viabil în viitor, pe de alta. Curios că, pentru neastimpăratul său autor, **Regula jocului** a rămas un „eșec“, o fundătură, un experiment fără urmări; pentru autori ca Buñuel, Bergman, Antonioni însemnând, din contra, în viitor, matricea unei lături a desfășurării lor.

Regizor spontan, obișnuit să se schimbe de la un film la altul, Renoir — măturându-l însuși — intenționase să facă din acest film, pe care nu-l voia și nu-l bănuia de răscruce, un „divertisment în spiritul secolului 18“, o „comedie a incurcăturilor“ (acțiunea are loc pe domeniul unui marchiz, la o vinătoare unde perechile se infierbintă și încep să-și demaște păcatele, implicându-se în ample urmărituri), un fel de, pur și simplu, exercițiu de stil. Dar iată că inspirația regizorului s-a umflat peste albie și a creat în chiar structura facilă pe care o dese-nase filmului, niște puncte de rezonanță puternice; atât de puternice încât filmul a devenit un sistem, un mecanism mergând cu de la sine putere spre niște înțelesuri mai largi, filosofice. Prin tehnică, prin stil se ajungea astfel la un nou fel de a gândi și exprima ideile; la un fel de protocol al construcției filmice în care, incastrat, faptul capătă altfel de semnificații, mai riguroase, mai pline de sens.

Tronează o atmosferă nesigură, afuritoare, o nesiguranță a timpului, care este cind „imperfectiv“, cind „perfectiv“, un fel de convenție a artificialului care, după deznodământ, îți permite să te întorci pe fir și să dezlegi totul prin prisma filosofică de care vorbeam. Astfel, se poate observa că urmărirea precipitate din castel nu fac decât să repete fuga împletită a animalelor de vinătoare; că personajele somnambulice din mecanismul muzical nu fac decât să sublinieze dezumanizarea personajelor în carne și oase; că stăpînii și servitorii seamănă uimitor cind e vorba de patimile lor mărunte (urmărirea lor sint de o perfectă simetrie, rezultatul urmărilor e identic)... precum o infinitate de alte și alte sensuri, derivind unele din altele, ca într-un joc de domino, ce împinge interpretarea tot mai departe, prin simple similitudini adiacente.

Spectatorul, oprit să se implice sentimental în acțiune, ținut intenționat la distanță pentru a vedea lucrurile în ansamblu și astfel a cuprinde cât mai multe din înțelesurile posibile, este cel pe umerii căruia Renoir pune întreaga răspundere a filmului său.

Romulus Rusan

Marcel Mihalovici, Arthur Rubinstein, Mihail Jora, David Oistrach... Greu de trecut în cuvinte forța de șoc a filmului păstrind gesturile și vocea atitor oameni iluștri. Greu de trecut în cuvinte tulburătoare splendoare a secvențelor cu George Enescu pianist. Sub umbra parfumată a unui urias buchet de flori, el cînta într-o totală și îngîndurată însingurare, ridicînd rareori spre noi ochii săi obosiți de gînduri. Cînta dreptate avea, astfel, Călinescu observînd că, la Enescu, fața sa pare însăși definiția muzicii, care e proporția. Sub puterea filmului, m-am întors la albume și cărți și, iată, că din vechi fotografii ne privește un copil, un adolescent, un tinăr a căruia elegantă siluetă era încă de atunci marcată de o melancolică detașare; iată, afișe din 1909, din 1915, din 1919, iată-l alături de Jacques Thibaud după concertul de Sonate Beethoven sau, în 1930, alături de Cortot interpretînd sonate de Bach, iată-l din nou singur, la pian, la vioară, sub soarele verii și sub fosnetul toamnei, iată afișul din 10 martie 1936, al premierei **Oedip la Opera** din Paris și cel din 22 septembrie 1958 al premierei bucureștene ce a încheiat

prima ediție a Concursului și Festivalului internațional „George Enescu“. Fotografii, declarații, amintiri... Chipul i-a fost sculptat de Anghel, Irimescu, Jalea... Importanțe instituții muzicale îi poartă numele. Generații de muzicieni au învățat de la el o înaltă lecție de artă și umanitate. Mii de oameni l-au ascultat la București, la New

York, în micile orase de provincie ale României interbelice, la Paris și Londra. Drumul lui în artă și în viață a fost drept și ce elogiul poate fi mai mare decît cel cuprins în aceste cuvinte?

Ioana Mălin

SECVENȚA

● Revăzut după cîțiva ani de la premieră, **Zidul**, filmul lui Constantin Vaeni, își păstrează (așa mi s-a părut) virtuțile psihologice. Și poate nu doar acestea, ci și — în primul rînd — subtila capacitate de a distinge (fără a le îndepărta una de alta) între o tensiune a epicului și una de ordin interior a personajelor. Revoluția se face cu tot ce poate arunca pe teava ei o pușcă, dar, în același timp, cu tot ceea ce poate ține dintr-o materie cenușie și din zăbuciumul patetic al unei conștiințe. Cum spuneam, Vaeni a înțeles în chip inteligent acest lucru, iar filmul său este rotund, „copt“ la o flacără în stare a face din apă bloc de gheață.

a. bc.

TELECINEMA

● „Nu filmez niciodată o felie de viață căci oamenii o pot găsi foarte bine acasă, pe stradă, sau chiar la intrarea în cinema. Ei n-au nevoie să plătească pentru a viziona o felie de viață... A face filme înseamnă pentru mine înainte de toate să istorisesc o poveste, fie și de necrezut, dar niciodată banală. E preferabil ca ea să fie dramatică și umană. Drama este o viață din care s-a eliminat plictisul... Fru-musețea imaginii, frumusețea mișcării, ritmul, efectele, totul trebuie să se supună și să fie sacrificat acțiunii.“ Cu asemenea idei pe care nu le-ar fi semnat nici unul din geniile cinema-ului, de la Eisenstein la Visconti, de la Griffith la Antonioni, — Hitchcock a elaborat o artă care stă demnă lîngă a celor mari, obsedați de orice altceva decît de povești neortodoxe, cu succes la public. Conservator blind dar sigur pe sine, el a dat filme fără de care cinema-ului nu poate fi înțeles nici în evoluțiile și nici în revoluțiile sale. Străin de grandoearea neorealismu-

Sir Alfred, vicleanul

lui, suind zilnic gîtul cotidianului, — Sir Alfred e nu mai puțin puternic în arta lui decît căutătorii „feliilor de viață“ în simburii cărora strălucesc soarele unui înțeles fundamental. Geniile nu-s partidele unui program comun. Cu un program conformist și suspect ori-cărui cinefil de avangardă — Hitchcock a creat povestile unor imagini care au depășit acțiunea generatoare, izvorită și la el din cele trei surse esențiale pentru orice artist de importanță apăsătoare: neliniștea, dragostea și moartea. Rece la orice lirism declarat cu bravură, travestit mereu în simplu tehnician, el ne-a dat o poezie indiscutabilă și ferecată a obiectelor și relațiilor în care cei mai mulți au găsit doar groaza și suspensul, deși el s-a apărut cu strălucire de asemenea titluri ca: „Inventatorul suspensului“ sau al „filmului cu cine a ucis?“ În orice suspens, el a căutat un mister („pentru mine misterul e rareori un suspens“) și în orice mister — o emoție ridicată din acel humus de

inteligentă, îndoială și humor care dau artistului dreptul său revoluționar de a se îndoi că lucrurile stau așa cum decrètează optica atotputernică a evenimentelor. El a descoperit în cinema, prin cinema, acel tremur al omului întins ca o frînghie peste o prăpastie; el a dezvăluit frînghia de unire dintre trestia și bestia umană. Cum a izbutit Alfred Hitchcock să scoată atita lirism al gîndirii din idei care nu-l căutau, atita ritm angelic din crime diabolice, atita vioioșie din cestiuni mizerabile, atita nonconformism din personaje burgeze, bine așezate, atita eroism din infricosați și șovăielnici, cum a putut o gîndire bonomă, rezonabilă și cumsecade să ajungă la arta paroxis-melor succesive dintr-o situație — rămîne enigmă cea mai curată a creației sale, vicleană ca orice operă profundă.

Radu Cosașu

Enescu — astăzi

ORICÎT de greu îi vine comentatorului să spună despre Enescu ceva nou, original, el are permanent conștiința că personalitatea muzicianului nostru reprezintă o lume atât de puternică, bogată, nuanțată, complexă, încît — cel puțin deocamdată — nu poate afirma liniștit, concludiv : cele de pînă acum sînt toate cele ce se puteau spune despre omul și artistul Enescu.

Locul și rolul său în epocă se poate stabili cu relativă ușurință, mărturie stînd cuvintele scrise ori spuse, și mai ales exprimările muzicale. Astfel, Enescu demonstra, încă de la începuturile sale, în pragul secolului, că putem cuteza spre cele mai semete piscuri, că ele sînt perfect accesibile spiritului românesc. El făcea contemporanilor dovada că izvoarele noastre folclorice, vechi de milenii, sînt pline de sevă, de forță și originalitate, perfect integrabile universalului, pe care îl colorează

și îl îmbogățesc cu unicate. Dar ca să ajungă aici, Enescu a parcurs, cel dintîi, pentru toată muzica românească, secole de cultură europeană, aducîndu-ne la zi cu tehnica și modul de gîndire din marile opusuri universale.

Incurajarea enesciană nu a fost pentru contemporani doar indirectă, psihologică, bazată pe prestigiul imens al muzicianului în întreaga lume, ci și directă, nemijlocită. Să nu uităm rolul său în formarea interpretului și compozitorului Dinu Lipatti, să nu uităm de Premiul Enescu, prin care au fost stimulate și răsplătite străduințele altor compozitori români.

Exemplele de acest fel sînt numeroase, au devenit de mult notorii și nu ne propunem să insistăm asupra lor. Important acum este că imboldurile, impulsurile, radiațiile enesciene nu rămîn un capitol închis din istoria muzicii noastre, căci multe dintre sugestiile, învățămintele sale rămîn încă valabile

astăzi, chiar dacă nu toate în exact forma lor directă, inițială.

Cu trecerea timpului începem să înțelegem din ce în ce mai bine pe acel Enescu, mai puțin cunoscut, dar nu și mai puțin autentic. El a început prin a descrie cu sunete și a ajuns la a filosofa prin sunete. Sugestia Enescu este acum reutilizată de creatori : cei ce trăiau în preajma-i încercau să scape de fascinația muzicii sale pentru a nu cădea în pastişe, dar după ce s-a scris atîta muzică valoroasă relevînd existența unor drumuri noi, Enescu poate fi reactualizat în diverse moduri, unul dintre ele fiind sugerat de concordanța muzicii sale cu o direcție modernă astăzi : întoarcerea la lirism, la sentiment, la expresivitate. Enescu timpului său nu a fost „modern“, „avangardist“ — a fost el însuși, innoirile lui nefiind exterioare, de metodă componistică, ci interioare, de complexitate, de rafinament, de sinteză. După decenii de frămîntată experiență pe drumuri mai mult sau mai puțin fertile, compozitorul actual constată că echilibrul, bunul simț specific românesc pus de Enescu în toate partiturile rămîn o soluție permanent valabilă. Și tot datorită lui Enescu, compozitorului de astăzi îi devine posibilă, printre alte orientări semnificative, o reformulare a ogîndirii acelei sinteze de spirit românesc, care este spiritul mioritic : doinirea lungă, liniară, contemplativă.

Ce-i drept, compozitorul nu mai poate scrie acum cu melodica, armonica, orchestrația enesciană, dar există în partiturile pe care ni le-a lăsat sugestiile de scriitură perfect utilizabile. Astfel este cizelarea în detaliu, șlefuirea cu maximă finețe și rafinament a fiecărui element ce alcătuiește muzica, de la tăcere la sunet — cizelură ce ne duce cu gîndul la un alt mare român obsedat de perfecțiunea micrometrică a operelor sale, lucrate însă în duritatea pietrei : Constantin Brăncuși.

Apoi, întrepătrunderea de idei, de o intensitate și o bogăție fără seamăn și nu în ultimul rînd echilibrul clasic, ascetic, al tiparelor muzicale, echilibrul sesizat de George Călinescu în chiar portretul fizic al omului Enescu. Ne amintim cuvintele lui Călinescu : „El este ca un soare ce înainte de a apune se impurpurează. Ființa sa este de o venustate desăvîrșită, care s-a purificat mereu ca sunetul unei viole...“ și ne gîndim că o reactualizare enesciană este posibilă și printre nemuzicieni, mai cu seamă printre literați, deși plasticienii pot desprinde la rîndul lor din muzica enesciană nu numai evocarea, ci și imaginea asociată culorii, o întregă lume de sugestii calde, originale...

Se vorbește adeseori despre școlile naționale de compoziție, dar școlile interpretative, chiar cînd sînt celebre, parcă nu poartă atît de evident amprenta naționalului. În acest context ne întrebăm dacă nu cumva analiza atență a înregistrărilor lui Enescu (puține, cite sint) ar putea adăuga o verigă originală școlii noastre naționale prin particularitățile unice ale modului său de talmăcire ce-și are însă originea în temperamentul și gustul interpretului popular. Astfel, strunele vioii deapănă un fir din care se țese un adevărat abur învăluitoare, surdinaț; pedala pianului creează un halou de sunete socotit la alții ca nemuzical, dar atît de natural la Enescu încît canoanele obișnuite, scolastice, cad în fața vrajei irezistibile create de degetele și sufletul artistului. Evident, o asemenea manieră de interpretare ar fi valabilă nu pentru cei ce se inițiază în arta instrumentului, ci pentru artiștii noștri stăpîni pe mijloacele tehnice de exprimare.

Cu cît ne apropiem de Enescu realizăm că el are mai multe fațete, uneori chiar contradictorii, dar contradictorii în sens fertilizator, artistic. Așa putem înțelege cum compozitorii noștri actuali — atît de diverși în orientări stilistice, în modalități de exprimare, atît de diferiți ca personalitate — își afirmă deschis filiația enesciană, iar lucrările lor poartă amprenta spiritului enescian, despre care spunem de multă vreme că este expresia spiritului național.

În afara acestui capitol în sine pe care îl reprezintă muzica sa — din ce în ce mai cîntată, mai pusă în adevărata lumină meritată de valoarea și mesajul înalt ce-l poartă — Enescu ne-a lăsat un mod de gîndire, făcînd posibilă realizarea fuziunii național-universal. Exemplu ce nu poate fi copiat, ci urmat în ceea ce rămîne semnificație; Enescu reprezintă un simbol. El se numără printre acei puțini cărora oricine îi poate acorda iubirea, chiar fără să-l înțeleagă întru totul. Cît despre profesionist, acesta nu-l poate înțelege fără să-l iubească...

Iată doar cîteva dintre modalitățile prin care Enescu este astăzi prezent, actual, necesar. Și ar mai fi una, e drept subiectivă, dar greu contestabilă : deși au trecut nouăzeci și nouă de ani de la nașterea și douăzeci și cinci de la stingerea sa, totuși vorbim despre Enescu ca și cum ar fi încă printre noi, ca și cum ar fi doar plecat undeva, într-unul din strălucitele sale turnee și de acolo ve-ghează atent în continuare la destinul muzicii românești.

Silviu Gavrilă

Plastică

Granița dintre arte

● DATORITĂ unor prejudecăți, granițele dintre profesii sînt, indeobște, greu de trecut. Și, curios, una din cele mai grele e chiar granița dintre arte... „Ce caută plasticianul cutare... în proză ?“, „Ce caută un violonist atît de reputat... în poezie ?“... Răspund prin întrebările de mai sus, unei prezumtive întrebări : ce l-a venit lui Alecu Ivan Ghilia (scriitorul care nu mai are nevoie de nici o recomandare) să picteze. Și mai ales să deschidă o expoziție de pictură ?

Sămînța culorii, a imbinării culorii, pe care-a ocrotit-o cu grijă, a grădînit-o în taină, pînă a dat rod, rodul de azi, e pusă de mult în el, cu mult înainte de-a urma și-a absolvi Institutul de artă plastică din Iași. Așadar — pentru cei ce n-au știut —, unealta scrisului și paleta i-au stat totdeauna alături, numai că hotărîrea de-a se confesa oamenilor, prin culoare, a luat-o abia acum.

Dacă Alecu Ivan Ghilia ar mai fi avut vreo expoziție s-ar fi putut spune, probabil, că seamănă cu el, dar așa, se poate spune că nu seamănă cu nimeni. Picturile lui par a ieși din frămîntatul pămînt natal... Pentru că Alecu e un suflet frămîntat, frămîntat ca pămîntul hărăzit să dea mereu ceva luminii care-l mingie : un fir de iarbă, un copac, un spin albastru, o vișină singerie, un susur de izvor... Cei ce caută povești în picturile sale n-o să le găsească. Ele sînt gînduri, stări sufletești, idei, — pentru că Alecu e horit de iele — sugestiile, exprimate prin culoare, care cheamă și emoționează. Nici mă-

car n-a pus titlu lucrărilor, ale căror nuanțe converg spre un cromatism unitar, sint, de fapt, o frescă a sufletului său. Ca și picturile, sculpturile sînt sugestive, selectate cu ochi dilatat din săciile sub care a copilarit și cărora, adăugîndu-le ori eliberîndu-le de cite ceva, le-a sporit expresivitatea.

Sculpturi de ALECU IVAN GHILIA

Expoziția lui Alecu Ivan Ghilia, de la „Majestic“, este, așadar, a unui artist care și-a cîștigat dreptul de a trece granița dintre arte, mai mult, de a le imbrina. Cu brio !

Alexandru D. Lungu

GALERII: „Orizont“

■ CALIGRAFIIND cu incontestabilă grație și dezinvoltură sinuozitățile unui repertoriu preponderent fitomorf, justificat prin intenția metaforei germinației, HORTENSIA MASICHIEVICI MIȘU confirmă reputația redutabilei gravoare și ne propune, într-un firesc raport de reciprocitate, calitățile desenatoarei. O permanentă și binefăcătoare acuratețe profesională, știința imprimării și logica valorificării spațiului expresiv în raporturi compoziționale gîndite totdeauna pe un centru optic și emoțional, conferă acea ținută riguroasă elegantă și de un rafinat esteticism ce definește ansamblul prezentat. Soluția aleasă pentru această expunere interferează elementele unui repertoriu obsesiv, capabil de aluzii și simboluri, dar și sursa unor „efecte“ imagistice, cu pasiunea pentru detaliu îndelung elaborat și șlefuit, mai ales că mijloacele alese — desenul în tușuri colorate și gravura în metal — pot fi subordonate intenției. Pornind de la o idee centrală cu incontestabile virtuți aluzive, cea a confruntării dintre sursa vieții, „mirabila sămînță“, și agresivitatea unor fenomene adverse neidentificate, artista oscilează între tentația imaginii „frumoase“ și cea a expresivității tranșante, tonul general rămînd în teritoriul de graniță. Și aceasta cu atît mai vizibil cu cît în unele desene „accidentul“ petei de tuș este regizat și supralicitat pentru a obține efectul dorit, cel de firesc incontrolabil, la fel ca al structurilor elementare. Dar cum cantitatea de logică structurală și redactarea atență sînt dominante, convertîndu-se în voință de stil și expresivitate, trebuie să reținem că ne aflăm în fața unei creații în sensul autentic și pozitiv al termenului și că, numărîndu-se printre puținii „fanatici“ care nu au abandonat gravura, Hortensia Masichievici Mișu contribuie într-un mod particular la definirea reliefului graficilor noastre contemporane.

V. Caraman

DE OCUPAȚIE

Un document emoționant

IMPREJURĂRI de ordin personal imi îngăduiseră să capăt vesti despre tragedia prin care trecea poporul grec în timpul ocupației din 1941—1944, chiar în momentele cind faptele se consumau cu atrocitate pe pământul sfîrtecat al Eladei. Fostul meu prieten și coleg de studenție, Anton Mystakidis, bucureștean prin baștină și educație, dar de cetățenie greacă, animat de fierbinți sentimente patriotice, a plecat din România în 1940, cind a început campania din Balcani, angajîndu-se ca voluntar în lupta pentru apărarea „patridei”. Rănit pe front, a fost internat într-un spital din Atena, de unde imi trimitea lungi scrisori paterne, împărtășindu-mi toate suferințele fizice și ravagiile morale prin care trecea. De la el am aflat că un alt prieten atenian al nostru, Stavru Garganidis, absolvent al Academiei de Comerț (il cunoscușem cu puțin mai înainte, cind făcusem prima călătorie în Grecia), căzuse pe frontul albanez, la începutul ostilităților, tocmai cind împlinea frumoasa vîrstă de 24 de ani. A fost o pierdere care m-a afectat puternic, fiindcă dispărea un om de o rară noblețe sufletească. Știam, de asemenea, că soții Kazantzakis, surprinși de evenimente în insula Egina, unde își impuseseră exilul intern, în ciuda tuturor privațiunilor la care se expuneau, o duceau foarte greu cu aprovizionările, și eram fericit cind puteam să le trimit, pe căi semi-oficiale, cite un pachet cu alimente neperisabile, spre a le face o bucurie. Din ziare și din comunicatele militare aflam despre operațiile strategice nimicitoare ce se desfășurau pe pământul Greciei, iar știrile acelea cumplite, sosite prin diferite canale, ne îndurerau și ne umpleau de compasiune, gîndindu-ne că marile jertfe și ireparabilele distrugerii se petreceau pe solul unde se aflau vestigiile unei strălucite civilizații de la care se revendica cu mîndrie superba noastră civilizație europeană. Legile războiului erau însă crude, ele nu țineau seama de considerațiile acestea sentimentale.

Dar iată că, după patruzeci de ani, ni se oferă prilejul să cunoaștem adevărata dimensiune a tragediei, înregistrată de un martor ocular chiar pe parcursul derulării dramei, făcîndu-ne să ne zguduim a doua oară la evocarea unor întîmplări a căror brutalitate depășea atunci puterea noastră de închipuire. Cartea Ioanei Tsatsos, *Jurnal de ocupație*, apărută acum în traducere românească (*), ne întoarce cu patru decenii în urmă, deschizînd răni și dureri pe care le credeam de mult cicatrizate în inimile oboseite de povara anilor. Autoarea a trăit toată acea perioadă în Atena și a participat nemijlocit — adesea lîund ini-

țiative și organizînd acțiuni ce implicau mari riscuri — la efortul poporului grec de a neutraliza teroarea exercitată de o-presorii veniți din afară. După cum însuși titlul o arată, acest „jurnal de ocupație” acoperă întreaga perioadă „neagră” a Greciei, din 1941, cind s-a declanșat invazia armatelor germane și italiene, pînă în 1944, cind s-a obținut eliberarea. Nu e vorba de un jurnal intim obișnuit, cum s-ar putea crede, ci avem în față **jurnalul unui luptător**, respectiv al unei **luptătoare**. Mai mult încă, aceste pagini, pulsînd de sinceritate și dramatism, formează un catehism al eroismului, consemnat de o femeie activă și curajoasă, hotărîtă și dirză, care a jucat un rol important în opera de salvagardare a patriei, contribuînd prin diferite mijloace la alinarea suferințelor și întremarea conștiințelor în greaua încercare a războiului.

Dealtfel, de la început, Ioanna Tsatsos ține să precizeze în prefața cărții sale: „Acest volum are privilegiul de a fi fost redactat în timpul îngrozitoarei tragedii. Este un fel de arhivă. Se pomenesc faptele și imediata lor consecință. Și ele sînt

atit de mari, încît nu incăpe nici critică, nici prejudecată împotriva lor. Este istorie adevărată”. Însemnările sînt concise, fruste, străine de orice tendință de literaturizare (deși autoarea e o cunoscută poetă), totuși accentul cade nu atît pe amploarea socială a faptelor, cît pe aspectul psihologic, angajînd virtuțile patriotice ale oamenilor, tenacitatea combativă, puterea lor de sacrificiu. Leit-motivul acestui jurnal — care este, în esență, un imn închinat victimelor Rezistenței din Grecia — îl constituie tocmai această ferveare a luptătorilor pentru independența națională împotriva unui aparat represiv de ocupație dur și inclement.

Episoadele ce ilustrează asemenea acte de vitejie sînt nenumărate și memorabile. Unele au fost trăite direct și personal de Ioanna Tsatsos, altele reținute din „zvonurile îngrozitoare ca în vremurile vechi în jurul lui Missolonghi”, cum mărturisește autoarea. Numai că aici nu e vorba doar de simple „zvonuri”. Dovadă, cutremurătoarea pagină despre masacrul de la Kalavrita, întîmplat la 13 decembrie 1943, cind satul a fost ars pînă în temelii, sub ochii bărbaților strînși în cimitir și în-

conjurați de mitraliere, ca să nu fugă nici unul și să vadă cum li se mistuie în flăcări avutul, locuințele, poate și familiile. La urmă a oser și ei secerăți de gloanțe, pentru ca opera de represalii să atingă, sau să întrecă prin violență și sadism, nivelul apocaliptic cunoscut în cazul exterminărilor de la Guernica sau Lidice.

Astfel de episoade abundă în **Jurnalul de ocupație**. Ele alcătuiesc o epopee ce s-a desfășurat — la fel ca multe altele — în secolul nostru, dar care amintește, prin tensionarea faptelor și prin grandoare, vechile epoei făurite de geniul grecesc cu mii de ani în urmă. În ultimă instanță, totul e o exemplificare a gradului pînă la care speța omenească e capabilă să ducă și să îndure propriile ei devastări și propriile ei remușcări. Cartea Ioanei Tsatsos e încă un testimoniu al traumelor ce-au zguduît și au umplut de rușine zbuciumata istorie a veacului nostru. Apariția ei în limba română ne relevă un document mișcător, a cărui lectură rămîne profund obsedantă.

Pericle Martinescu

Ilustrații de Tanasis Fappas pentru Jurnal de ocupație

*) Ioanna Tsatsos, *Jurnal de ocupație*. Traducere de N. Carandino. Editura Eminescu, 1980.

„Țiganiada” în limba cehă

NE-A parvenit cu mare isțirziere prima versiune integrală într-o limbă străină a poemului eroi-comic al lui Ioan Budai-Deleanu: traducerea în limba cehă, cu titlul *Cikaniada*, apărută în 1972 în Editura Odeon din Praga. Numele traducătorului (traducătorilor) nu figurează nicăieri în cuprinsul volumului. Versiunea este prefațată de regretatul Karel Krejčí, fost profesor de literatură comparată la Universitatea Carolină din Praga și a apărut, sub nr. 62, în colecția „Živá díla minulosti” („Opere nemuritoare ale trecutului”), îngrijită de Miloslav Zilina (tiraj: 800 de exemplare).

Reputat specialist în domeniul literaturii comico-satirice universale, în particular al poeziei eroi-comice a slavilor, căreia i-a consacrat o masivă monografie (*Heroinomika v basnictvi Slovanu*, 1964), profesorul Krejčí prezintă opera și personalitatea marelui poet român în pagini care împletesc competența și erudiția cu entuziasmul nestăpînit în fața unei descoperiri revelatoare. Acum mai bine de două decenii încadraze *Țiganiada* într-un mai larg context comparat, în substanțialul studiu *Le poème héroï-comique dans les littératures des renaissances nationales du XVIIIe et du commencement du XIXe siècles* (în „Cercetări de lingvistică”, *Mélanges linguistiques offerts à Emil Petrovici*, III, 1958, supliment, Cluj, p. 283—290), demonstrînd că, prin mesajul ei umanist, progresist, opera poetului român răspundea unei necesități generale a popoarelor din estul și sud-estul Europei, aspirațiilor acestora spre eliberarea națională și socială. Il va aminti pe Budai-Deleanu pe același plan și în monografia din 1964 despre poezia eroi-comică a slavilor (p. 162). Acum, în studiul la editia cehă a *Țiganiadei* (*Rumunská Cikaniada a její autor*, p. 7—17), învățatul ceh face mai întîi o scurtă expunere a dezvoltării culturii și literaturii române pînă la Budai-Deleanu, insistînd asupra specificității aspirațiilor culturale și politice ale românilor transilvăneni. Înfațîșînd multilateralitatea preocupărilor lui Budai, profesorul Krejčí îl pune — ca istoric și filolog —, alături de un Lomonosov la ruși, Dobrovský la cehi sau Vuk Karadžić la sirbi.

Pentru a explica geneza *Țiganiadei*, autorul face o succintă incursiune în istoria genului eroi-comic de la Homer la Voltaire (modalitate care a prilejuit și la noi ample și profunde studii, de la Aron Denusianu pînă la Ioana Em. Petrescu), pentru ca, reluînd idei anterioare, să-l apropie pe Budai cititorului ceh prin sugestive comparații cu eposul eroi-comic al slavilor (cu deosebire poemul despre amazoane al lui Sebastian Hněvkovsky). Nu omite, de asemenea, să sublinieze ideile profund revoluționare ale autorului român, rod al observării atente de către acesta a realității politice europene de la sfîrșitul secolului luminilor, vina comică, măiestria conducerii acțiunii, procedeele originale (tehnica pseudocomentariului filologic, cu intenții de îngroșare a satirei), inventivitatea lingvistică, pusă magistral în slujba mesajului artistic al poemului.

Traducătorul, care, în marea sa modestie (sau, poate, din motive numai de el cunoscute, urmînd procedeul lui Budai însuși...), a ținut să rămînă anonim —, a dat în limba soldatului Svejka (apropiere plină de semnificații) o *Țiganiada* de o savoare care concurează originalul. (În treacăt, observăm că unul din drumurile europene ale țiganilor, trecînd prin Boemia cehilor, a făcut ca într-o limbă ca franceza *bohémien* să însemne și „țigan”!). E ușor de imaginat cite greutate s-au întîmpinat pentru a se traduce peste 3300 de versuri (în endecasilabi, sestine, de multe ori cu folosirea „enjambement”-ului), scrise într-o limbă plină de arhaisme și regionalisme, cu tot felul de subtilități semantice, simboluri onomasiologice și alte multe voite intenții ce nu se lasă ușor descoperite. O asemenea operă poate fi transpusă cum se cuvine într-o limbă străină (oricare ar fi aceasta) numai în urma unui îndelung travaliu, a unei convețuiri intime cu ideile creatorului ei, cu epoca și atmosfera locurilor pe unde a trăit, numai avînd un deosebit simț lingvistic, un indiscutabil talent și o adîncă înțelegere a actului de cultură major. Dacă au fost doi traducători (un filolog, bun cunoscător al limbii și literaturii române, și un poet consacrat), atunci trebuie să spunem că această colaborare a avut ca

rezultat o operă remarcabilă, ce cu greu s-ar mai putea repeta (deocamdată avem cunoștință de o încercare similară, în curs de finalizare, în limba polonă). Fără a intra în amănunte (acestea pot face obiectul unui studiu aparte*), ne îngăduim a sublinia cu profundă stimă și admirație marea reușită a prietenilor noștri cehoslovaci, care, alături și, credem, din îndemnul ilustrului savant și om de cultură care a fost Karel Krejčí, dîndu-și seama de valoarea și actualitatea *Țiganiadei* românești, au consacrat ani buni de viață pentru a o traduce în limba lor, făcînd un enorm serviciu atît culturii române cît și apropierii dintre popoarele noastre. Un cuvînt de recunoștință și pentru prestigioasa editură pragheză „Odeon”, care, apimată de aceleași înălțătoare sentimente și fără a se gîndi la... rentabilitatea imediată, a înțeles să patroneze această dificilă operă românească preeminesciană, incluzînd-o în rîndul seriei sale de capodopere ale literaturii universale.

NE facem totodată și o plăcută datorie din a sublinia, cu acest prilej, că versiunea cehă a *Țiganiadei* poate fi înțeleasă și ca un răspuns peste veacuri la interesul pe care Budai-Deleanu însuși l-a acordat culturii ceh și slovace. Cunoștințele de limbă cehă — pe care le-a putut căpăta încă la Viena, cu profesorul Josef Zlobický — le va folosi mai tirziu, alături de alte numeroase cunoștințe din alte limbi, cu scop comparatist, în scrierile

*) Un singur exemplu: *Romândor* — numele generic al conducătorului popular — intruchipare a idealului de eliberare națională —, a devenit în cehă *Vlastimil* (de la *vlast* — „putere” și *mil* — „rădăcina verbului a iubi”, devenită terminație specifică onomastică cehă și în general slave), fapt care ilustrează ideea formulată de noi înșine în cîteva rînduri, conform căreia „acest nume-cheie (ca de altfel și alte nume simbolice din poem), va putea fi înțeles în valabilitatea sa generală numai prin traducerea sa ca un apelativ, cu instrumentele lexicale specifice fiecărei limbi. Parcurgînd la întîmplare oricare pagină din această traducere, avem impresia că așa ar fi putut s-o scrie un ceh, contemporan cu poetul român.

sale lingvistice; a posedat cărți de istorie de autori cehi, pe care le-a folosit pe larg în disertațiile sale istorice (*Opus Christophori Jordan de originibus slavieis*, Vindobonae, 1745; *Joannis Antonii Leopoldi introductio ad historiam naturalem*, Pragae, 1777); la Lvov, în practica sa de secretar și consilier de tribunal, a numărat printre apropiații săi, colegi de breaslă, și cehi ca Anton Chitry sau Anton Rozberský, ultimul un mare teoretician-jurist al epocii; nu i-au fost, probabil, străine ideile și preocupările altor intelectuali cehi, stabiliți tot atunci în capitala Galiției, ca profesori la Universitate (Vit Vrecha, Jan Ambros, Franz Kodesch s.a.). Așa stînd lucrurile, viața și opera lui Budai-Deleanu pot fi privite și ca un capitol de referință în istoria relațiilor culturale româno-cesoslovace, care, prin traducerea în cehă a *Țiganiadei*, urmînd traducerii *Peripețiilor soldatului Svejka* în românește, se ridică la cote și mai înalte, și mai promițătoare.

Ne mai rămîne să considerăm această primă traducere integrală a *Țiganiadei* și ca un **îmbold pentru realizarea altora într-una sau mai multe limbi de largă circulație**. După cite știm, nu există decît traduceri fragmentare (de exemplu, în „Romanian Review”, XIX, 1965, nr. 4, p. 95—100, traducere în engleză de Andrei Bantaș a unui fragment din cîntul al VIII-lea; versiuni în franceză, rusă și germană în edițiile respective ale aceluiași reviste). Acum, cind Ioan Budai-Deleanu a intrat în enciclopediile străine cu epititul de „poet genial” (vezi, *Lexicon der Weltliteratur*, hgb von Gero von Wilpert, Stuttgart, 1963, p. 219; ed. II, 1975, p. 250), cind poetul român este așezat la loc de cinste în numeroase istorii ale literaturii din întreaga lume, cind avem, în sfîrșit, o ediție științifică a operei sale poetice (F. Fugariu, 1974—75), iar studiile despre viața și opera sa se înmulțesc pe zi ce trece atît la noi cît și peste hotare, avem speranța că o traducere integrală într-o limbă de largă circulație (operă a unuia dintre tot mai numeroșii admiratori străini ai literaturii române sau a unui român, într-o ediție bilingvă) își va face, cit de curînd, apariția, asigurînd pentru totdeauna românului Ioan Budai-Deleanu locul ce i se cuvine în conștiința Europei, în cultura universală.

Mihai Mitu

GDANSK

TOTUL a început astfel: la capătul străzii am văzut o clădire asemănătoare cu Westminster Abbey, în măsura în care turnurile marilor catedrale se fixează în imuabile tipare decorative... Apoi am dat capul pe spate și m-am uitat la creștele caselor colorate, construite în manieră olandeză, cu ferestre prelungi, grupate trei câte trei și care nu aveau priviri goale, împărțite fiind în mici pătrate în care se afla, desigur, ceva de descifrat, școlărește și cu migală. (Burlanele păreau tulpini de lalele uriașe îmbocind sus, lângă un geam de mansardă.)

M-am uitat așadar în lungul străzii și, de la bun început, am fost convins că e vorba de ceva deosebit de tot ceea ce mai văzusem până atunci... Așa am intrat într-un oraș neverosimil de frumos, pe o stradă care avea, totuși, nume. (Cred că **ulica Mariacka**.)

Port încă din secolul al XI-lea, vechiul Gdańsk a fost construit odinioară de meșteri olandezi cu ochi voioși, „la fel de surizători ca și gura” (cum zicea un scriitor olandez) și pentru care o casă trebuia să fie tot atât de poleită și de gătită ca și o femeie frumoasă. Oraș liber, el va deveni Dantzigul unde, pe timpul guvernului Papen, intenționa Hitler să-și plaseze sediul Cartierului general, deși, până la urmă, a ajuns la concluzia că nu-i oferea garanții suficiente pentru securitatea partidului. Vorbea mai târziu despre Dantzig ca despre un Anvers al mării Baltice, într-o Europă germanizată, dar judecând după cum arăta în 1945 orașul, putem spune că visele dictatorilor sînt nimicitoare. În diverse vitrine din Gdańsk sînt expuse astăzi, în rame groase, imagini ale caselor transformate în ruine, amintire intolerabilă, urmată de voința de-a uita, căci dacă totdeauna gândurile „de mine” ar fi egale cu cele „de ieri”, nu țiar rămîne, uneori, decît să te sinucizi. Gdańsk-ul e viu deși, la un moment dat, se mai ținea doar într-un fir de iarbă. Însă un fir miraculos de iarbă... Restaurarea Primăriei, construită în forma-i inițială acum șase sute și ceva de ani, a cerut nu mai puțin de un sfert de secol, ceea ce e o nimică toată față de voința de-a restaura Primăria. Peste toate plutește, în sălile ei (sala roșie, se spune, una din cele mai demne de admirat din Europa), o iradiere mai rar întâlnită a Frumosului, pentru care materia nu e niciodată stingheritoare. Așa încît, plăcile de faianță cu portrete de cetățeni, ornamente de sobe, relieve ale orașului de odinioară nu îți dau impresia de ceva mort. Ai zice că piatra nu se răcește de fapt niciodată în ceșosul Gdańsk. Culorile nu se decolorează. O imagine doar în alb-negru, nu pare demnă de el.

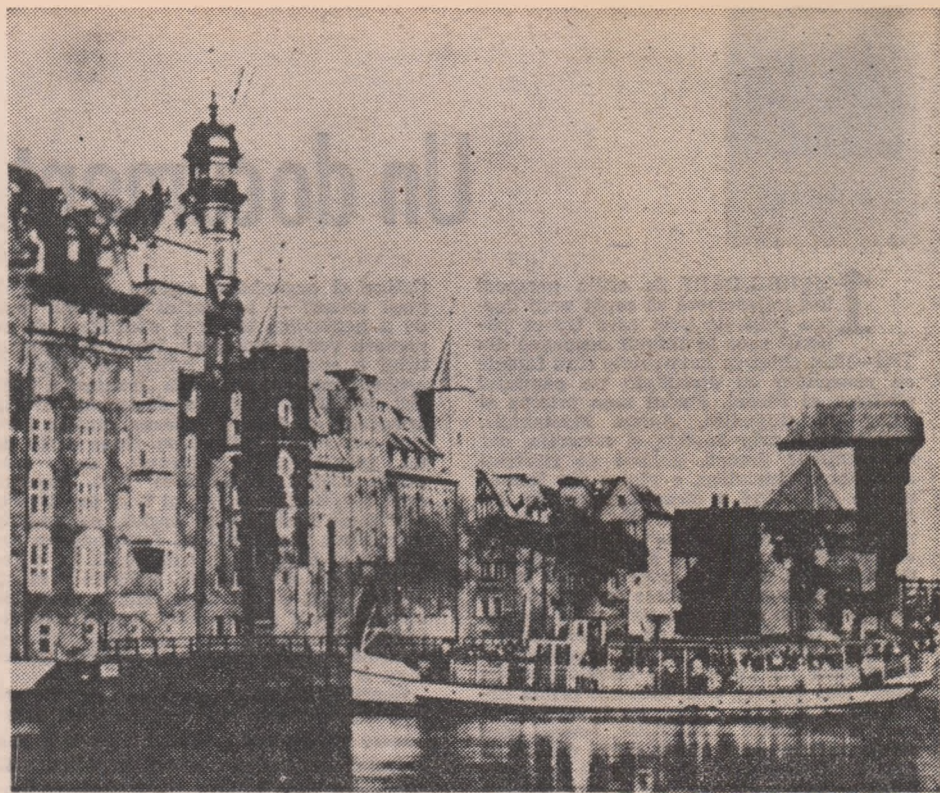
Tridentul de bronz al unui Neptun ar vrea să marcheze, ca un compas, centrul fîntinii din secolul al XVII-lea, înconjurată de mici zeițăi și himere. Zeul Mării privește în adîncul de taină al orașului ca după o retragere a apelor și nu mă-ndoiesc că tot el, rotind semi-

cercul fîntinii, l-a transformat în sferele așezate în fața caselor, pe **ulica Piwna**, înaintea șirului scurt de trepte, înverzite de mușchi, care urcă pînă la balustrada teraselor joase. Poate că întreg Gdańskul e un corp de rotație în jurul unei idei despre „frumos”, apa fiind planul tangent la sferă — apa pe care s-a făcut negoțul, datorită căruia a înflorit și arta.

Pe ulița Morilor mari am văzut morile de apă din secolul al XIV-lea, ce-au funcționat pînă după război. Zborul corbilor dă o anumită ondulare vălului de nemișcare întins deasupra apei, căci oricum ar clipoci ea, izvorul i se trage dintr-o calmă eternitate. Altădată, doar suspinul unei picături l-am auzit pierzîndu-se în gura monstruoasă a peștelui din capătul unui jghiab de piatră: unul din măruntele zgomote ale vechiului oraș.

DEȘI locuit, deși nu e doar un muzeu, Gdańskul rămîne izbitor de lipsit de stridențe... Atît cit am stat în el, scîrțîitul unei uși, niște lovituri de ciocan, un zgomot înăbușit, parcă ireal, venind dintr-un subsol cu firmă metalică — **Marochinărie**, — și bătaia de aripi a porumbelilor, doar atît, aș zice, mi-a trecut pe dinaintea ochilor, auzul rămînînd, de fapt, în urmă, tinzînd către ceea ce simțeam că sînt infrasunetele orașului. Căci altfel sigur că în ceas de pace e mai mult liniște în atelierul Armurierului, în fața căruia ne-am oprit să ne uităm la un vechi tun rezemat de două pietre. O casă roz adăpostește la parter o farmacie — **Apteka** — și pe vitrină scrie cu litere aurii **Officina Sanitatis**. Poți trece pe sub arcada de marmură ca pe sub bolta altor vremuri, cînd încă se mai practica terapeutică hipocratică și, în alt moment de tăcere, cineva ținea în echilibru balanța dintre leac și otravă, ambele accepții ale termenului grec **farmaka**.

Cum tocmai mă gîndeam la asta, am dat cu ochii și de firma **Bar**. Nu atrăgea în special atenția, dar ghidul nostru, **Iózef Palankiewicz**, se grăbi să-mi explice, cu umor, că e vorba de un lacto-bar. La urma urmei, nimic insidios în acest Gdańsk în care „poarta de aur” a orașului se înalță în calea regiilor, chiar vis-à-vis de turnul închisorii... Constructorii începuseră, într-adevăr, să întrezărească misterioasă unitate a diverselor forme ale naturii și nu doreau decît o precizie riguroasă în prezentarea spectacolului vieții. Viziune de școală flamandă, așadar, pentru Anvers-ul Balticii, care are o **Judecată de apoi** a lui Hans Memling în biserica Sf. Maria. Păstrată atît în original cît și în copie, de atîta vreme, Judecata aceasta de apoi începe să fie împinsă într-un fel, înainte, pe măsură ce vechiul Gdańsk își afirmă dreptul la supraviețuire, cu firescul unei logici speciale, de artist, parcă insensibil la multe traume. Îți vine să-l saluți cu salutul orficiilor, adresat celui mort în carne și reînviat în spirit: „Salut, salut, tu care ai indu-

rat suferința pe care n-ai suferit-o niciodată”. Evident, e vorba însă de o simplă speculație, căci se știe ce a însemnat „germanizarea” polonezilor, după ce orașul-liber Dantzig a fost alipit Reichului, care aspira la o dominație de o mie de ani și declara Baltica zona spiritului rasist arian, opus decadentei mediteraneene. În **Stare miasto** — vechiul oraș — n-a avut loc, ca într-un tablou de Pieter Bruegel, doar un fantastic război al pușculițelor contra caselor de bani (Gauleiterul Forster, șeful Dantzigului, era un excelent executant al cuvîntului de ordine „Imbogățiți-vă!”), ci altul mult mai crud și mai implacabil. Gdańskul n-a fost mistuit la modul flamand și transformat în grăsimi strălucitoare. A fost mistuit de incendii și-a devenit un fel de rest de hîrtie arsă, gata la cea mai mică atingere, să se risipească.

Nu s-a risipit printr-un act de voință. Un act artistic l-aș numi, nu numai prin „fixitatea” intenției, ci și prin felul în care a fost trecut în imagini. A fost și o reevaluare, nu doar o conformare la model, ca și cum s-ar fi lucrat la o cetate ideală — și nu pentru că arhitectura nu era a epocii respective. Căci prin preocuparea comună a construcțiilor postbelice — niciodată nu s-a mai lucrat în direcția asta la o scară atît de mare și cu atîta conștiință a valorilor! — apare și o legătură spirituală ideală, indiferent de antecedente. „Arta este o mînă întinsă dușmanului pentru a-l transforma...” Să ne reamintim faptul că și la Dresda, de pildă, s-au făcut restaurări care au durat cite douăzeci de ani, după bombardamentele din 1945, altele nefiînd nici pînă astăzi terminate. (Așa cum și la Gdańsk se lucrează în continuare.)

LUCRURILE bine făcute devin încărcate de sensuri, pentru că se gîndește mult asupra lor. Cînd sînt distruse se gîndește mai puțin sau deloc. Faptul că „eroul” poate face să dureze un oraș însuflețit-

du-l prin sacrificiul impus de un sfîrșit nefiresc, ține, de la un punct încolo, de logică, nu doar de interpretarea mitologică; deși, firește, că orașele nu se înalță numai prin acțiunea mîinii (sau a întimplării)... La Gdańsk — și nu în alt oraș — sînd pe o bancă joasă, de piatră, fără spetează și privind casele colorate, mi-am reamintit de fermecătoarea carte a lui Italo Calvino, **Le città invisibili**. O pot deschide acum căutînd „tîlcul” ascuns al orașului: „Andria a fost construită cu o asemenea artă încît fiecare stradă se deapănă urmînd orbita unei planete, iar clădirile și locurile publice repetă ordinea constelațiilor și poziția astralelor celor mai luminoase... Orice schimbare implică un lanț de schimbări, atît în Andria cît și printre stele... În ceea ce privește firea locuitorilor, merită să amintim două virtuți: siguranța de sine și prudența. Convinși că fiecare inovație din oraș influențează desenul cerului, înainte de a lua orice hotărîre calculează riscurile și avantajele atît pentru ei cît și pentru totalitatea orașului și a lumilor”.

Sincronismul acesta poate aparține unui oraș de navigatori care a dăruit, de fapt, pentru prima oară, omenirii, lumea sferică a lui Copernic, cu axioma că ceea ce vedem ca mișcare pe bolta cerească este rezultatul mișcării pămîntului.

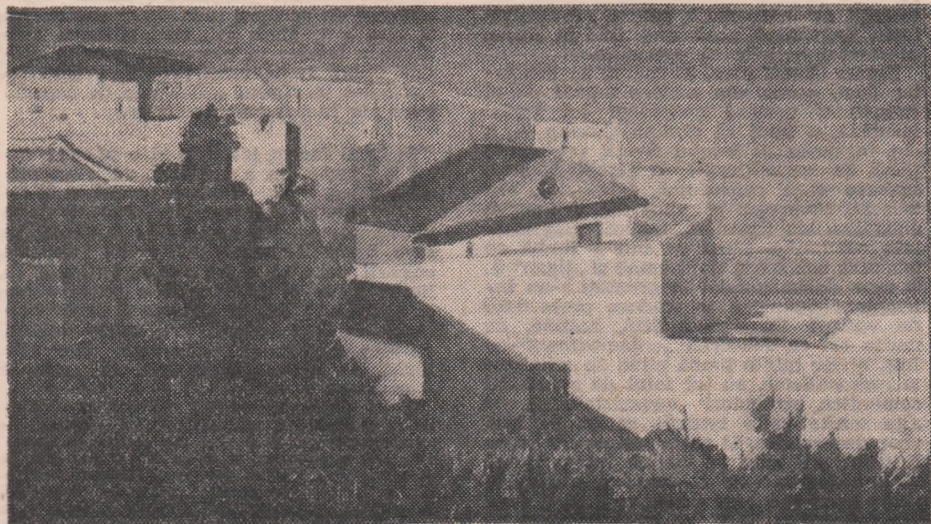
La Gdańsk, Nicolai Copernic a avut rude și aici a trăit și femeia pe care a iubit-o. Dar important este că tot aici s-a publicat prima lucrare de popularizare a sistemului lui Copernic, înainte de apariția operei acestuia **Despre mișcările de revoluție ale corpurilor cerești**. Se numea „Narratio prima de libris revolutionum” și aparținea unui matematician tînăr din Wittenberg, adept înflăcărat al astronomului — și, mai tîrziu, în 1561, profesor în Moldova, la Academia din Cotnari. Fără el, Coputernic poate că n-ar fi fost tipărit în timpul vieții, iar etapele de pregătire ale opiniei publice, legate de tipografiile din Gdańsk și Basel, ar fi fost neglijate.

Sferele de piatră de pe **ulica Piwna**, care ne par astăzi doar ornamentale, nu exprimă ele și o anumită opțiune a Gdańskului? „Cu siguranță de sine, dar și cu prudență”, cum ar zice Italo Calvino... „Căci de îndată ce vor citi aceste cărți pe care le-am scris asupra sferelor lumii... unii vor striga că trebuie să fiu condamnat” — cum zicea Nicolai Copernic.

Seara, în vechiul Gdańsk, scipesc tainic, în ceață, felinarele, lumini complice cu stelele privite cîndva de astronomul polonez, cu ochiul liber. (Pentru că este vorba de un oraș cu spirit foarte cuprinzător...) Aici nu simți nevoia să te uiți la ceas: timpul stă în suspensie sau se scurge, amețitor? O melodie de-a dreptul încîntătoare răsună din turla primăriei, din cînd în cînd, spunînd ceva despre muzica sferelor, dacă vreți. Că poate fi tot una cu ora la care se deschid prăvăliile, tutungeriile sau Muzeul municipal — e firesc. **Stare miasto**, vechiul oraș cu privilegiile regale, e un corp de rotație în jurul unei idei despre „frumos”. (Apa fiind planul tangent la sferă.) Nu e el centrul Universului. Dar ține de „minunata rînduială a lumii”, de ce n-am spune-o? Și, de ce n-am încerca să vorbim despre aceasta, combinînd realitatea cu viziunea, ca totdeauna cînd ai de-a face cu lucruri care sînt sau pe care îți place să le crezi nemuritoare?...

La Muzeul de artă: Domenico Purificato

■ **PROVENIT** dintr-o ambianță care i-a dat artel secolului nostru pe Morandi, Campigli, Scipione, De Pisis, dar și pe Magnelli, Vedova, Capogrossi sau Fontana, pictorul italian **Domenico Purificato** își păstrează dreptul de a ne propune o manieră a sa, originală în măsura în care nu trădează figurativul explicit și nu se supune total nici unei reguli formale sau atitudinii expresive. Eclecticismul său se justifică tocmai prin această libertate, în condițiile în care ideatic universul temelor este obsesiv populat de prezența omului și a condiției sale. Implicit sau explicit, expoziția ne propune un artist al observației sociale ce poate atinge adeseori paroxismul protestului sau strigătului existențial, fără a renunța la unghiurile optimiste, lirice sau de un idilism bucolic, deschise asupra aceleiași realități familiare. În felul acesta avem revelația artistului care, optînd pentru un subiect, de multe ori cu implicații metaforice sau simbolice, intrat în unghiul de incidență al propriilor preocupări cu tensiunile sociale, își adaptează maniera picturală sau grafică la temperatura interioară a problematicii intrinseci. De aici decurge o permanentă și firească alternanță de atitudini și procedee, în virtutea căreia realismul se alătură ecourilor romantice, iar simbolismul mesianic expresionismului protestatar, fără ca între aceste categorii să existe o antinomie de esență, ele provenind din aceeași

DOMENICO PURIFICATO: Peisaj din Gaeta (1959)

trăire emoțională, diferit gradată. Alimentîndu-se din tradiția picturii italiene, cu amintiri ce merg pînă în epoca renascențistă, mai ales prin antropocentrismul funciar, Domenico Purificato reușește să

fle și contemporan cu epoca sa tocmai prin relația permanentă cu realitatea existenței, ridicată la treapta mesajului prin virtuțile artel.

Virgil Mocanu

Doina Ciurea

Ernest Hemingway, Hans Kahle, Ludwig Renn și Joris Ivens pe frontul de la Guadalajara

O evocare

Ernest Hemingway

IN evocarea lui Ludwig Renn, aminteam de întâlnirea lui cu Ernest Hemingway în timpul războiului din Spania, întâlnire la care am avut șansa de a participa. Doresc în aceste câteva rânduri să mai aduc câteva detalii, precizări.

Iată cum s-au petrecut lucrurile, cum s-a desfășurat această întâlnire.

În ultimele zile ale lui februarie și începutul lui martie, pe frontul Jaramei e acalmie. Știm, desigur, că nu va fi de lungă durată. E evident că inamicul, care n-a reușit să-și atingă obiectivele, se pregătește să atace din nou. Dar până una-alta, după încordarea prin care am trecut, un răgaz oricât de mic este binevenit.

Intr-una din acele zile, ducându-mă cu niște treburi la statul-major al brigăzii 11, trec să-l văd pe Ludwig Renn. În cele câteva luni de când mă aflam în Spania ne apropiasem mult unul de altul. Extrem de slăbit, Renn atrăgea prin vioiciunea, dinamismul și mintea sa ascuțită. Aveam multă stimă și afecțiune pentru scriitorul și încercatul luptător antifascist. Adeseori în momentele mai libere el vorbea despre evenimentele prezente și trecute, despre participarea lui la primul război mondial, discutam despre cărțile pe care le scrisese (citisem în anii studenției *Krieg und Nachkrieg*, lucru pe care-l aflase cu vădită plăcere), despre proiectele lui literare.

În ziua aceea, Renn mă primește mai prietenos ca oricând:

— Vrei să mergi cu mine la Madrid? mă întreabă.

— Desigur; dar ce s-a întâmplat? — M-am gândit că poate te-ar interesa să-l cunoști pe Hemingway. E la Madrid. M-am întâlnit cu el acum câteva zile la Statul-Major al lui Máté Zalka și i-am promis să-l vizitez. Așa că, dacă vrei, vino și tu.

I-am mulțumit asigurându-l că-mi face o mare bucurie. Știa de altfel cât de mult îmi place Hemingway. Îl apreciam pentru forța și autenticitatea care se degaja din opera sa, admiram stilul direct, dialogul necăutat, surprinzător de firesc. Deși nu atinsese 40 de ani și nu dăduse încă întreaga măsură a talentului său, Hemingway cucerise de pe atunci o mare faimă prin romanul *Adio, arme* și alte scrieri ale sale. Prin una din aceste scrieri, *Piasta*, făcusem cunoștință, pentru prima dată, cu o anumită Spanie — față de care unii scriitori au manifestat întotdeauna un interes ieșit din comun — Spania coridelor, a toreadorilor. Cu puțin înainte de a pleca spre Spania, la Paris fiind, citisem o altă povestire a lui Hemingway, în care era vorba de coarnele taurului. Era descrisă acolo cu o pană de mare cunosător măiestria unor faimoși toreadori: Belmonte, Manolo, Romero și alții. Chiar și spaniolilor, pasionați ai coridelor, pricepera sa în domeniul tauromachiei îi se părea uimitor. Dar în ciuda sferei circumscrise a povestirii, războiul din ea o mare dragoste pentru poporul spaniol, pentru demnitatea și curajul său. Știam că Hemingway nu e marxist, dar iată, venise în Spania în zona republicană și nu dincolo. Strinsese bani, bani mulți pentru republicani, scria în favoarea lor, ceea ce dovedea că făcuse o opțiune. Și asta mă făcea să-l apreciez și mai mult.

SIMPATIA mea pentru Hemingway era cu totul deosebită, deși cu greu aș fi putut să explic rațional acest lucru. Mult mai târziu, citind memoriile lui Ilya Ehrenburg, prin anii '50, mi-am dat seama mai clar de aceasta. Referindu-se la prima sa întâlnire cu Ernest Hemingway în Spania, în timpul războiului, Ilya Ehrenburg mărturisește: „Fiecare om își are scriitorul său preferat, și e greu să explici de ce ai îndrăgit

cutare scriitor și nu pe altul. Dintre toți contemporanii mei, eu l-am îndrăgit cel mai mult pe Hemingway“.

Fără să-mi dau seama, așa se întimplase și cu mine. Evenimentele de mai târziu mi-au întărit aceste sentimente.

Despre toate acestea discutam cu Renn în mașina care ne ducea spre Madrid. Cu acest prilej el îmi povestea ceva mai multe despre întâlnirea avută cu Hemingway la Máté Zalka. Zalka, sau generalul Lukács, cum i se spunea în Spania, cu felul lui deschis de a fi și nu prea diplomatic, îl întrebasese pe scriitorul american ce l-a făcut să vină în Spania republicană.

— Îmi plac revoluțiile, a răspuns el, sint ca un torent care ia din cale tot ce-i putred. Și ce fac republicanii este în fond o revoluție. Am scris acum câteva zile o schiță, „Șoferii din Madrid“. Știi, sint unii care merg cu Franco, respectiv cu Hitler și Mussolini. Eu optez pentru șoferul Ipolito... (Aveam să-mi amintesc de aceste cuvinte de multe ori în cursul războiului, căci am avut ca șofer pe spaniolul Angel Maroto, un inegalabil Sancho Panza, șofer de taxi din Madrid, prototip al omului din popor, viteaz, devotat, plin de umor și de bun simț).

Ajungem la Madrid. Hemingway locuia la hotelul „Florida“, aproape de clădirea centrală telefonică, pe care fasciștii o țineau în permanență sub focul artileriei și al aviației de bombardament. Hotelul fusese lovit de bombe, de schije, avea geamurile sparte și era aproape complet părăsit. Hemingway continua să locuiască acolo, să lucreze, să sere... L-am găsit scriind la o masă trasă în dreptul ferestrei. O spirtieră cu un ibric de cafea alături, câteva sticle de whisky și portocale rispite prin cameră mărturiseau preferințele gastronomice ale autorului. Se ridică de la masă și ne ieși în întâmpinare, înalt, slab dar vinjos, prevestind viitoarea masivitate.

Renn mă recomandă. Îi vorbește despre unitatea noastră de artilerie. Hemingway mă privește cu ochi zimbitori și mă întreabă de naționalitate. Auzindu-mi răspunsul, spune:

— Da... Îl cunosc și-l iubesc pe Panait Istrati.

Ne oferă apoi whisky, indemnându-ne mereu cu vorba și mai ales cu fapta să bem. Renn duce simbolic paharul la gură, dar eu îl dau pe gât. Gust pentru prima oară din băutura asta și-mi place. Hemingway mă privește aprobator.

— Bea, bea, e bun, dă energie. Nu tulbură niciodată mintea.

Alcoolul e tare. Mă face să-mi înving sfiala care m-a cuprins. Discuția între cei doi scriitori se desfășoară viu, interesant. Sint numai urechi.

Când Renn îl întreabă de ce rămâne acolo unde e mereu în primejdie, referindu-se la sederea lui în hotelul „Florida“, Hemingway, care își închipuie că întrebarea se referă la prezența sa în Spania, întrebare care i-a mai fost adresată în repetate rânduri, îi replică:

— Nu mă pricep la politică, nu fac politică. Sint însă împotriva fascismului pentru că acest sistem politic nu poate da scriitori buni. Fascismul e minciună și condamnă literatura la sterilitate. Acum fascismul a provocat acest război. Urăsc războiul, dar pentru a-l învinge nu există decât o singură modalitate: să lovești în el. Aici nu e loc pentru lașitate, pentru egoism, pentru trădare.

Toate acestea le spune pe un ton calm, obișnuit, cu adincă convingere. Venind vorba apoi despre „politica de neintervenție“, rostește împotriva ei cuvinte aspre de condamnare: „Mai rea decât războiul

și trădarea e lașitatea de care dau dovadă democrațiile burgheze“, spune el.

Renn revine la întrebarea lui:

— Bine, dar de ce stai la „Florida“? Aici te expui în mod inutil.

Zimbește.

— Crezi? Aici sint în permanență războiul, chiar cind nu mă aflu pe front. Am nevoie de ambianța asta pentru ce scriu acum.

Și începe să ne vorbească despre proiectele lui, despre scenariul pe care-l scrie pentru un film al lui Joris Ivens, *Pământul spaniol*, despre o piesă la care se gindește și ale cărei personaje începuseră să i se contureze (e vorba de piesa pe care avea s-o termine un an mai târziu, *Coloana a cincea*, închinată luptei împotriva fascismului). Cind am citit, cîteva ani mai târziu *Pentru cine bat capotele*, am recunoscut în roman concretizarea unor gânduri, a unor frământări care își croiau drum încă în perioada în care se desfășura convorbirea la care am avut norocul să asist.

Discuția a alunecat și asupra luptelor de tauri. Nici nu se putea ca Hemingway, marele aficionado al coridelor, să nu atace această problemă. Ludwig Renn, care nu prea cunoștea această „artă“ și nici nu era un admirator al ei, asculta la fel ca și mine, fără prea mare entuziasm, considerațiunile sale.

— În primul rind trebuie să vă mărturisesc că nu pot să înțeleg de ce guvernul republican a luat măsura aceasta, pe care o consider din cale afară de drastică, privind interzicerea luptelor... Sint convins că se va reveni asupra ei.

Intrerupindu-și firul, gînditor a adăugat:

— Desigur, există aci-un singur pericol... în ce privește viitorul tauromachiei... Tehnica modernă a coridelor a devenit prea perfectă... Cine oare poate să intreacă pe toreadorii Cagancho, Gitanillo de Triana, Chico, Villalta, Belmonte, Joselito, Manolo?... Fiecare dintre ei e demn de un adevărat roman picaresc.

Înainte de a ne lua rămas bun de la el, Hemingway mă întreabă:

— Sint mulți români în brigăzile internaționale?

După ce îi răspund, revine la Panait Istrati.

— Să știi că eu nu pot să-l condamn. Îl consider, ca și Romain Roland, un scriitor talentat, deși marele scriitor francez s-a îndepărtat de el și trebuie să spun, pe nedrept, deoarece Istrati nu făcea altceva decât să lase să vorbească constința sa, neputînd să ascundă anumite decepții ale sale. E un poet înnăscut, îndrăgostit din tot sufletul de lucrurile cele mai simple — aventura, prietenia, revolta, carnea, singele — incapabil de un raționament teoretic și în consecință incapabil să cadă în capcana unui sofism oricît de bine construit.

Și mai vreau să spun ceva. Sint sigur că nu știi, n-ai de unde să știi. E vorba tot de Panait Istrati. Cu cîteva ani în urmă, cind și-a făcut cunoscuta și mult comentata călătorie în Rusia, el s-a întors de acolo cu un anumit sentiment de frustrare. Dialogul pe care-l avusese el cu un demnitar, după ce vizitase unele închisori și lagăre de muncă, denota o doză de deziluzie și de incertitudine ce-l cuprinsese. Acest demnitar, încercînd să-i dea lui Istrati o explicație în legătură cu nedumerirea sa și spunîndu-i că „nu se poate face omletă fără să spargi ouăle“, s-a trezit cu răspunsul prompt al lui Istrati: „Aș putea fi de acord cu această explicație, dar, din nefericire, am văzut mai mult ouăle sparte decât omleta“.

Uitîndu-se la mine cu ochi malițioși, mai adaugă:

— Nu te supăra. Nu vreau să jignesc pe nimeni. Cu atît mai puțin pe ruși, fără ajutorul cărora, masiv și prompt, cu greu ar putea lupta acest popor eroic. Am povestit acest lucru doar pentru ca, compatrioții lui să-l poată judeca știînd tot mai mult despre el. Nu refuzați unui dezmoștenit al soartei dreptul la onestitate.

În momentul despărțirii, Hemingway ne spune:

— Pe Jarama știu că e liniște acum. Dar cum se reaprinde focul, vin și eu pe front.

Curînd aveam să începă luptele de la Guadalajara.

SI într-adevăr în timpul bătăliei de la Guadalajara, unde diviziile fasciste ale lui Mussolini au suferit cea mai memorabilă și crîncenă înfrîngere, l-am întîlnit din nou pe Hemingway, în compania lui Ludwig Renn, Hans Kahle, comandantul Brigăzii 11 Internaționale, și a lui Joris Ivens, vestitul regizor de filme. (Păstrez și astăzi o fotografie a acestor patru oameni, făcută de mine).

Infrîngerea fasciștilor și victoria republicanilor spanioli l-au impresionat mult. Sint convins că aceasta a contribuit mult la călirea convingerilor sale umaniste. Printre toți scriitorii antifasciști el se distinge prin profunzimea atașamentului său, prin căldura cu care îmbrățișa cauza celor mulți. El nu era comunist. Avea și păreri distincte cu privire la nu puține probleme. Dar a fost, pînă la moarte, un fidel sprijinitor al marilor idealuri ale omenirii.

Ne-a făcut cinstea de a se opri în drum și la regimentul român de artilerie. Mi-a strîns mîna ca pe a unui „vechi“ cunoscut. Ne-a felicitat pentru Trijeque. Îmi spunea cu multă convingere:

— Nu uita ce și-am spus despre Panait Istrati. Nu uita că deși scriitorul se mai schimbă, menirea lui rămîne totuși statornică, rămîne aceeași. Sint convins că Istrati a rămas pînă la sfîrșitul vieții sale același îndrăgostit al omului, al libertății sale.

Era foarte mulțumit de tot ce a văzut pe frontul de la Guadalajara. Și parcă îmi vine să cred că ceea ce a formulat el atît de frumos și plastic, cu ani mai târziu, s-a zămislit în mintea lui atunci și acolo: **Omul poate fi zdrobit, dar el nu poate fi încovoiat, invins.**

Așa este.

CÎND, cu mulți ani mai târziu, în 1967, am vizitat casa memorială a lui Hemingway, situată pe un deal lingă Havana, mi-am adus amînte de această întîlnire, pe care, de altfel, n-am uitat-o niciodată.

Sosisem acolo într-o după-amiază, cam pe la ora șase și casa memorială fusese deja închisă. A doua zi urma să părăsesc Cuba. Voiam să vizitez neapărat casa. Localnicii m-au îndrumat către paznicul ei. Nici insistențele mele, nici explicația că vin de departe și plec a doua zi tot departe n-au ajutat la nimic.

Dar cind i-am spus că l-am cunoscut pe Hemingway în Spania, atunci totul s-a schimbat.

Aceste cuvinte au înfăptuit minuni. Ghidul fusese un prieten intim al lui Hemingway. Am putut vizita în liniște și fără nici o grabă casa. „Prețul“ plătit de mine a fost însă evocarea întîlnirii mele cu Hemingway.

Aci am putut pătrunde mai bine sufletul, personalitatea lui Hemingway. M-am așezat la masa lui de lucru din turnul, construit de soția sa, unde se retrăgea pentru a scrie în liniște, putînd cuprinde cu privirea orizontul Mării Caraibilor. Aci a scris *Bătrînul și marea*.

Am văzut biblioteca, colecția de trofee de vînătoare din Africa și multe alte relicve. Am vizitat camera unde venea, într-un timp, lunar, marelui său prieten, toreadorul spaniol Dominguin, fără de care Hemingway nu se simțea bine.

Au fost clipe de neuitat. Am părăsit casa memorială cu sentimentul că-l voi mai „regăsi“ undeva, cîndva, pe Hemingway.

Și această clipă a venit foarte repede. Mult mai repede decît puteam bănui.

PĂRĂSIND Cuba, în drum spre țară, dînd urmare unui îndemn lăuntric, m-am oprit la Madrid și am folosit cele două zile de ședere, pe care mi le aprobaseră autoritățile franchiste, pentru a revedeia locuri memorabile, sfinte pentru cei care au participat la apărarea capitalei spaniole în 1936—1937.

Vizitînd cu această ocazie și monumentul de la *Valle de los caídos*, în Guadarrama, asupra căruia cu greu poți să emiți judecăți de valoare cunoscînd motivul care a determinat construcția sa, mijloacele prin care a fost realizat acest obelisc impunător, și, în special, scopul urmărit de Franco prin ridicarea lui, însoțitoarea mea (despre care voi vorbi cîndva), angajata unei firme turistice spaniole, care știa că sint din România și, după cum mi-am dat seama ulterior, bănuia că am luptat în brigăzile internaționale, îmi atrase atenția asupra unei case, care se vedea în vale, printre muntii, spunînd că „acolo a locuit în timpul războiului civil marele scriitor american Ernest Hemingway“.

Auzind această precizare și alte comentarii ale ei, legate de război, mare fu mirarea mea, și, totodată, și bucuria mea, dîndu-mi seama că flacăra ce lumina calea noastră în timpul războiului civil nu s-a stins.

SI încă o amintire. Mulți ani, foarte mulți ani n-am știut ce a scris Ernest Hemingway despre foștii voluntari ai Brigăzilor Internaționale. Și asta în februarie 1939. Deci chiar în momentul deosebit de dureros al înfrîngerii republicanilor spanioli. Atunci cind, din nefericire, s-au găsit nu puțini oameni care să fi exprimat indolia (sub cele mai diferite forme) despre justetea jertfei republicane, despre valoarea solidarității internaționaliste cu cauza republicanilor spanioli, despre caracterul participării voluntarilor din Brigăzile Internaționale.

În acele zile memorabile, cind cerul se întunecase, cind nu puțini au început să creadă în victoria fascismului și inutilitatea luptei antifasciste, Hemingway scria cu adincă durere, dar cu o convingere de neștrămutat, despre justetea și măreția gestului miilor de interbrigadiști care și-au jertfit viața pe pămîntul însingurat al Spaniei: — **Poporul spaniol se va ridica din nou** — scria el, atunci în 1939, — **așa cum s-a ridicat întotdeauna împotriva tiraniei. Morții nu mai trebuie să se ridice la luptă. Ei fac parte din pămînt acum și pămîntul nu poate fi niciodată cucerit. Căci pămîntul va dăinui întotdeauna. El va supraviețui tuturor sistemelor de tiranie. Cei care au intrat onorabil în el, și nimeni nu a intrat vreodată mai onorabil în pămînt decît cei care au murit în Spania, au dobîndit nemurirea.**

Ce înn de admirație și recunoștință pentru toți acei care — cu toate vicisitudinile vremii — au știut să țină sus și împreună steagul sfînt al libertății, al onoarei și al demnității umane. În numele celor peste cinci mii de tovarăși ai noștri de luptă, fii ai cincizeci și patru de naționalități (între care și șaptezeci de fii ai poporului nostru), care au intrat pentru veșnicie în pămîntul Spaniei eterne, atît de îndepărtată și totuși atît de aproape de inimile noastre, și — cum spune Hemingway — „**au dobîndit nemurirea**“, exprimăm recunoștința noastră netărmurită marelui scriitor american pentru aceste cuvinte. Fie ca generațiile care mai trăiesc și cele care vor veni să nu uite pe cei ce s-au jertfit pentru marea cauză a libertății și frăției dintre popoare, să fie recunoscători aceluia care s-au închinat în fața memoriei lor. Fie ca din aceste sentimente să se ridice acel monument care să glorifice solidaritatea și demnitatea umană, fără de care viitorul nu va putea străluci niciodată atît de luminos.

Valter Roman

Evocarea lui Giraudoux

● Un recent număr din „Les Nouvelles Littéraires”, comentind reluarea la Odéon și transmiterea în direct la Televiziune a spectacolului cu **Nebuna din Chaillot**, reamintește că această piesă a fost scrisă de Giraudoux în 1944. Terminată cu puțin înainte ca autorul să-și dea sfârșitul, ea a fost reprezen-

tată abia la 19 decembrie 1945 — cu Louis Jouvet și Marguerite Moreno. Această, potrivit dorinței lui Giraudoux însuși, care notase pe ultima filă a manuscrisului: „Această piesă a fost jucată pentru prima oară de către Louis Jouvet, la...”. Urma un spațiu alb pentru dată. (În imagine, Jean Giraudoux și Louis Jouvet).

Memoriile lui Mircea Eliade

● Făgăduielile echinoxului (Les promesses de l'équinoxe) este intitulat primul volum al **Memoriilor** pe care Mircea Eliade a început să le publice în colecția „Du monde entier” a editurii Gallimard. Referindu-se la perioada 1907—1937, scriitorul și savantul român își descrie aici anii copilăriei în timpul primului război mondial, anii de liceu, primele prietenii, pasiunea pentru științele naturii, filosofie

și literatură. Un amplu capitol este consacrat călătoriei și studiilor sale în India. Întoarcerea în țară a însemnat reluarea contactelor cu intelectualitatea din București, intrarea în grupul „Crite- rion”, care organiza discuții asupra tuturor problemelor atunci de actualitate. Tot în acea perioadă Eliade a scris primele sale romane și numeroase articole cu subiecte din cele mai diverse.

„Universul lui Iovkov”

● În apropierea parcului din orașul Tolbuhin (R.P. Bulgaria) a început construcția casei memoriale a scriitorului Iordan Iovkov (1880—1937). Proiectul de execuție a lucrării a avut în vedere realizarea unui ansamblu care să redea fidel atmosfera și lumea eroilor din scrierile lui Iovkov nu numai printr-o frescă cu tema „Universul lui Iovkov”, dar și prin alte detalii. Complexul memorial include o sală de expoziții, o bibliotecă de 10.000 volume, o sală de recitaluri etc. Intrarea principală va fi străjuită de o statuie a acestui clasic al literaturii bulgare.

Casă memorială

● La Erkner, lângă Berlin, unde a locuit, între anii 1885—1889, marele scriitor german Gerhart Hauptmann, a fost inaugurată recent o casă memorială care adăpostește cărți, fotografii, manuscrise și alte obiecte care au rămas de la creatorul **Teșătorilor**. Într-o încăpere se află și un portret al lui Hauptmann făcut de fiul acestuia, Ivo, unul din sculptorii remarcabili ai timpului. Printre expozate se află și un exemplar al „Chemării împotriva rușinii culturale a antisemitismului”, semnată de Hauptmann în 1933.

Un povestitor oriental de mare talent

● Astfel este caracterizat scriitorul turc Celin Altan, în cronică din „Le Figaro” pe marginea noii sale cărți **Ixe enseveli**, apărută în editura Flammarion. Născut la Istanbul, ziarist din 1946, Celin Altan a fost ales deputat socialist în 1965. Opera sa este remarcabilă prin mesajul ei profund umanist, prin influența și prestigiul ei, dar și prin modernitatea, frumusețea și amplexarea ei. Cărțile sale au fost traduse în Suedia, Venezuela, România, Ungaria și Grecia.

Barthes și muzica

● Între multiplele preocupări, Roland Barthes o avea pe aceea de comentator pasionat al muzicii la emisiunile radio. În seara zilei de 1 Mai, „France Musique” a repetat emisiunea **Cum să ascultăm pe Schumann** în cursul căreia Roland Barthes a spus, între altele: „Admir pe Schumann pentru că în opera lui, în însăși esența artei lui, se află un fel de simplitate și de noblețe. De altfel, mă întreb dacă o mare muzică poate fi ca atare fără virtute etică, fără virtute morală. Ceea ce spun este, poate, cam reacționar, cam păsist, dar eu așa o simt, o cred”.

Pe scena teatrului „Ivan Vazov”

● Geniul și personalitatea multilaterală a lui Leonardo da Vinci continuă să inspire numeroși creatori. Printre aceștia se numără și Radko Radcov, autorul spectacolului dramatico-muzical **Cina cea de taină**, reprezentat pe scena Teatrului academic național „Ivan Vazov” din Sofia în regia lui Alexandr Popov. La realizarea spectacolului, care se bucură de un succes remarcabil, își dau concursul actorul Constantin Tanev, interpretul lui Da Vinci, corul ansamblului cameral „Ivan Kukulzel” și quartetul „Eolina”, condus de S. Traianov.

„La belle époque” cu reversul ei...

● În Franța, se bucură de un deosebit succes cartea lui Antoine Sylvere, apărută la ed. Plon. În 380 pagini, Sylvere oferă tabloul mizeriei în care trăia, în ultimul deceniu al secolului XIX, cea mai mare parte a țărănimii franceze. Autorul descrie viața rurală din Masivul Central, unde țărani, exploatați la singe, n-aveau cu ce-și hrăni familia, pradă bolilor „sociale” și superstițiilor. La acea dată — scrie A. Sylvere în Prefață — Franța era cea mai bogată țară de pe pământ. Ea producea prea mult vin, prea mult griu. Excedentul — de miliarde — era pompat de bănci în întreaga Europă și peste Ocean. Ele finanțau construcțiile porturilor americane și diverse întreprinderi străine. Veniturile erau uriașe și erau investite în lux, în retribuirea amurilor venale și în scandaluri. „Lumea bună” strălucea sub focul perlelor și al diamantelor. Era fericitul 1900, „la belle époque”. Dar, în acest timp, marea parte a populației france-

ze, își ducea zilele în cea mai neagră sărăcie, așteptând „justiția divină...”. Era reversul medaliei. Născut în 1888, Toinou, alias Antoine Sylvere (în imagine) a avut o biografie încărcată. Condamnat de tânăr, s-a angajat în Legiunea străină pentru a scăpa de pedeapsă. Achitat în 1907, el „o ia de la capăt”, trecind prin tot felul de experiențe, dintre cele mai dure. Moare în 1963, lăsând memoriile, publicate acum sub titlul **Toinou**, cărora li se prezice un succes analog celui al celebrului **Paprika**.

Un mare erudit

● Gyula Germanus, alias Abdul Karim, mare specialist în limbile turcă, arabă și persană, orientalist de renume mondial, a încetat din viață. Născut în 1884 la Budapesta, savantul a studiat inițial în orașul natal, apoi la Leipzig și la Istanbul. A fost conservator al secțiunii orientale de la British Museum și a efectuat numeroase călătorii în Orientul Apropiat și în Extremul Orient. După 1920 a predat cu regularitate cursuri la Universitățile din Turcia, Egipt și India. În 1929, Rabindranath Tagore l-a invitat la San-

tiniketan pentru a crea acolo un institut de istorie a Islamului pe care să-l conducă. În 1939 s-a convertit la Islam și a făcut pelerinajul la Mecca. Întimplările călătoriei le va dezvălui în lucrarea „Alah Akbar” (2 volume), operă care a cunoscut mai multe reeditări în Ungaria. Între 1948 și 1964 a condus secția de arabă de la Facultatea de litere din Budapesta. Membru a șase Academii din străinătate, Gyula Germanus a publicat numeroase opere științifice și de popularizare a istoriei culturale a popoarelor islamice și a literaturilor arabe.

Turneul în Franța al Operei din Beijing

● După un număr de reprezentații la Auditorium Maurice Ravel din Lyon, Opera din Beijing și-a început, la 22 aprilie, turneul la Palatul Congreselor din Paris. Presa

franceză este entuziasată în a aprecia repertoriul actualului turneu, care e cel clasic, spectacolele amintind de cele care au fermecat publicul la Teatrul Național, în 1956.

B.D. la al 100-lea film

● În urmă cu doi ani presa de specialitate sârăbătore, cu prilejul împlinirii venerabilei vârste de 70 de ani, pe celebra Bette Davis (n. 1908), căreia în tre timp i-a apărut și un volum de memorii mult savurat de admiratorii și

colegii ei mai în vîrstă și mai tineri. Recent, steaua filmului interbelic este din nou în centrul atenției datorită faptului că anul acesta, la 72 de ani, după 50 de ani de carieră cinematografică, realizează al 100-lea film al ei la studiourile Walt Disney.

Premiile Șevcenko

● De aproape două decenii, în ajunul aniversării nașterii lui Taras Șevcenko, în R.S.S. Ucrainiană se acordă premiile Șevcenko în domeniul literaturii, artei și arhitecturii. Laureatii din acest an sînt scriitorii I. Mușketik pentru romanul **Poziția**, consacrat oamenilor satului sovietic contemporan, și M. Stelmah pentru romanul **Patru vaduri**, înfățișînd viața țărănilor u-

crainieni în perioada dintr-o revoluție din Octombrie pînă la Marele Război pentru Apărarea Patriei. Distincția a fost acordată și Dicționarului Șevcenko, lucrare științifică fundamentală în două volume. Printre laureați se numără remarcabilii specialiști în opera lui Șevcenko: E. Kiriliuk, V. Borodin, P. Jur, I. Ivakin, F. Sarana.

Am citit despre...

Era noastră

● DUPĂ ce citisem **Timpul care rămîne**, supralucidă „încercare de autobiografie profesională”, m-am străduit să sugerez, în spațiul îngust al acestei rubrici, drumul gazetarului Jean Daniel, sedus, pe rînd, de Camus, de Mendès France, de Sartre, și apoi delimitîndu-se de ei pe măsură ce realitatea punea în evidență insuficiențele fiecărei linii de gândire și de acțiune în parte. Era povestea devenirii lui Jean Daniel și, totodată, istoria nașterii revistei „Le Nouvel Observateur”, scoasă de crema echipelor vechiului „L'Express” și a vechiului „France Observateur” după realizarea obiectivului lor politic inițial — încetarea războiului colonial din Algeria.

Era rupturilor duce mai departe analiza, mărturia. Mai departe în timp — pînă la evenimentele din iarna lui 1979, mai departe în adîncime, cititorul avînd, de data aceasta, senzația că i se oferă privilegiul rar de a asista la fiecare pas, fiecare tresărire, fiecare indolială, fiecare recul și fiecare eliberare a unei conștiințe în continuu neastîmpăr, ținută să dea seama în fața unei inteligențe redutabile. Om de stînga, „tiermondist”, susținător pasionat al mișcărilor de eliberare națională și socială, directorul lui „Nouvel Observateur” s-a văzut mereu nevoit să-și nuanțeze atitudinile, să revină asupra unor poziții susținute cu ferocitate. De ce? În parte din cauza propriului lui simț critic în veșnică efervescentă; „Cînd, după multe încercări, scrie el, mi-a fost dat, în sfîrșit, să pătrund în somptuoasele catedrale ale universurilor platonian, cartezian, kantian, hegelian, marxist, sartrian, am făcut-o cu o reculegere umilă și fremătîndă... Și totuși, în nici una dintre aceste catedrale nu m-am putut simți destul de necondiționat devotat pentru a ingenunchia și a mă ruga. Ceva, într-adevăr, mă avertiza, făcîndu-mă să-mi îndrept ochii spre fisură, spre crăpătură, spre breșă”. Mai importante însă decît tatonările și dubiile ideologice au fost amendamentele impuse de privirea în față a realității, totdeauna altminteri decît preconcepțiile

despre ea. Mereu avîntat întru susținerea unei cauze, se vedea mereu constrins să constate că lucrurile ies altfel decît se așteptase sau sperase.

Un exemplu aparte îl constituie atitudinea față de generalul de Gaulle „considerat a reprezenta dreapta, puterea, marea burghezie, ordinea” stabilită. Jean Daniel trăia și față de el drama omului destul de inteligent pentru a nu putea să nu privească orice stare de fapt din mai multe unghiuri. Era, o mărturisesc abia acum, fascinat de personalitatea omului de stat și a scriitorului de Gaulle: „Savurez aici plăcerea de a o scrie, în sfîrșit: în momentele culminante ale polemilor, în momentele de virf ale opozițiilor, n-am încetat nici o clipă să mă felicit că adversarul nostru era de Gaulle și chiar că trăiesc în epoca dominată de de Gaulle”. „Este adevărat, precizează el, că, deși nu mă simțeam în largul meu printre dușmanii lui, nu mă puteam simți decît străin printre partizanii lui... Îmi impuneam o rezervă a cărei semnificație politică n-o regret deloc, dar despre care trebuie să admit că nu exprima exact adevăratele mele sentimente”. Acum el se întreabă „care au fost motivele care m-au determinat să iubesc atît de tare un asemenea om și să-l combat cu o asemenea constanță?”. Răspunsul la cea de-a doua parte a întrebării poate fi rezumat în cîteva cuvinte: pentru că m-am înșelat. „De ce ne înșelăm în meseriile noastre? — elaborează el. Dacă întreaga stîngă ar fi știut de la bun început cum va înțelege de Gaulle să-și utilizeze puterea, altele ar fi fost, în mod necesar, analiza și linia sa politică. De ce ar fi trebuit să fim siguri în privința lui de Gaulle? Că, în pofida a ceea ce prevăzuse Claude Bourdet, nu va fi un dictator? Că, în pofida a ceea ce prevăzuseră Mendès France și Sartre, nu va fi prizonierul generalilor din Algeria? Că, în pofida a ceea ce prevăzuse Mitterand, va părași puterea respectînd instituțiile democratice? Că, în sfîrșit, în pofida a ceea ce prevăzuse în unanimitate stînga, va fi cel mai mare decolonizator pe care l-a avut vreodată Franța?... Motivele pentru care ne-am înșelat fac parte dintr-un întreg sistem de gândire, care avea nevoie, pentru a-și apăra integritatea, de o anumite imagine a lui de Gaulle”. Jean Daniel s-a conformat. Dar, oricît nu le-ar veni să creadă acest lucru celor ce vîd în el un apostol neîmficat și lipsit de ezitări al cauzelor cărora li s-a devotat, demersul lui a fost dintotdeauna și a rămas, vom vedea, dureros de dificil, fiecare luare de poziție fiind rezultatul unei sfișieri lăuntrice sau avînd ca rezultat o „ruptură” dramatică.

Felicia Antip

Modigliani-Ahmatova

● Mărturie a admirației de care celebra poetă Anna Ahmatova s-a bucurat în cercurile ar-

tistice pariziene, încă din anii tinereții, este, între altele, și acest portret semnat de Modigliani și datat Paris, 1911.

Din opera lui Pablo Neruda

● La teatrul madrilen Esprondesa a avut loc premiera spectacolului muzical **Eliberatorii**, inspirat din opera poetului ceh Pablo Neruda. Regizorul, Manuel Picon, este familiarizat cu opera lui Neruda, intrucit cu cinci ani în urmă a reunit pentru prima oară poezie, muzică populară și folclor în spectacolul **Strălucirea și moartea lui Joachim Murietta**. Alături de versurile lui Neruda, în spectacolul **Eliberatorii** au fost incluse cintece populare, precum și declarații ale eroilor luptei pentru independență: Simon Bolivar, San Martin, Artigos.

Ziaristul Zdenek Nejedly

● Activitatea lui Zdenek Nejedly constituie unul din cele mai remarcabile fenomene din istoria culturii cehoslovace, datorită contribuției sale fundamentale la știința istorică, precum și în diferite domenii ale artei și literaturii. Un deosebit interes prezintă totodată și activitatea de jurnalist a lui Nejedly, publicistica sa fiind un mod de fidelitate față de idealurile socialismului și patriotismului. Este ceea ce se subliniază în introducerea cărții lui Milan Blaginka, **Ziaristul Zdenek Nejedly**, recent apărută în editura pragheză Novinarj.

Părintele dicționarului Robert

● Editorul Paul Robert, „părintele” dicționarului ce-l poartă numele, a fost distins cu premiul „Balzac 1980” acordat de Societatea prietenilor lui Balzac și de un juriu alcătuit din 13 academicieni. Premiul recompensează o personalitate care joacă „un rol important în comedia umană a epocii noastre”. Paul Robert este creatorul dicționarului „Grand Robert” în șase volume, cuprinzând o sută de mii de cuvinte și 12 mii de citate, al lui „Petit Robert” (54 de mii de cuvinte), dicționar alfabetic și analogic, „Micro Robert” și „Robert al numerelor proprii”. El este și autorul unei opere autobiografice intitulată **Au fil des ans et des mots**.

Coproducție

● Unul dintre filmele mult așteptate ale regizorului polonez Andrzej Wajda este coproducția polonă-franceză **Afacerea Danton** care-l va avea ca protagonist pe Gérard Depardieu. Filmul, declarat realizatorului, nu va fi o biografie a tribunului Revoluției franceze, ci va fi axat pe momentele de vîrf ale activității lui Danton; va fi — cum declară Wajda — „o meditație profundă asupra istoriei și revoluției”.

Festivaluri

● Festivalul intimpinării primăverii a avut loc în vestitul parc Beihai (vechi de 800 de ani) din Beijing. Manifestare tradițională, festivalul a constituit o autentică sărbătoare. Printre spectacolele care s-au bucurat de un deosebit succes a figurat și o suită coregrafică pe compoziția „Preludiul primăverii” de renumitul compozitor chinez Li Huanzhi.

● Primul Festival al celor mai scumpe filme are loc în această lună la Paris în sălile Eldorado și l'Espace-Gaité. În program, printre altele, figurează **Ziua cea mai lungă și Arde Parisul?**

● Filmele **My survival as an Aboriginal** al australianului Essie Coffey și **Dacă asta-i destinul** al germanei Helga Reidmeister au primit premiul „Cinema du réel” al Festivalului filmului etnografic și sociologic organizat de Biblioteca de Informare a Centrului Georges Pompidou

După 130 de ani

● În urmă cu 130 de ani, în 1850, a avut loc la Hoftheater din Weimar premiera operii **Lohengrin** de Wagner. A dirijat Franz Liszt. Anul acesta, în amintirea evenimentului de acum 130 de ani, Teatrul Național german din Weimar a pus în scenă un spectacol-eveniment: „Lohengrin după 130 de ani”. Rolul Elsei a fost interpretat de Marta Röth, iar Lohengrin a fost interpretat de Peter-Jürgen Schmidt.

Jane Fonda, din nou ziaristă

● Actrița Jane Fonda apare din nou în ipostază de ziaristă în filmul **Cavalerul electric**, alături de nu mai puțin celebrul Robert Redford. În regia lui Sidney Pollack, filmul este estimat de unii critici drept o clasică melodramă cu iz ecologic.

Biblioteca operelor uitate

● Excelentă este ideea editurii France-Empire — apreciază critica — de a publica originala colecție **Bibliothèque oubliée** în care sînt incluse opere pe nedrept neglijate și uitate de-a lungul anilor. Ultima apariție în această colecție este romanul **Actée** de Alexandre Dumas. În aceeași colecție au mai apărut pînă acum romanul **Adriani** de George Sand, **Jettatura** de Théophile Gautier, **Les Prétendus** de Frédéric Soulié.

„Cetatea filmului”

● Unul din cele mai mari și mai moderne complexe cinematografice contemporane a fost inaugurat recent la Stockholm sub denumirea de „Filmstadt”, adică „Cetatea filmului”. Cîteva date statistice sînt suficiente pentru prezentarea noului lăcaș al celei de-a șaptea arte: 11 săli cu o capacitate de 1367 locuri. Programul începe la ora 12 ziua și se termină la 12 noaptea, fiind difuzate 11 filme diferite în 55 de reprezentări. Totalul spectatorilor dintr-o zi se ridică astfel la 6385.

Omagierea lui Maiakovski

● Publicațiile sovietice consacră în aceste zile numeroase articole, studii și eseuri lui Vladimir Maiakovski (1893—1930) de la a cărui moarte s-au implinit, la 14 aprilie, 50 de ani. Sînt subliniate, cu această ocazie, trăsăturile caracteristice ale operei lui Maiakovski, patetismul de largă respirație al poeziei lui, esența revoluționară a creației sale care a cunoscut numeroase ediții, din care nu lipsesc celebrele poeme **E bine, Omul, V.I. Lenin, 150 000 000**.

În memoria lui Hans Moser

● Municipalityatea orașului Viena va organiza o săptămîină festivă dedicată popularului actor Hans Moser, de la a cărui naștere se implinesc, la 6 august, 100 de ani. Manifestarea include o retrospectivă a filmelor interpretate de Hans Moser, o expoziție și un simpozion dedicat vieții și activității sale artistice.

ATLAS

Victoria unei aniversări

■ INTELIGENȚA noastră este nelimitată, sentimentele mereu aceleași și numai cîteva. În timp ce inventăm arcul cu săgeți și în timp ce inventăm bomba cu hidrogen iubeam și uram aproape la fel, ne răzbuim și învidiam în forme abia modificate. În timp ce inventăm roata și în timp ce inventăm racheta interplanetară sufeream de aceeași singurătate nevindecată mereu, ne era dor și visam fericii la fel de greu de atins. Avansul spectaculos al inteligenței nu ne-a apropiat cu nimic de fericie pentru că sufletul nostru nu s-a schimbat cu nimic. Setea de putere și setea de dragoste, lipsa de dreptate și lipsa de logică rănesc cu aceeași cruzime, chiar dacă de-a lungul mileniilor au reușit să se îmbrace în cauze nobile și mari idei. Ce era cruzimea celui înarmat cu securea de silax față de cruzimea purtătoare de submarine și rachete teleghidate? Inteligența noastră nu a știut să evite dezastrele, dar a știut să le mărească dimensiunile și să le facă de neîndurat. Și atunci, cui folosește că aventura existențială a traversării mărilor a fost înlocuită de plictiseala citorva ore de avion și voluptatea purificatoare a muncii de angoasa supravegherii unor amenințătoare mașini?

Acum, ca și în epoca de piatră valorăm numai atîta cit iubim — prețel salvării noastre se socotește în unitățile de măsură ale dragostei. Și, așa cum cantitatea de energie existentă pe pămînt este limitată, cantitatea de iubire existentă în noi poate că nu e infinită. Și așa cum savanții se încapăținează să caute surse noi de energie, ce poet este oare destul de optimist ca să speră că va descoperi în sufletul nostru surse noi de iubire care să ne împiedice să dispărem în întuneric și frig?

Acum cînd sărbătorim uimiți 35 de ani de la încheierea păcii pe glob, nu trebuie decît să ne întrebăm ce este mai fragil decît o pace, pentru ca să înțelegem victoria extraordinară a acestei aniversări. Trei decenii și jumătate, treizeci și cinci de ani, sute de luni, mii de zile, milioane de ore, miliarde și miliarde de secunde în care războiul ar fi putut izbucni din nou, dar în care au izbîndit, stringînd din dinți, înțelepciunea și dragostea care ne țîn în viață.

Ana Blandiana

Zilele culturii cehoslovace

■ ÎNTRE 5 și 10 mai se desfășoară la București și Sibiu, la Cluj-Napoca și Craiova, la Timișoara și Giurgiu, la Tîrgoviste și Galați, la Pitești, Rimnicu Vilcea sau Horezu, „Zilele culturii cehoslovace”. Ampla manifestare artistică, dedicată celei de-a XXXV-a aniversări a eliberării Cehoslovaciei de sub dominația fascistă, reunește reprezentatii teatrale, cinematografice și expoziții, seri literare și muzicale. Piesa contemporană autohtonă. **Atenție la ingeri** de Ján Solovič (prezentată în spectacolul inaugural), se alătură dramaturgiei universale, căci Teatrul național slovac din Bratislava aduce în turneu și **Platonov** de Anton Pavlovici Cehov (ambele montări fiind semnate de regizorul Miloš Pietor); iar **Jan Zizka la cetatea Rabi**, textul cunoscutului autor ceh, animator și minutor de marionete din veacul trecut, Jan Nepomuk Lastovka, se înfățișează publicului român în interpretarea păpușarilor din Plzen.

Ca un eveniment de tinută se impun concertele simfonice ale Quartetului „Janacek”; iar ca momente folclorice autentice trăiesc, pe scenele din țara noastră,

cîntecele și dansurile populare ale Ansamblului „Kunovjan” din Uherske Hradište.

Bogate sînt, de asemenea, prezentele cinematografice: o retrospectivă a filmului cehoslovac (la Cinemateca), o suită de proiectii cu pelicule recent realizate în studiourile de la Barrandov ori Bratislava (**Taina orașului, Umbrele verii fierbinți, Eliberarea orașului Praga**) și o micro-expoziție de afise (în holul sălii bucureștene „Studio”).

La Muzeul colecțiilor de artă din Capitală va avea loc mîine vernisajul expoziției „Peisajul în pictura cehă și slovacă din secolele XIX și XX”, și deschiderea expoziției fotodocumentare „Cehoslovacia '80”. În sfîrșit, creațiilor, colectivelor și artiștilor oaspeti din țara prietenă li se alătură în aceste „Zile ale culturii cehoslovace” și o serie de spectacole cu piese clasice și moderne din literatura cehă și slovacă, aflate în repertoriul diferitelor teatre din România.

I. C.

Sport

Începe calendarul trandafirului

DE CÎND mă știu prin București, pe la călcii gâlbior și patru de-nmulțit cu trei fac Crăciunul la unul care pirăște, rar mi-a fost dat să văd atîta lună-ntunecată în mintea unei echipe ca sub timpla Politehnicii Timișoara. Venită la București ca să fie crucificată de Steaua, formația de pe malul râului cu cele mai multe iole și bărci împodobite cu lanterne japoneze, hrănită bine și la ore fixe, în clipa cînd a intrat pe teren s-a dezbrăcat de piele, la fel cum se dezbracă alții de tricouri și, urcată-n virful parului, s-a tot dus pe apa simbetel. Lumea, plină de păcatele din poiana celor patru zile libere și cum e ea bună la suflet cînd trebuie să-nceapă serviciul, striga că vrea zece goluri în poarta Timișoarei, dar băieții de la Steaua, oricît de porniți pe umilirea adversarului, s-au oprit după ce-au înscris șapte și bine-au făcut. N-are rost să-i pui în circă unei echipe submedocre atîta cit poate ea să ducă, mai cu seamă că și pe Bega sînt spectatori iuți la minie.

DINAMO s-a trezit din jungliuri și mărăcini și inseriînd trei goluri lui F. C. Olt (ar fi putut, ca și Steaua, să înscrie șapte) a trimis-o pe aceasta să se exprime, clătînd din dinți, pe bulevardul disperării, unde tremură din toate muchiile oaselor încă o căruță de paltoane, fulare, umbrele sparte și alte obiecte pierdute pentru mulți ani.

PE MALUL Dunării cel spusit cu dragoste de fotbal, adică la Galați, Universitatea Craiova, cu pasul ei fantastic, care nu cunoaște odihna și înfringerea, i-a dat lui Teacă halucinații. Oltenii, scuturați de iarba vîntului, au aruncat harponul în bulboanele fluviului și-au scos tot peștele dulce, punînd în loc sămință de agud negru. Între cele două formații e o diferență de clasă, nu de fluturi, dar Teacă ar trebui să-i bată cu struțul pe înaintașii pe care-l antrenează, fiindcă au urechile îndopate cu nisip, iar picioarele și gîndirea legate și împletite pe zicala: dacă vezi un opă să te ții de-un nasture pînă întîlnești un militar. Au avut în mină un mînunchi de ciorchini de glicină și l-au schimbat pe bulbuc de baltă și ciupercă de bălegar.

ÎN calendarul trandafirului, care în această lună se deschide, mie mi-e dragă încă o echipă — Universitatea Cluj-Napoca — și m-am bucurat s-o văd înolnăvînd-o de pojar pe F. C. Baia-Mare. De Cluj, de prietenii de-acolo mă leagă macii și griul dragostei și-aș vrea să-l văd bătut cu mărgăritarul norocului. Dar ce e cu Mateianu? Să fie el una din multele noastre minuni de trei zile? Ar fi păcat, fiindcă el anunța o coastă cu măsline și o vară frumoasă.

Fănuș Neagu

Iosip Broz Tito

IOSIP BROZ TITO -
desen de Božidar Jakac (1943)

■ INSEPARABIL legată de lupta eroică a popoarelor iugoslave împotriva fascismului în anii grei ai celui de al doilea război mondial, de istoria dezvoltării iugoslaviei ca țară socialistă, suverană și independentă în ultimele trei decenii, de ansamblul complexului angrenaj al vieții internaționale contemporane — personalitatea proeminentă a președintelui Iosip Broz Tito este evocată, în aceste zile de doliu, pe toate meridianele lumii. Încetarea din viață a celui care a adus „o contribuție remarcabilă la dezvoltarea socialismului pe plan mondial, la afirmarea unor relații de tip nou în mișcarea comunistă și muncitorească, bazate pe egalitate și respectul independenței fiecărui partid, ca și în lupta mondială pentru afirmarea forțelor democratice și progresiste, pentru instaurarea în lume a unei politici noi între națiuni” — cum se arată în telegrama trimisă Comitetului Central al Uniunii Comuniștilor din Iugoslavia, Președintelui Republicii Socialiste Federative Iugoslavia, de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, pre-

ședintele Republicii Socialiste România — reprezintă o grea pierdere pentru întreaga omenire.

Dind glas celor mai profunde sentimente ale poporului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus, de la tribuna Forumului național al tineretului din România, un înalt omagiu marelui conducător al Iugoslaviei socialiste: „Dispariția tovarășului Tito — se spune în cuvântul omagial — constituie o grea pierdere pentru popoarele prietene iugoslave, pentru comuniștii iugoslavi, pentru tineretul iugoslav, pentru poporul și tineretul nostru, precum și pentru forțele progresiste, revoluționare, antiimperialiste de pretutindeni. În aceste momente doresc să exprim cele mai sincere condoleanțe Uniunii Comuniștilor din Iugoslavia, popoarelor iugoslave și să le asigur că partidul și poporul nostru se află alături de ele”.

Cinstind memoria președintelui Iosip Broz Tito, publicăm un florilegiu din lirica iugoslavă contemporană.
R. L.

Branko Miljkovici Tito

I
(Nu există altă zi decît cea care va veni)

El nu trece nimic cu vederea el observă
orice pată în ochi orice nor în suflet :
viitor nu înseamnă tot ceea ce va veni
multe lucruri pur și simplu se vor repeta
trecut nu înseamnă tot ceea ce nu se va mai întoarce
o parte a viitorului rămîne mereu tănuțită.
El ne învață cum să ne păstrăm asemănarea
cu speranța noastră cu frumoasa noastră față
omenească

el ne învață cum să recunoaștem viitorul
în tot ceea ce facem în tot ceea ce va veni
vai de cel care pierde orice asemănare cu orașul acesta
vai de cel care nu-și are locul în piața aceasta
vai de cel care nu va măsura pe sine
prin propria umbră

ce zi să fie în singele său nesimțit.
Viitorul e aci trebuie doar recunoscut
și separat.

II
(Întoarcerea)

Gîndirea instelată în frunte mereu e
în ciuda vîntului
Ceea ce trebuie spus în propria țară
Sub propria boltă cerească și stele
Ca să audă, Zagorje se apropie de Avala
Marea de Kula Nebojša
Alături de Cuvîntul său e țara întregă
Apele se varsă de dragoste unele în altele
Născocind o geografie asemănătoare circulației
singelui...

În românește de IULIAN BUGARIU

Kajetan Kovici Zidesc

Zidesc a sufletului casă.
Un uriaș panou de aer.
Un uriaș panou de foc.
Un uriaș panou de apă.
Un uriaș panou de lut.
Zidesc al trupului meu turn.

Zidesc și rădăcini, zidesc...
M-acoperă treptat pămîntul.
Năvalnic apa mă inundă,
mă mistuie-nlăuntru focul,
mă seceră-n rafale vîntul.
Va trebui s-ajung la cer.
Din nou la luptă mă ridic.
De foc mi-e sufletu-nfocat
și gura bobul apei vrea,
iar sufletu-mi dorește vîntul,
picioru-o talpă de pămînt.

Zidesc fantastic fantezia ?
Zidesc panouri mari și goale ?

Zidesc o casă pe vecie ?
Pentru cutremure o casă ?
Sau poate temple pentru zei ?
Superbe case pentru oameni ?

Orî scoica vieții o zidesc ?
Cu ghearele-ntrebărilor
din măruntaie-mi sfîșii surd
de elemente mari panouri,
nesocotind că-i mare chinul,
zidesc, cu patimă zidesc !

În românește de VALENTIN DEȘLIU

Branko Copici Mama eroului

În sala festivă, tăcută ca tristețea,
bătrîna mamă o medalie primește :
pe straiul negru, pe inima mamei
chipul Eroului dureros strălucește.

Și mina bătrîna, cea mai caldă din lume,
mingiietoarea mină la piept întirzie
peste aur, peste feciorul mort,
încă o dată să-l mai mîngieie.

„O, fiule drag, bucurie și jale,
blindul pămînt să te ocrotească,
oare cit de grei să fie munții Bosniei
și cit de cumplit să fi fost la Sutjeska ?

Știu, dragul meu, a fost suferință,
în loc de cîntec, bubuitul de tun,
în loc de culcuș, la creștet o piatră...
pustie m-așteaptă casa acum.

O, copii ai noștri, șoimi neînfricați,
v-ați avîntat într-un virtej ucigător,
dar despre zborul vostru în cîntece de leagăn
vor povesti atîtea mame, puilor de cocor...”

E caldă medalia sub palma tremurîndă,
și pieptul ei încă mai este fiului scut,
ocrotînd ca altădată, cînd era copil,
amintirea grenadierului vitejește căzut.

Acasă apoi, noaptea tirziu,
bătrîna mamă în perete anină
în locul icoanei, medalia caldă ca o inimă
și fiului nemuritor se închină.

În românește de MIRELA PETROVICI

Vasko Popa

Ochii Sutieskăi *)

(Fragment)

1
Sutieska se cabrează sub nori,
se-nclăștează cu Mușcă-Soare.

2
Sutieska se-nvirte oarbă în jurul ei,
și nu-și mai găsește țărnișele.

3
Aici toate luminile mor,
toate sensurile tac, toate drumurile se opresc.
Și de-aici — nicăieri.

*) Riu, pe malul căruia partizanii iugoslavi au învins
cu mari sacrificii umane rezistența fasciștilor în 1943.

Am aprins focuri mari
la vadul venelor noastre.

Aici nu-l pămînt sub tălpile noastre,
nici boltă deasupra capetelor noastre.
Și de-aici — încotro ?

Toți am plecat cu un pas infinit,
cu un singur pas,
pe panta propriului nostru creștet.

Am plecat pe muchea visului nostru.

4
Curge-ndărăt spre izvor, Sutieska,
spre soare, spre pupila pămîntului,
și nicăieri, nu-nțîlnești nimic.

Pleacă oarbă după noi, Sutieska,
și nici nu mai știe pe unde să curgă.

5

Din carnea noastră cea vie se naște pămîntul,
bulgăr cu bulgăr, piatră cu piatră,
certitudine cu certitudine.

Din răsuflarea noastră ne bună se naște cerul,
senin cu senin, stea cu stea,
orizont cu orizont.

Puterea ne crește în munți, în constelații
foamea în arborii fructiferi, tandrețea în flori,
libertatea în nemărginire.

Tot mai mult și mai mult devenim totul,
și nimic nu se poate răpi nimic.

În românește de
NICHITA STĂNESCU

„România literară“

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Director GEORGE IVAȘCU